

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2010

BESSENYEI

BESSENYEI TÁRSASÁG

NYÍREGYHÁZA

ALMANACH

A BESSENYEI IRODALMI TÁRSASÁG
ÉVKÖNYVE

2010

Kiadja:
A Bessenyei Irodalmi Társaság
elnöksége

Felelős kiadó:
DR. BÁNSZKI ISTVÁN

Szerkesztő:
DR. CSERMELY TIBOR

ISSN 1788-7607

Műszaki szerkesztő:
ERDÉLYI TAMÁS

Nyomtatták 250 példányban
az IMI-PRINT KFT. NYOMDAÜZEMÉBEN
Felelős vezető: NAGY IMRÉNÉ
2011

BESSENYEI GYÖRGY

BÖLCSÉSZ – KÖLTŐ, FILOZÓFUS – ÍRÓ
A MAGYAR IRODALMI MEGÚJULÁS ELINDÍTÓJA

A Bessenyei Almanach 2010 szerzői:

APORNÉ DR. KINCSES KOVÁCS ÉVA tanár, író

DR. BÁNSZKI ISTVÁN irodalomtörténész

DR. CSERMELY TIBOR tanár, közíró

DR. FAZEKAS ÁRPÁD orvostörténész

GAÁL SÁNDOR ref. esperes

KARDOS KATALIN előadóművész

DR. KERESZTES SZILÁRD ny. gk. püspök

V. KOMISZÁR DÉNES helytörténész

DR. KOVÁCS DÁNIEL irodalomtörténész

KÖKÉNDY MÁRIA, társaságunk tagja

DR. PAPP IRÉN orvos, író

ROMÁN ISTVÁN országgyűlési képviselő

DR. SZÉKELY GÁBOR egyetemi tanár

UGRIN ARANKA irodalmi szerkesztő

ELNÖKI ELŐSZÓ

A „Nyírségi Irodalmi Múzeum” reménye

„Az ember legnagyobb bátorsága: a reménykedés”

(Illyés Gyula)

A Bessenyei-kultusz ápolói, a filozófus-író emberi tulajdonságainak elismerői, szellemi értékeinek őrzői – amióta csak lehetőségük van rá – mindig is úgy tették dolgukat, hogy abból tényleges: tudományos és kulturális „haszna” legyen a nemzet és ezen belül a szülőföld, a Nyírség társadalmának.

Így történt ez 1898-tól 1948-ig, a Bessenyei Kör működése idején, amikor is akkor tevékenykedő elődeink felavatták, a Bessenyei szobrot, létrehozták a régiségi múzeumot (1899), az ismeretterjesztés fórumát, a mai TIT elődjét (1906), a művészeti-irodalmi folyóiratot, a Szabolcsi Szemlét (1934) és a Zeneiskolát (1939), hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Ezen alkotások közül mind az öt ma is él, működik, díszíti, gazdagítja a várost és a vármegyét, az adott, modern lehetőségei szerint.

Hogy ez a Bessenyei-kultusz szellemiségében fogant szép sorozat nem folytatódhatott, arról már az 1948-as tragikus fordulattal kezdődő történelem tehet.

A Bessenyei Kör gazdag és „hasznos” produktumai után csak 1972-től kezdődhetett el a Bessenyei-kultusz új korszaka. Ismeretes, hogy ekkor vette fel az 1962-ben alapított nyíregyházi Főiskola Bessenyei nevét. Az ébredés időszakának után az újra induló Bessenyei kutatások eredményeként jött létre 1987-ben a szellemi elődök múltját vállaló, azt követni igyekvő Bessenyei Irodalmi Társaság.

És most? Az alapítástól eltelt 23 év.

Nos, a tények önmagukért beszélnek: ilyen nagyságú és ilyen maradandó értékeket, máig élő intézményeket nem tudtunk produkálni. Persze az is nyilvánvaló, hogy Kallós-kvalitású szobrot, Jósa András Múzeumot, Vikár Sándor Zeneiskolát stb.

nem kellett nekünk alapítani, hiszen ezt megtették elődeink. És az is tény, hogy mi az ő 50 évi lehetőségükkel szemben még csak 23 évet „éltünk”.

Így bizony csak szerény eredményeink lehetnek. De vannak!

Így pl. társaságunk kezdeményezte a Bessenyei Műveltségi Vetélkedőket az egész megyében közép és főiskolás szinten, a Szabolcsi Versek Versenyét, a főiskolai szónokversenyeket, megyénk tehetséges alkotóinak bemutatkozó rendezvényeit, a Szellemi elődeink előadás-sorozatát, amelyet gyűjteményes kiadásban meg is jelentettünk; a Bessenyei Almanach kiadását, a megyénkben született és a más kultúrcentrumokban alkotó írók, költők, irodalomtörténészek pályáját is bemutató társasági fórumokat, a Bessenyei nevet viselő, kultuszát ápoló intézményekről és kiadványainkról készült emlékkiállítás.

A főiskola új épületében kialakították a Bessenyei-aulát, s benne méltó elhelyezést kapott a Bessenyei – korábban a bécsi Collégium Hungaricumban lévő – márványszobra.

A vármegyeháza díszterme pedig felvette a Bessenyei-nagyterem nevét, a folyosón Bessenyei-busztót avattunk.

Ezen szellemű mozdulatok mellett – 10 éves fennállásunk emlékére – a főiskolával együttműködve felavattuk Nagy Lajos Imre szobrászművész alkotását, a Bessenyei domborművet.

Kezdeményeztük, erkölcsi és anyagi támogatásban részesítettük és tevőlegesen részt vettünk megyénk két nagy szülőtte: Rákos Sándor költő és Bodrog Miklós tudós lelkész emléktáblájának az elkészítésében és felavatásán.

Megjelentettük Kovács Tiborné 20 éves a Bessenyei Társaság című könyvét, amelyből képet kaphatunk arról a munkáról, amelyet – tehetségünk és lehetőségünk szerint – szülőföldünk kultúrája iránti elkötelezett, tisztességes és a Bessenyei sugallta „jóra való igyekezetben” végeztünk.

A Bessenyei-kultuszt elindító, éltető, majd tovább folytató nemzedékek máig ható anyagi és szellemi produktumainak bemutatása, értékelése után engedjék meg nekem, annak a bizakodó programnak a bejelentése, miszerint társaságunk életében a jövőt meghatározó nagy munka még csak most kezdődik. Sőt már el is kezdődött. Ez a társasági program két önálló részből áll. Az első, a megvalósítást illetően már igen jó

helyzetben van. Az Almanach/2009. számában már közöltük a tervezetet.

Olvasóink tehát tudhatják, hogy a Társaság úgy határozott, hogy Bessenyei György terjedelemben is hatalmas életművét – a versektől, A Tiszának reggeli gyönyörűségétől kezdve, az Ágis tragédiáján és a Holmin át egészen a Tariménesig – rövidített változatban és mai helyesíráshoz igazítva – ún. breviárium-formában jelentetjük meg. A címét is közöltük, Bessenyei legelső művének a legjellemzőbb mondata: „Emeld nemzetedet!”

Amunkában társaságunk magyar szakos tanárai, könyvtárosai, irodalomtörténészei és humán érdeklődésű tagjai vesznek részt, a kiadványt Futaky László gondozza. Ez a programunk – reményeink szerint – anyagi helyzetünktől függően, a 2011-es évben – Bessenyei halálának 200. emlékévében megvalósul.

Nagy erőfeszítést, szakmai összefogást igényel a másik tervünk. Társaságunk már évek óta tudatában van annak a nagy űrnek, amely a város kulturális intézményei között tátong. A kérdés így fogalmazódott meg: miért nincs ennek az alkotókban gazdag vármegyének irodalmi múzeuma?

A válasz egyszerű: mert eddig nem volt hozzá akarat.

Sem politikai, sem szakmai. Most azonban – úgy hisszük – mind a kettő megvalósulóban van.

A korábbi diktatórikus kultúrpolitika után az új, nemzeti elkötelezettségű, és helyi hagyományainkat megbecsülő vezetés visszatért Bessenyei jelmondatához: „Emeld nemzetedet!”

És a vármegye vezetői, szakemberei felnőttek az új feladathoz. Ennek tudatában határozta el Társaságunk, hogy elkezdí a Nyírségi Irodalmi Múzeum alapításának előkészítő és szervező munkáját.

Első lépésként összeállítottuk azt a rendkívül gazdag alkotói névsort, amely jelenlegi tudásunk szerint magába foglalja mindazon írókat, költőket, irodalomtörténészeket, kutatókat, stb., akik a mi vármegyénkben születtek, vagy alkotó korszakuk legjelentősebb részét itt töltötték.

Nyíregyháza alapítási éve: 1753. Nyilvánvaló, hogy a leendő múzeumunkban zömmel a 18. századtól kezdve kaphatnak helyet megyei tehetségeink.

Az Előkészítő Bizottság tagjai:

dr. Csermely Tibor, ny. főiskolai tanár, Futaky László ny. könyvtárigazgató-helyettes, dr. Nagy Éva főiskolai docens, Palotai Erzsébet ny. középiskolai tanár és e sorok írója.

Közreadjuk Társaságunk tagjai részére eddigi legjobb ismereteink szerint összeállított – múzeum-képes – alkotóink névsorát, a több mint száz klasszikus író, költő, néprajzkutató, színész, közíró, lapszerkesztő, helytörténész, könyvtáros, stb. nevét. Ez a lista – természetesen – a további kutatások, értékelések során változhat.

NYÍRSÉGI IRODALMI MÚZEUM

(Előzetes személyi tervezet)

1. Bessenyei György	23. Katona Béla
2. Kölcsey Ferenc	24. Kis Ferenc
3. Móricz Zsigmond	25. Képes Géza
4. Krúdy Gyula	26. Lőrinczy György
5. Váci Mihály	27. Lukács Ödön
6. Anóka Eszter	28. Méreyné Juhász Margit
7. Bachát László	29. Ölbey Irén
8. Balázs József	30. Rákos Sándor
9. Belohorszky Ferenc	31. Reményi Mihály
10. Bodrog Miklós	32. Sipkay Barna
11. Barota Mihály	33. Szabó Gyula
12. Bessenyei Anna	34. Ratkó József
13. Bessenyei Sándor	35. Tarcai Zoltán
14. Bory Zsolt	36. Tartallyné Stima Ilona
15. Cserhát József	37. Turi Sándor
16. Czine Mihály	38. Végh Antal
17. Czóbe1 Minka	39. Vietórisz István
18. Fábián Zoltán	40. Vietórisz József
19. Ferencz Miklósné	41. Dienes ö. István
20. Galambos Lajos	42. Benczúr Zsuzsanna
21. Gádor Béla	43. Boruth Elemér
22. Geduly Henrik	44. Dálnoki Gaál Gyula

45. Eötvös Károly	71. Erdész Sándor
46. Gyöngyössy Sámuel	72. Fehér Gábor
47. Jósa András	73. Halasi Andor
48. Juhász Kálmán	74. Huszthy Jolán
49. Kállay András	75. Kelen László
50. Kmety István	76. Merényi Oszkár
51. Leffler Sámuel	77. Péter Károly
52. Poppini Albert	78. Pröhle Vilmos
53. Porubszky Pál	79. Vertse K. Andor
54. Sajó Sándor	80. Vikár Sándor
55. Szénfy Gusztáv	81. Gulyás Pál
56. Földessy Gyula	82. Szabó Lőrinc
57. Gömörý János	83. Kiss Margit
58. Gróh István	84. Koroknay Gyula
59. Inczedy Lajos	85. Marssó József
60. Jósa Jolán	86. Molnár József
61. Kállay Miklós	87. Radványi Sándor
62. Kálnay László	88. Hársfalvi Péter
63. Keéky István	89. Gabulya Pál
64. Kiss Lajos	90. Mester Attila
65. Lázár Miklós	91. Miklós Elemér
66. Leffler Béla	92. Labossa Gusztáv
67. Álmos Zoltán	93. Benedek János
68. Andor József	94. Litkei Tóth Péter
69. Aradvári Béla	95. Király István
70. Berend Margit	96. Király József

és így tovább...

Tudatában vagyunk annak, hogy e csodálatosan gazdag alkotói gárdának a múzeumi megjelenése csak átgondolt, jól előkészített munkával lehetséges. Ezért kértük a segítségét azoknak a helyi szakembereknek, akik egy-egy városban, községben, faluban ismerik és számon tartják nagy szülötteik emlékét, birtokában vannak a vonatkozó tárgyi és írásos relikviáknak. Itt természetesen magyar szakos tanárainkra, könyvtárosainkra hagyományápoló

köreinkre számítunk. Ennek érdekében küldtük el az illetékes hivataloknak az alábbi felkérést:

Tisztelt Polgármester Úr, Asszony!

Kedves Magyartanárok és Könyvtárosok!

Reméljük, egyetértenek velünk annak a ténynek a fel- és elismerésében, hogy országunkban a mi vármegyénk adta a hazának a legtöbb költőt, író, alkotót. Ha csak a legismertebbeket soroljuk fel, mint Bessenyei György, Kölcsey Ferenc, Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Váci Mihály és amint a mellékelt térképen látható: Rákos Sándor, Képes Géza, Ratkó József, Czine Mihály, Katona Béla és társai, akkor nem kétséges az állításunk igaza.

Ismeretes, hogy a Bessenyei Társaság immár több mint egy évszázada – 1898 óta – tevékenykedik azért, hogy szülőföldünk alkotóit, a magyar irodalom értékes részeként, egységes tárlatként, múzeumi formában az ország kultúrközönsége elé tárja.

Ehhez a hatalmas munkához kérjük az Önök együttműködő segítségét!

Legyenek részesei a NYÍRSÉGI IRODALMI TÁRLAT előkészítésének: állítsák össze a lakóhelyük, városuk, községük szülőiteinek, ott működő alkotóinak olyan – a mellékelt minta szerinti – táblóját, amelyet el fogunk majd helyezni megyénk, Nyíregyházán megvalósuló irodalmi múzeumában. A tábló mérete: 70x50 cm legyen.

Elkészítési határidőt nem tűzünk ki, de jó lenne, ha helyi összefogásuk eredményeként a táblójuk **2011. március 15-ig** elkészülne.

Minden tőlünk telhető szakmai tájékoztatást,

formai segítséget megadunk: Levélcímünk: Bessenyei Társaság, 4400 Nyíregyháza, Szent István út 17–19.

Bízunk Önökben. Ez a vármegye közös ügye.

Munkánkat a megyei önkormányzat és a megyénkben működő irodalmi társaságok is támogatják.

Bessenyei szép biztatásával: „Emeld nemzetedet!” kívánunk örömteli munkát!

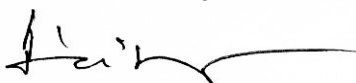
Nyíregyháza, 2010. október

A Múzeum tervezett helye a Bessenyei téren lévő egykori Kállay villa. Az épület első részét Kállay Kristóf már a vármegyének adományozta, a további részét viszont a HM-től kellene megvenni. Ezen az ügyön a megyei önkormányzat vezetése dolgozik.

Amint a korábban leírtakból kitűnik: a társaság is elkezdte a munkát. Az általunk eddig felkért intézmények, és az ügyben érdekelt személyek – családok, hozzátartozók, kutatók – mind egyetértően, sőt ahogy mi is reméltük, örömmel fogadták és vállalták ezt a munkát, hiszen megértették, végre itt az ideje, hogy a mi megyénk is felzárkózzék azok sorába, akik már rendelkeznek irodalmi múzeummal!

Igyekezetünk nem lehet hiábavaló. Megtanultuk Bessenyei bölcs intelmét: „A jóra való igyekezetben megszűnni alacsonyság volna.”

Ezt a minősítést pedig – ugye – nem akarhatjuk?!

dr. Bánszki István irodalomtörténész

Flóra című kisregényéről dr. Csermely Tibor beszélget a szerzővel

A regényből vett szemelvényeket dr. Csermely Tiborné mutatja be.

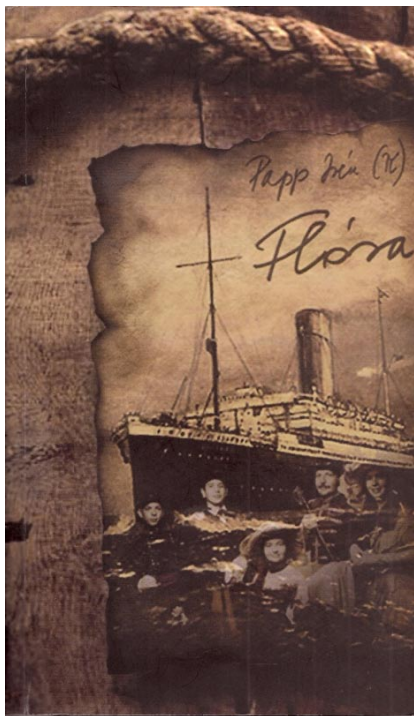
Csermely Tibor: Emlékeztetem kedves érdeklődő hallgatóinkat, hogy dr. Papp Irént 2008-ban a PI-féle félpercesekben elmondott száztizenegy gondolatával ismerhettük meg. Azóta nekem módom volt a Dió és vér című drámájával is találkoznom. Most egy kisregényét (regénykrónikáját) ismerhetjük meg. Előre bocsátom, izgalmas, érzelmes és történeteiben jól komponált írás a Flóra – ismét száztizenegy fejezetben

Az Imi-Print könyvkiadó a tőle megszokott, kiváló minőséggel készítette el a kötetet, még arra is finoman ügyelve, hogy a fülszövegben felvillantssa a regény tárgyát és hangulatát.

Most pedig hallgassuk meg a regény indító motívumát!

Csermely Tiborné: *Flóra kései gyereke volt a szüleinek, féltették, óvták mindentől, széltől, korzótól, báltól, de Gyurkától nem tudták. A szülei tekintetéből Flóra néha azt olvasta ki, hogy halált megvető gyávaság volt ezt a fiatal lánykát férjhez adni. A szerencsétlenség mértékének vagy súlyának ismeretéhez az is hozzátartozik, Gyurka, a fiatal férj nem közölte előre a családdal, hogy elutazik Amerikába, de a szülők erről a fájó dologról igyekeztek nem beszélni. Mindent nem lehet megírni, mert azt nem tudná a világ befogadni – lüktettek János evangélista szavai Flórában.*

Gondolatai a nászéjszakáról nem terelődtek el. A vasárnapi tyúkhúslevest is csak a tányér szélére terelgette. Esténként forróság

öntötte el, Így ment ez napokig, hetekig. A forróság tűzzé változott és nem akart ellobbanni, csak égette, égette a fiatal Flórát.

Valószínűtlenül hideg reggel volt, mintha nem is kora ősz lenne, a száraz hideg bevette magát nemcsak a kertekbe, utcákba, udvarokba, hanem Flóra szobájába is, és persze a hiányzó jókedv egyre dermedtebbé tette Flóra kis világában a léghőmérsékletet. Ezen a reggelen levelet kapott Flóra.

Kedves Flóri, Feleségem!

Tudatom Véled, hogy Istennek hála, egészséges vagyok, van munkám. Jó akarattal, igyekezettel vagyok Felétek. Első keresetemet el fogom küldeni.

Tiszteltetem a szülőket, testvérbátyámat és a komámékat, meg az öreg Pali bácsit.

Istentől kívánok számotokra jó egészséget!

György 1906. augusztus 2.

Flóra boldog volt, ahogy olvasta a levelet. Tízszer is átnézte, nagyon hiányolt, egy szót, egy picike szót, hogy „szeretlek”, próbálta nyugtatni magát, nem érezte személyesnek a levelet, de aztán megnyugtatta magát, Gyurka előrelátó, tudja, hogy olvashatják a levelet, és nem tartoznak másra az érzéseink. Lelkében óriási, tengernyi vízpartot látott, és hogy ott áll a csomagokkal egyedül, majd esztelennek tartják, de ő ott lesz a párja mellett. Aztán mosoly lett az arcán, és a sűrű függönyön kezdett beszivárogni a napfény. Szeretlek, nem az számít, hogy leírjuk-e, vagy sem, ezt érezni kell – és párnája alá tette finom mozdulattal a levelet.

Cs. T.: Az elhangzottakra utalva, felhívom kedves figyelmüket a tartalmi mondanivaló két olyan motívumára, amelyek hangulatilag és érzelmileg vetítik előre a problémát, a hűvös, kellemetlen őszi időre, s hogy Gyurka leveléből hiányzik egy szó: szeretlek. A profi módon indított történet előre vetíti Flórának sógorához, Ferihez fűződő viszonyát.

Cs. T.-né: Ezen a reggelen, amint meglátta Flóra Ferit, szemében észrevett az éjszakai tűzből valamiféle pattogást, látta a parazsát, erős kezei, ahogyan finoman öntötték a még gőzölgő tejet. Flóra mélyet sóhajtott. és hirtelen belepirult a gondolatba, hogy milyen jó volna megérinteni ezt a kezet. De nem tett semmit. Szótlatlanul állt, és ekkor Feri hirtelen mozdulattal odalépett és megérintette Flóra kezét. Szemeivel végigpásztázta Flórát, sápadtas arcocskáját, a

barna hajtincseket, amelyek olyan huncutul kanyarodtak, a hófehér bőrért, vékonyka csuklóját, csinos derekát, a rakott szoknyát és a nyakában a pici gyöngysort, amit még testvérével, Gyurkával választottak. Flóra nyugodtan állta a tekintetét. De a belső izgalom finom kis arcremegésben testesült meg, egyre gyorsabban vert a szíve, és lassan kezdtek lecsukódni a szemei. Ez a kézérintés az egész életére kihatott. Később tudta meg Flóra, hogy életében többször volt szerelmes, de talán ez volt a legmélyebb. Ekkor kintről erős zaj szűrődött be, és mint álomból rebbenve, nyíltak ki szempillái.

– Holnap újra jövök – mondta Feri.

Flóra úgy ruhástul dőlt le az ágyra, bámult maga elé, gondolatban táncolt. Azt akarta gondolni, hogy férje kezét fogja, de egyszer csak a bálterem közepén megjelent Feri és onnantól kezdve szakadatlanul vele táncolt, keringőt, tangót. Akkor tért észhez, amikor az anyja finoman rászólt:

– Flórikám, délután van, csak nem vagy beteg, mert csupa veríték a tested, a ruhád.

– Á, semmi bajom, édesanyám – mondta az ábrándból ébredő Flóra.

Cs. T.: Kedves PI! Öné a szó! Mondja el nekünk, hogyan formálódott a történet! Nagy ívű, sodró erejű írasként-e, vagy hosszú előkészületek érlelték a cselekményt?

PI: Tisztelettel köszöntöm Önöket, köszönöm a Flóra, regényes krónika bemutatásának lehetőségét.

Azt gondolom, hogy jó, ha a családban a generációk legalább lélekben együtt élnek. Őseink kincseket, titkokat rejtegetnek, amit elő kell bányásznunk, hogyha még néhány pillanatra is, a múlt a jelenné és jövővé váljon. Őseink őrzik az időt, a történelmet.

Egy mű születése kicsit hasonlít egy gyermekéhez, lépésről lépésre, rezdülésről rezdülésre követi az író az eseményeket, olykor viharos gyorsasággal, részben a valóság, részben a fikció talaján, melyek egymásnak édes testvérei.

Flóra, a főhősnő beleszületett egy világba, melyben szegénység, háború és válság volt. Kínzó kisértéseknek volt kitéve, a lét sértette, de nem törte meg. Az írónak mélyre kell ásnia, hogy az igazságot próbálja felszínre hozni és néha

hónapokba, vagy évekbe kerül. Belső csöndben születnek a sorok, az igazi mondanivaló és írás közben sokszor rá kell döbbernünk, hogy nagylelkűnek kell lennünk egymáshoz.

A könyv mottója nem véletlenül egy Simone Weil-idézet: „Semminek kell lennünk, hogy valódi helyünkön legyünk a Mindenségben”.

Ebben a kisregényben Flóra keresi a helyét a világban, átéljük vele, a szülés, születés, világrajövetel, a halál és az újjászületés csodálatos mozzanatait.

Cs. T.: Az olvasó azt hihetné, azzal, hogy Flóra hajóra száll, és Gyurka után utazik, kisimul a történet. Hogyan született az az ötlet, hogy fiúruhában utaztatja Flórát.

PI: A regény egybekapcsolja a valóságot és a fikciót. A női emancipáció kora előtt még nehezebb volt elképzelni egy hajóutazást egy egyedülálló fiatal nőnek. A fiúruhától védelmet remélt. Valótlan állapotban próbálja megélni a fájó valóságot. Egyik fegyvere az álruha. Ebben a szituációban be van zárva a maga szorongó, félelmetes világába, látja, hogy mindenki kapkod, nincs segítség. Azt gondolom, amikor felölti ezt a fiú ruhát, nem boldog, de ettől remél boldogulást. Ez egy egészen különös kettős életet ad neki, de a fiú ruha alatt is ott lakik a női szív és az örök bizakodás. Flóra egy olyan csend birtokosa, mely csak a gyermeké lehet, és ez képes őt fölemelni a legvigasztalanabb helyzetben is.

Cs. T.-né: *Az út több mint húsz napig tartott, A hajó Flóra álmainak házává vált, keserű és édes álommá egyaránt. Felhajtották őket a hajóra, előreengedték a családokat a gyerekekkel, de természetesen legelőször az első osztályú utasok kerültek a fedélzetre. Őket a hajózenekar külön köszöntötte. A családosok után az egyedülálló nők és férfiak. Sokkal több volt a férfi, mint a nő. A fedélzet koszos volt, tele volt kosarakkal, berakott csomagokkal, emberekkel. Ennyi embert egyszerre még nem is látott Flóra. Pizskos, szürke volt a víz.*

Egy fotográfus szaladgált fel-alá, körbe-körbe, de Flóra nem akarta, hogy ilyen öltözékben örökítsék meg. Látta, ahogyan a matrózok a csinosabb nőkkel szemeznek, egy kicsit megcsípik őket bátorítólag. Majd a hálókba küldték le az utasokat, barátságtalan, sötét, bűdös hely volt. Közben a matrózok idegen nyelveken

kiabáltak, hatalmas volt a zavar, főleg a gyerekek, nők voltak megrettenve.

Flóra ágya a férfi szakaszon, a harmadosztályon volt. A hálóban több mint 170-en voltak. A dróthálós ágyakat vasrúddal erősítették a hajóhoz, szalmazsákkal és durva pokróccal takarták. Mindenki a fejénél helyezte el az értékesebb holmikat. Hatos csoportban sorakoztak az ágyak, három fent, három lent.

Flóra egy fenti ágyat kapott. Mellette egy nagydarab szabolcsi legény, a másik oldalán Tolnából egy vörös hajú, kissé szeplős, mindig viccelődő fiú, akinek a bátyja már New York-ban élt. Keskeny folyosó volt az ágyak között, később ezeket a folyosókat utcanevekkel látták el. A Flóráék utcáját a mindig viccelődő Tolnairól Víg utcának.

CsT: A történet tovább bonyolódik. Mondja el röviden, hogyan!

PI: Mindig vonzottak a drámai pillanatok, helyzetek, ez a hajóút ilyen fordulatokkal telített, főleg amikor kiderül, hogy Barna Péter nem is létezik, hiszen ő egy fiatalasszony, aki, gyermeket var. Az utazás alatt az akkori társadalom keresztmetszetét, a kor atmoszféráját is megismerhetjük, az első-, másod- és harmadosztályon utazók személyében.

A partraszállás, a megérkezés pillanata Amerikába és a hatalmas, vad város, New-York megannyi izgalmat rejteget.

Cs. T.: Azt várnánk, hogy Flóra és Gyurka kapcsolata boldoggá érik, s együtt élnek boldog napjaikat tovább. Flóra megszüli első gyermekét, Maryt. Egyszer levél jött Magyarországról. A levelet Feri írta.

Cs. T.-né: Gyurkának és Flórának címezte. Flóra édesanyja nagyon beteg, már volt lenn a doktor is. Nem sok van hátra. Ettől kezdve Flóra nagyon nyugtalan volt. Gyurka mondta ki, amit Flóra gondolt.

– Menj haza a kicsivel, én is megnyugodnék! – mondta, fejét lesütve, mialatt kanalazta a levest.

– Hogy mennék egyedül?

– Maryvel menj! – vágta rá Gyurka gyorsan.

Hosszú, nehéz percek következtek, amikor Flóra meg tudott szólalni.

– Gyere te is velünk!

– Azt hiszed, nem szeretnék? De ezt nem tehetem. Még a tizedét sem kerestem annak amiből házunk lesz. Lovakat akarok, nagy rétet, ahol szépen tarthatom. Akkor miért is jöttem el?

– De hiszen visszajöhetsz!

– Á, nem érted ezt Flóra! Naponta jönnek a hajóval az újabb és újabb emberek. Ha itt hagyom ezt az állást, nem biztos, hogy kapok ilyet.

– És azt hiszed, hogy én ezt várom tőled, nagy házat, rétet?
– sírva csuklott el a hangja Flórának.

– Flóra, nem várhatsz mást, hisz engem ez tart életben! Az a tudat, hogy nem fogunk nélkülözni. Te még olyan gyerek vagy, a kis Maryvel a szülők mellett bizonyára felnősz.

Ez sértette Flórát, és az dühítette legjobban, hogy Gyurkának a pénzszerzés mindennel fontosabb.

– Gondoljuk még át! – kérte szomorúan Flóra.

– Nincs ezen mit gondolkodni! – vágta rá Gyurka.

Azon az éjszakán Flóra nem aludt, a kis Mary is többször nyugtalanul felsírt.

Cs. T.: Flóra Maryvel hazajön Magyarországra. Meghal Flóra édesanyja és édesapja is. Gyurka nem nagyon ír Amerikából.

Cs. T.-né: – Egy vallomással tartozom – mondta Feri. – Most eljött a pillanat, ki kell mondanom.

Flóra figyelt, de lelkét, testét egy édes ábránd járta át. A boldogság, a szerelem utáni vágy.

– Szeretlek, Flóra, kezdettől. Te kis virág, mindig is féltékeny voltam Gyurkára, de tiszteletben tartottam a bátorságát, hogy ő merte kimondani először azt, amit én is már évek óta rejtegetek a szívemben. Szeretsz-e Te is?

– Feri, megmentesz, de a sírba is taszítasz engem, érezheted, hogy mit érzek, de nem szabad kimondanom.

Ekkor Feri szorosabban átölelte és a fülébe súgta: – Meg tudnék halni érted és a kis Maryért! Olyan félnék vagy, mint egy kislány, bájos és szenvedő.

Flóra úgy érezte, az egész kisház az egyszerű berendezéssel, a kerttel, a kuttyával, szerelmük udvartartása lett.

Azon az estén, amikor Feri elment, Flóra levette a falról a

kalendáriumot, és bejegyezte piros betűkkel a két F-et, Flóra és Feri monogramját. A világ elhalkult, lámpát se gyújtott Flóra, a leszálló csöndben halkán mesélt Mary-nek.

Titokzatosan szívének szelencéjébe zárta a történeteket. Ekkor még nem gondolta, hogy ez a titok, mint a fény, láthatóvá válik majd mindenki számára.

Most legszívesebben falnak fordította volna az esküvői képet, vagy tengerbe dobta volna.

Flóra tudta az igazságot, hogy súlyosan vétkezett.

Ez a szeretetteljes ölelés soha meg sem szűnt köztük, csak a háború szakította el, de csak fizikailag, Feri ölelő karjaiból.

Cs. T.: És most kérem, fejezze be a történetet! Áruljon el belőle annyit, amennyit jónak lát!

PI: Az első világháború, mint egy fenevad végigsöpört a világon. Az országot a rettegés áradata hatotta át. A jámbor tömeg hőssé és áldozattá vált. A magányos nők, mint Flóra hiába várták haza kedvesüket. A műben ott van végig egy oldhatatlan feszültség. Van-e megoldás a megoldhatatlanra? Talán igen, mert egy biológiai csodával, az emberrel van dolgunk, akinek van lelke és lassan, fájdalmasan, de megszületik benne a félelemmentes föltámadás.

Szeretném megköszönni a figyelmüket!

Köszönöm továbbá Csermely tanár úrnak és kedves feleségének, Zsuzsának a közreműködését.

Ez a mű családom támogatása nélkül nem született volna meg. Köszönet a férjemnek a rajzokért, a nagyobbik fiainak a borító tervéért, a lányomnak a nyelvhelyességért, a kisebbik fiainak az építő gondolataiért, s nem utolsósóban az Imi-Print nyomda és kiadó munkájáért!

Létezik-e a GONOSZ?

(A 2010. február 25-én megtartott nyelvészeti előadás tézisei)

1. Előzmények, motiváció

A témához az ötleteket, motívumokat a következő előtanulmányok szolgáltatták:

a) A fokozás és a mérés (fok és mérték) egymáshoz való viszonyának vizsgálata (vö.: Hegel 1979, Pete 2009, Székely 2001, 2007a, 2008, 2009).

b) A térbeli, az időbeli és a mennyiségi viszonyok szemantikai rendszerének leírása (vö.: Pete 1991, 1992, 1993).

c) Egy megjegyzés az antonímiának az emberi gondolkodásban játszott szerepéről (vö.: Rott 2001: 52.).

2. Előfeltevés

Hozzávetőlegesen a Kr. e. 30 000-től 10 000-ig terjedő időszakban az emberek egy csoportja **feltalált** egy új, a természet világától gyökeresen eltérő tulajdonságokkal jellemezhető világot. Ennek a világnak legfontosabb megkülönböztető jegyei a következők:

a) a természetben nem tapasztalható szabályos alakzatok, testek (pl. téglatestek, gömbök) megjelenése az emberi tevékenység eredményeként;

b) az elvont matematikai gondolkodás képességének kialakulása (vö.: Mlodinow 2003: 5–25);

c) a pontosítás, a dolgok egzakt, egyértelmű megjelölésének igénye (pl. névadás, minősítés, mérés révén).

A jelzett időszak határai: az első ismert „számlálóeszköz” megjelenése (vö.: Mlodinow i. m. i. h.), illetve az első ismert város (Jeriko) építésének hozzávetőleges időpontja.

3. A tér, az idő és a mennyiségi alapvető antonímái: nagy és kicsi; sok és kevés

A teret, az időt és a mennyiségi viszonyokat az ember „készen kapta”. Ezeket nem kellett „feltalálnia”, de **fel kellett fedeznie** a bennük rejlő összefüggéseket. Mind a térbeli, mind az időbeli relációk között döntően fontos a *nagy* ↔ *kis/kicsi* ellentétpár, amely mögött abszolút viszonylagosság rejlik (vö.: a Föld kicsi a Naphoz viszonyítva, de nagy a Holdhoz viszonyítva, az atom kicsi a molekulához viszonyítva, de nagy az elektronhoz viszonyítva, illetve „die größte Maus ist kleiner als der kleinste Elephant”). A nagy és kis ellentétpár között létezik egy „skála”, amely a fokozás lehetőségét rejti magában. A „viszonyítás”, a „fokozás” és a „mérés” révén a viszonylagosság konkretizálható.

[A mérést az ember később találta fel, mint a grammatikai fokozást. Ennek bizonyítékai:

a) viszonyításra és fokozásra bizonyos mértékig más élőlények is képesek; a nyelvhez kötődő fokozásra és az egzakt, mértékegységek használatával történő mérésre csak az ember képes (vö. részletesebben: Székely 2009 i. m.);

b) minden olyan szó, amely mérhető fogalmat közvetít, fokozható, de ez fordítva nem igaz;

c) a beszélni tudó gyermek fokozni tud, mérni később tanul meg;

d) számos mértékegység használatához speciális szakismeret szükséges.

A mérés révén az ember képes a *nagy* ↔ *kis/kicsi* ellentétpárból levezethető tér-idő-relációkat (pl. *hosszú* ↔ *rövid*, *alacsony* ↔ *magas*, *keskeny* ↔ *széles*, stb.) adott etalonhoz viszonyítani, és ennek révén konkretizálni.]

A mennyiségi viszonyokra alapvetően jellemző ellentétpár: *sok* ↔ *kevés*. Ez az ellentétpár hasonló módon jellemezhető, mint a *nagy* ↔ *kis/kicsi*. A mennyiségi viszonyok egzakt értelmezéséhez szükség volt a mennyiségi fogalmi rendszer kialakulására, amely azonban nem minden emberi közösségben azonos módon fejlődött ki (vö. Mlodinow i. m.). A mennyiségi fogalmak elemi rendszere valószínűleg korábban kialakult az emberiség későbbi fejlődését meghatározó közösségekben, mint a geometriai fogalmak elemi rendszere.

[A fentiekből következően a nagy, kicsi, sok, kevés szavak jelentése önmagában véve tulajdonképpen nem értelmezhető, a mérték(egység) azonban „rendező elvként” működik.]

4. A tulajdonság (minőség) alapvető antonímái: jó és rossz/gonosz; szép és csúnya

4.1. A jó szónak a magyar nyelvben a rossz és a gonosz szó a legfontosabb antonímája. [Az a jelenség, hogy a jó fogalmának két, különböző tartalmú antonímája van, megfigyelhető például az angol, a német és az orosz nyelvben is.] A jó ↔ rossz ellentétpár sajátosságait tekintve lényeges eltérést mutat a nagy ↔ kis/kicsi és a sok ↔ kevés ellentétpártól, amennyiben a jó ↔ rossz viszonylagossága az ember nélküli természetben valamilyen módon „egyedekhez kötött”. [„... és nemsokára el kell válnia, hogy nyulat eszik-e a róka ezen az éjszakán, vagy családot alapíthat-e a nyúl a következő tavaszon...” – Fekete István: Téli berek –, tehát: ami a rókának jó, az a nyúlnak rossz és viszont. Az „egyed” lehet hatalmas tömeg is: az állítólagos meteor-becsapódás eredményeként elpusztultak a dinoszauruszok, de megnyílt az út az emlősök fejlődéséhez.] Abszolút rossznak tulajdonképpen a „nem-lét” tekinthető, de – éppen mert a „jó” „egyedhez kötött”, viszonylagosan szubjektív tulajdonság – nem biztos, hogy a „lét” az „abszolút jó”. Másrészt nem mindig jellemezhető valami jó vagy rosszként (vö. „közömbös”).

4.2. A gonosz jelentése az ÉKSz. szerint: „Aki, ami hajlamánál fogva szokott másnak ártani, kárt okozni. | Ilyen emberre jellemző.” Vitatható, hogy az ami névmás használata jogos-e a meghatározásban. Ismereteim szerint az etológusok is bizonytalanok e kérdést illetően. Valószínűbbnek tűnik az, hogy az állatok nem okoznak másnak kárt „l’art pour l’art”. [Itt csak két példát említek: A róka a tyúkólban - állítólag - minden ott lévő tyúkot megöl, tehát látszólag gonosz, mert „hajlamánál fogva” másnak (a csirkéknek) árt. Etológusok véleménye szerint ilyen szituációban azért öl a róka „feleslegesen”, mert ingerli a mozgás. Ehhez azonban talán azt is hozzá tehetjük, hogy nem természetes, ember nélküli környezetben van. Ha ugyanis a természetben a róka, mondjuk, fácánra vadászik, és egyet megfog, nem szalad a többi után, hanem megeszi, vagy a kicsinyeinek viszi el a zsákmányt, tehát a természeti törvények szerint cselekszik. Az

ember is árthat másoknak úgy, hogy nem gonosz. Például a tajgában halászó-vadászó-gyűjtőgető életmódhoz egy családnak bizonyos nagyságú területre van szüksége ahhoz, hogy élni tudjon. Ha ezen a területen egy másik, hasonló életmódot folytató család akar letelepedni, akkor meg kell vívni a területért. Ebben az esetben a róka is, az ember is a természet törvényei szerint kénytelen cselekedni, azaz nem követnek el gonosztettet!]

4.3. Létezik-e a GONOSZ? Első válasz: Igen. [Bizonyításként alkalmazzunk analógiát! Szinte lehetetlen a szó fogalmát mindenki számára elfogadhatóan definiálni. Nekem legjobban az a meghatározás tetszik, amely leegyszerűsítve így hangzik: A szó absztrakció, amely szóalakokban jelenik meg. Ennek analógiájára a GONOSZ absztrakció, amely gonosztettekben jelenik meg.] Mi az *elemi gonosztett*? Ha valaki méltányolást érdemlő, egyértelműen pozitív célt megjelölő indok nélkül tudatosan valakinek vagy valaminek testi fájdalmat okoz. [Egyszerű példa: Jancsika meghúzza a macska farkát, hogy szenvedést okozzon a macskának.] Az állatok - ismereteink szerint - nem képesek az emberhez hasonlóan tudatosan cselekedni, a GONOSZ megjelenése tehát az ember megjelenéséhez kapcsolódik. Létezik-e a JÓ? Ugyanolyan módon nem lehet bizonyítani a JÓ létezését, mint a GONOSZ létezését, mert csak a „szenvető fél” tudja, hogy valami jó-e neki. [Jancsika megsimogatja a macskát, de a macskának ez az adott pillanatban és helyzetben nem jó!]

4. 3. Van-e neve és alakja a GONOSZ-nak? Nem tudom. Az ember feltalálta azt a világot, amelyben az alaknak és a névnek nagyon nagy szerepe van. (L. 2. pont!) Magyar és világirodalmi példák a GONOSZ *a) nevére*: Goethe: Faust, Madách: Az ember tragédiája, *b) alakjára*: Arany János: Hatvani, „Dosztojevszkij... hisz az ördögben...”, aki személy szerint meg is látogatja Karamazov Ivánt, ...” (Szerb 1962: 699.)

4.4. Elkerülhetetlen annak vizsgálata – anélkül, hogy bármilyen formában „bibliakritikára” vállalkoznánk – hogy milyen álláspontot képvisel a fenti kérdésekkel kapcsolatban a Teremtés Könyve (1990). [Nevezzük a vizsgált szöveget kinyilatkoztatásnak. Milyen fogalmi rendszert használó emberek értik a kinyilatkoztatás szövegét? Azok, akik ismerik az alapvető matematikai és mértani fogalmakat, de a szöveg megértéséhez nem szükséges magasabb szintű műveltség. Tehát: a legegyszerűbb egyiptomi fellah, vagy

zsidó rabszolga is megértette a Teremtés Könyvének szövegét, de például a brazil őserdőben élő indián törzs tagjainak számos fogalmat meg kell magyarázni, mert nem ismerik például a mértékegység, a torony, stb. fogalmát]. A TEREMTŐ az első öt napon [egyértelműnek tűnik, hogy nem a mai értelemben vett 24 óráról van szó] megteremti a természetet [feltételezhető, hogy a természeti törvényekkel együtt], és „látá..., hogy jó”. Az (ember nélküli) természet tehát a saját törvényei szerint működik, a *jó* ↔ *rossz* ellentétpár tulajdonképpen nem értelmezhető. Mikor jelenik meg a GONOSZ? A 4. 2. pontban definiált GONOSZ nem azonos a KÍGYÓval. A KÍGYÓ nem a fenti értelemben definiált gonosztettet követi el. Bűnre csábítja az embert, nagy bűnre, hiszen a TEREMTŐ egyetlen parancsának („De annak a fának gyümölcséből, mely a kert közepette van ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.”) megszegését javasolja, de nem okoz fájdalmat az embernek. [a] a KÍGYÓ eredeti alakját nem ismerjük, hiszen a büntetés „... hasadon járj ...” következtében megváltozott az alakja, b) a KÍGYÓ a legcsekélyebb mértékben sem „egyenrangú” a TEREMTŐ-vel, ahogyan az később - különösen a néphitben (vö. pl.: Orosz 2009) - elterjedt szemléletté vált.] Az első gonosztettet Káin követte el. [Tehát ekkor jelent meg először a „másik” GONOSZ! Nincs alakja. Van olyan megjegyzés Káin történetének leírásakor, hogy „a bűn az ajtó előtt leselkedik” (4/7. 8. old.), de ez egyértelműen olyan megszemélyesítésnek tekinthető, amelyhez hasonlókat ma is gyakran használunk (például *szülővárosom utcáin sétáltam, és megrohantak az emlékek.*)] A Teremtés Könyvében a BŰN mindkét változata (a TEREMTŐ parancsának megszegése, gonosztett elkövetése) az ember teremtése után jelenik meg. Az ember nélküli természetben nincs bűn, törvényszegés, gonosztett.

4.4. A *jó* és *rossz/gonosz* ellentétpár „egzakt” feloldásához három eszköz áll az ember rendelkezésére: a) a természet törvényeinek ismerete, b) szabályok alkotása és azok betartása, c) a gonosztett elkerülése.

4.5. A Bessenyei Társaság ülésein elhangzott előadásaimban mindig törekedtem arra, hogy valamilyen módon megemlékezzem Bessenyei Györgyről. Jelen témához kapcsolódva most inkább a felvilágosodással foglalkozom egészen röviden. A XVI. és XVII. században különösen Nyugat-Európában elterjedt gyakorlat volt

az ember azonosítása a gonosztettel, és a „gonosz által megszálltnak vélt” ember elpusztítása. [Ez a gyakorlat nyilvánvalóan teljesen ellentétben volt Krisztus tanításaival. Az evangéliumokban ugyan sok szó esik „ördögűzésről”, néha nagyon képszerű formában (vö. pl. Máté evangéliuma 28–33.) is, de a) az ördögűzés faj fogalma a gyógyítás, b) az ördögnek nincs alakja, c) a tanítások szellemétől teljesen idegen az ember fizikai megsemmisítésének gondolata. Krisztus tanításához e téren közelebb áll a nagy realista írók álláspontja, akik szerint „nincs igazán gonosz ember” (Szerb 1962: 699.)]. A természettudományos gondolkodás, mindenekelőtt pedig a felvilágosodás térnyerése fokozatosan megszüntette a boszorkányüldözést, és olyan szemléletmód kialakulását eredményezte, amelynek pozitívumai vitathatatlanok (vö. pl. XVI. Benedek pápa erre vonatkozó utalását). Mégis meg kell állapítanunk, hogy legalább két területen olyan eszmék is terjedni kezdtek, és egyre inkább erősödtek, amelyeknek negatív hatásai is voltak.

A) Már a XVIII. század elején megfogalmazták a természetfeletti uralom elvét (vö. pl. Kassel, Herkules szobor, amely az embernek a természetfeletti uralmát hivatott szimbolizálni, készült 1710-ben). B) Ha nem is teljes körűen, mégis meghatározóvá vált a GONOSZ létezésének teljes körű tagadása.

4.6. Racionális, nagyon erősen a pénz által irányított világban élünk. Fogalmazzunk meg a *jó* ↔ *rossz/gonosz* ellentétpárral kapcsolatban egy racionális, gazdasági kérdést: *Melyik emberi közösség él gazdaságosabban, olcsóbban a) ahol az egyén tudja, hogy egyéni felelőssége is a gonosztett elkerülése (lelkiismeret!), ahol az emberek nem legyőzni akarják a természetet, hanem arra törekednek, hogy az ember által alkotott világ [Közbevetett megjegyzés: vö. Hermann Hesse gondolatát, amely szerint az ember „nem befejezett teremtmény”] és a természet között tudatosan harmóniát teremtsenek, ahol a (jó) szabályok betartására az emberek tudatosan törekszenek, vagy b) ahol az emberek csak a megalkotott (sokszor túlzottan bonyolult) szabályrendszer betartását és betartatását tartják igazán fontosnak?*

4.7. A szép és csúnya ellentétpár értelmezésekor a szubjektív szemléletmód a döntő. Minden elméleti megfontolás ellenére az egyén dönti el, mi az, ami **tetszik** neki. Egyetlen irodalmi példa: Petőfi Sándornak az Alföld tetszik („Mit nekem ti zordon Kárpátoknak ...”), Gyulai Pálnak viszont éppen hogy az erdélyi

bércek! [Arra vonatkozóan, hogy esetleg az állatok is képesek érzékelni azt, ami nekik tetszik találunk utalást: „A Galapagosz szigetcsoporthoz Genoves szigetén mintegy húszezer fregattmadár ... él. A hím vörös gégezacsokóját az önmutogató udvarláskor hatalmas zsákká fújja fel. Miután a tojó a légélénkebb színű, s legnagyobbra fújt gége „díszét” rázogató, vagyis legimponálóbban pöffeszkedő hímet választja partneréül, e számunkra meghökkentő - de a tojó számára megigéző - „dísz” az ivari kiválasztódás ritualizálódott szelekciós eszközévé vált” (Lányi 1980: 58, Székely 2009 i. m.)] Mint ahogyan a korábban tárgyalt ellentétpárok köré az idők folyamán hatalmas tudományterületek fejlődtek ki, a szép és a csúnya kérdéskörével is foglalkoznak tudósok. A szép fogalmát mégis nagyon nehéz megfogalmazni. (V. Ö. pl. Winkelmann: „*Szép az, ami érdek nélkül tetszik.*”) A szakemberek inkább azt tudják megmondani, hogy egy műalkotás (festmény, szobor, vers, stb.) szakmai szempontból „jó” vagy „rossz”. Hiába mondják azonban, hogy „szép”, ha nekem vagy a közönségnek nem tetszik!

5. Gazdag ↔ szegény

Ennek az ellentétpárnak a jelentőségét az emberek világában aligha lehet tagadni. A viszonylagosság ez esetben is jellemző. Sajátossága azonban a gazdag ↔ szegény viszonylatnak, hogy *nincs köze a természethez*. Csak az emberek világában létezik. Ugyanakkor viszont sajátossága az is, hogy hozzá kapcsolódik a másik típusú elemi gonosztett: Valaki méltányolást érdemlő, egyértelműen pozitív célt megjelölő indok nélkül tudatosan anyagi kárt okoz embertársának, vagy a közösségnek. [Borisz Polevoj szovjet írónak van egy regénye: *Az arany*. A cselekmény egyszerű: két átlagos szovjet ember menekít hegyen-völgyön, erdőn-mezőn keresztül viszonylag nagy súlyú aranyat az előre törő németek elől. Egyszer lélegzétvételnyi időhöz jutnak, egy erdei patak partján letáboroznak, és egyikük elkezd elmélkedni arról, minek is cipelik magukkal ezt az aranyat, mire való a gazdagság, mennyivel jobb lenne horgászgatni a kellemes erdei levegőn, és „élni bele a világba”. E szemléletmód azért téves, mert az ember, miután megalkotta a maga világát, és ennek révén ténylegesen meghódította a Földet, nem élhet így. A gazdagságra törekvés pozitív hajtóerő is lehet! Károssá akkor válik, ha gonosztettek elkövetésére sarkallja az embert.]

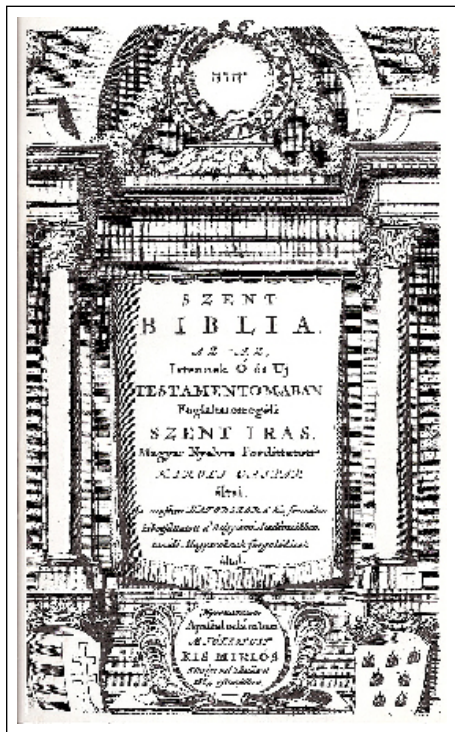
6. Befejezés

Az előadásban minden bizonnyal vitatható (szelídebb értékelés szerint elgondolkodtató) kérdésekkel foglalkoztam. Érhet természetesen az a vád is, hogy laikus módon közelítem meg a természettudományok, az esztétika, az etika körébe tartozó témákat. Talán azt indokolt hangsúlyoznom, hogy a fentebb nagyon röviden összefoglalt gondolatokhoz a nyelvek, a nyelvi jelenségek tanulmányozásából kiindulva jutottam el.

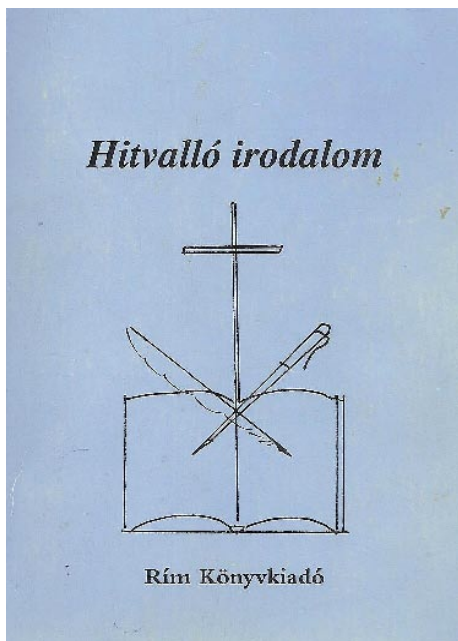
Irodalom

- Hegel, G. W. F. (1979): A logika tudománya. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lányi Gy. (1980): Meglepő dolgok állatokról. Gondolat, Budapest.
- Mlodinow, L. (2003): Eukleidész ablaka. Akkord Kiadó.
- Orosz Gy. (2009): Mikoron az Úristen, a Sátán és Szent Péter a teremtéssel foglalatostkodtak. In: A Herman Otto Múzeum Évkönyve XLVIII kötet: 109-125.
- Pete I. (1991): A térbeli viszonyok szemantikai rendszere. In: MNy. 1991. 3. sz.: 313-326.
- Pete I. (1992): A mennyiségi viszonyok szemantikai rendszere. In: MNy. 1992.4. sz.: 425-443.
- Pete I. (1993): Az időviszonyok szemantikai rendszere. In: MNy. 1993.4. sz.: 385-401.
- Pete I. (2009): A fokozás mibenlétéről. In: Nyr. 2009. 3. sz.: 295-310.
- Rott P. (2001): Kacagó biológia. Kaposvár.
- Székely G. (2001): A lexikai fokozás. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Székely G. (2007): Egy sajátos nyelvi jelenség, a fokozás. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Székely G. (2008): Zur Frage des Gattungsbegriffs vom Fachausdruck Graduierung. In: Acta Germanistica Nyiregyháziensis II Beiträge zum Tag der ungarischen Wissenschaft 2006. (Herausgegeben von László Barabás). Bessenyei György Könyvkiadó, Nyiregyháza: 84-90.
- Székely G. (2009): Reflexiók („a fokozás mibenlétéről”). In: Nyr. 2009.4. sz.
- Szerb A. (1962): A világirodalom története. Budapest: Magvető Kiadó.
- Teremtés Könyve (1990): Szent Biblia. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Budapest: 5-14.

A Biblia és a szépirodalom*

Az előadást Gaál Eszter közreműködése színesítette

* A szöveg nem található a kötetben.

A TÁRSASÁG GYÖRGY-NAPI ÜNNEPI RENDEZVÉNYÉNEK PROGRAMJA

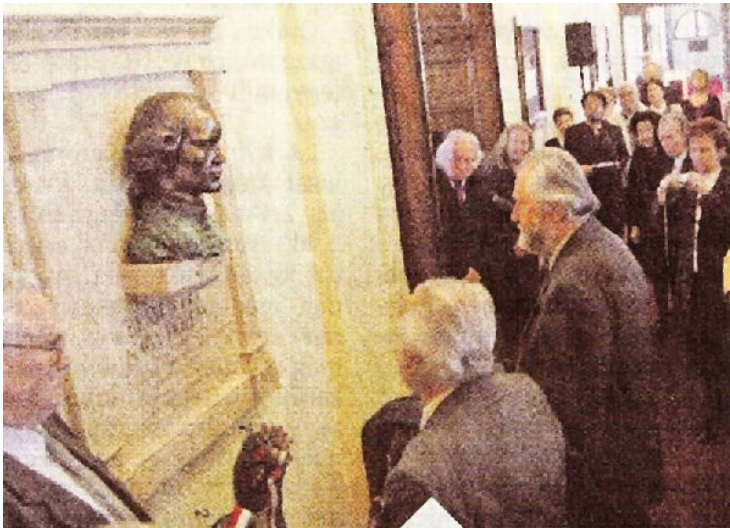
2010. április 22. csütörtök 17 óra – Bessenyei-nagyterem

I. Koszorúzás Bessenyei vármegyeházi mellszobránál

- Köszöntő ének (*Sok-sok ünnepnapokat...*)
Gaál Eszter Kossuth-diák előadásában
- A felvilágosodás legendája című versét elmondja
Czibuláné Ibolya
- Ünnepi beszéd: *Seszták Oszkár*,
a Megyei Közgyűlés elnöke

Koszorúzás:

1. Tiszabercel: *Hajnal András* polgármester
2. Megyei Közgyűlés: *Seszták Oszkár*
3. Bessenyei Társaság: *dr. Csermely Tibor*
és *Futaky László* elnökségi tagok

II. Emlékműsor a Bessenyei nagyteremben

– Henberger: Álomkeringő, hegedűn előadja: *Tündik Judit*, zongorán kísér: *Tündik Tünde*, a Vikár Zeneiskola tanárai

– Elnöki felköszöntő vers:

„*Ez a pohár Bessenyei emléke,
Emeljük hát György úrfi tiszteletére,
Kinek tanítása ma is újraéled:
Emeld nemzetedet! Ez legyen törvényed!
S mint igaz Hazafi kövessed reményed!*”

– A Bessenyei Társasági Emlékérem átadása

Kovács Tiborné részére

Előadások:

– A Bessenyei Kör első elnöke: báró Feilitsch Bertold
főispán – *v. Komiszár Dénes* helytörténész

– Bessenyei alkotói pályája: a breviárium villanófényei
a szerkesztőbizottsági tagok előadásában:

Versek, költői levelek, miniatúrák – *Palotai Erzsébet*

Ágis tragédiája, a magyar felvilágosodás korszakos
műve – *dr. Vraukóné Lukács Ilona*

A filozófus, az első magyar vígjáték – *dr. Nagy Éva*

Magyarság, Magyar néző, Jámbor szándék –

dr. Csermely Tibor

A holmi, az első magyar esszékötet – *dr. Bánszki István*

A természet világa vagy az igazán okosság – *Futaky László*

Tariménes utazása – *dr. Csorba Sándor*

Rómának viselt dolgai – *dr. Fazekas Árpád*

III. Elnöki zárszó: Újrakezdeni vagy újat kezdeni?

(a társaság aktív terveiről)

A programot összeállította: *dr. Bánszki István*

Műsorvezető: *Belinszky Etelka*

A példázat erejével

Fabiny Tamás, Kocsis Fülöp és Székely János

kötetéről

2010 virágvasárnapján Budapesten, egy evangélikus templomban szokatlan könyv bemutatására került sor. A kötetet Erdő Péter bíboros, esztergomi érsek mutatta be. A címlapon szereplő három szerző *Fabiny Tamás* evangélikus, *Kocsis Fülöp* görög katolikus és *Székely János* római katolikus püspök. A kemény kötésű, igényesen kivitelezett kötet hátoldalán a szerzők fényképét találjuk. Az itt közölt, kiemelt beszédrészletek egy-egy fontos gondolatot közvetítenek.

Fabiny Tamás így ír: Különbséget kell tenni politikai kereszténység és közéleti kereszténység között. A politikai kereszténység a hatalmat akarja, diktálni akar. Ilyen értelemben türelmetlen. A közéleti kereszténység fölkinálja a hitet, az türelmes. Az utóbbi felé kell hajlanunk, a direkt politizálás nem lenne szerencsés. Már csak azért sem, mert föl kell ismernünk: a híveink között mindenféle irányultságú van, akikhez – természetesen – egyformán kell közelednünk. Sőt, azokat, akik családi indíttatásból, naivitásból baloldaliak, munkás hátterűek, korábban elhanyagolt az egyház – róluk sem feledkezhetünk meg. Egészen más az a tény, hogy az egyházak vezetése pontosan tudja, mi várható a politikai bal- és jobboldaltól.

Kocsis Fülöp megszívlelendő gondolatai: Megjelentek az ikonok a nyugati templomokban, és terjedőben van a Jézus-ima is. A new age és az egyéb badarságok, például a távolkeleti vallások nyugati összezegyválása, szerencsére, mára már kifáradt. Újat pedig nem tudnak ezen a téren nyújtani. Itt az ideje tehát visszatérni a hagyományokhoz. Nagy igény van a misztikára. Arra, hogy megéljük, megtapasztaljuk Isten jelenlétét mind a hitünkben, mind a hétköznapi életünkben. A mi hagyományainkban nagyszerű lehetőségek vannak ehhez. Talán nekünk ezt kell adnunk az Egyháznak, az emberiségnek.

Székely János így vall az általa fontosnak tartott kérdésről: Mi, keresztények azt gondoljuk, hogy az ember létének középpontja valahol önmaga fölött, önmagán túl van. És valóban, az ember akkor találja meg önmagát, ha túl tud lépni rajta, vagyis túllép önmagán. Ha önmagát elveszíti, odaadja. Ettől teljeseedik ki egy ember élete. Igaz önmagunkat akkor találjuk meg, ha túllépünk szűkös individualizmusunkon és önzésünkön. Csak akkor leszünk képesek megsejteni azt a végtelen szépséget és jóságot, amelyből a világ lett. Ami ott ragyog a Napban, Holdban, a csillagokban, a virágokban, a gyermekek arcán. Akkor érezzük át Isten végtelen jóságát, amelyből a mi létünk is sarjad, ha engedjük, hogy ez a jóság mirajtunk átáradjon .

*

Amikor az olvasó kezébe veszi a violaszín borítójú kötetet, önkéntelenül is bűnbánat szellemét idézi az számára, de amikor végigolvassa ezt a beszélgető könyvet, a világot megváltó Krisztus erejét és örömét tapasztalja meg a példák erejével megszólalni. Aki szeretné megfejteni, hogy milyen irodalmi műként határozható meg ez a nem mindennapi írás, akkor hőskölteménynek, egyfajta himnikus prózai eposznak nevezhetné. Minden erőltettség nélkül, az olvasás közben egyre-másra felvillannak a klasszikus eposzi kellékek is. A *propozíciót* – ami mindig bevezeti az eposzokat – a témamegjelölést a kiadó, Kovács Lajos Péter előszava fogalmazza meg: Három, főpásztori működésének első éveiben járó püspök hitének sorsa, pályájának alakulása, felelős és meggyőző teológiai gondolkodása tárul elénk. Az *invokációt*, a segélykérést a hitelességhez a Jézus-ima szépségének megtapasztalásában (Orosz Athanáz írásában) éljük át. Az eposzok fontos kelléke az *enumeráció*, a seregszemle, klasszikus eposzokban a szembenálló táborok bemutatása. Ez esetben az egyoldalon állók, a három ifjú püspök (mindhárman a negyvenes éveik végén járnak) bemutatását tekinthetjük ilyennek. Első megszólalásaikban a példaképeikről vallanak. Fabiny Tamás Ordas Lajos evangélikus püspököt tekinti szellemi elődjének, aki a német eredetű Wolf vezetéknevét változtatta meg, magyarosítva a Hitler elleni tiltakozásul. Kocsis Fülöp a kárpátaljai görög katolikus püspökről, Romzsa Tódorról beszél, aki ellen aljas módon merényletet követtek el. Székely János Meszlényi Zoltánról, az egykori esztergomi főpásztorról, a vértanúságig megkínzott hősies helytállásáról mutatja be a példát.

A kötet első nagy része egy közös, sokszólamú beszélgetés. Életközeli, személyes élményekkel megrajzolt emlékezések ezek. Ifjúkorukat ismerhetjük meg, két ízben katonáskodásukat is elmesélik. Szólnak az úgymond szocializmus építése során átélt megkísértéseikről és megaláztatásaikról. De e helyt lehetünk tanúi hivatásuk kiteljesedésének is. Amikor családi emlékekről, élményekről vallanak, mindvégig érezzük a derűnek jelenlétét a családi históriákban.

Izgalmas olvasmány a Krisztusi példázatok című rész. A beszélgetést vezető-kérdező Kovács Lajos Péter és a püspökök egymásnak dobják fel a mondatokat, és vallanak biblikus élményeikről. Aztán felhangzik a mondat. Látnunk kell egymást, hogy láthatók legyünk. Szép, hiteles, tanulságos s nem egyszer döbbenetes történetek, tapasztalatok hangzanak el az ünnepek profanizált előkészületeiről, az elvilágiasodott szellemű üzleti jelenségekről, a fogyatkozó kereszténység gondjairól és veszélyeiről, a terméketlen, meddő vitákról.

Érdemes felvillantani a viták néhány további témáját. Vajon Isten büntet-e minket, vagy saját tetteink következménye a büntetés? – A liturgia a szeretet eszköztára. – A püspökök felelőssége, amikor a Deus loquens (a beszélő Isten) az Ecclesia colloquens (a beszélő egyház) vagy az Ecclesia consonans (a vigasztaló egyház) témakörei kerülnek szóba. Mértékadó mondataikat eligazító szándékkal fogalmazzák meg. – Fontosnak tartják az ökumenikus kapcsolattartást. A szavakban elhangzó szándékokat a gyakorlati közeledés valósítja meg.

Fájdalommal tapasztalják a társadalom szándékos lezüllesztését, amelyben, sajnos, partnerek a kereskedelmi tévéadások és a bulvársajtó, s elhangzik az is, hogy a pártoknak célpontjaik lettek az emberek. A szegénység, a testi elnyomorodás lelki leromláshoz is vezet, de a jólétet ígérők is szellemi, lelki nyomorba taszíthatnak. Elhangzik a találó megállapítás, aki a korszellemmel házasodik, korán megözvegyül.

A kötet jelentős része az, amelyben a püspökök avatási, szentelési, beiktatási beszédeit olvashatjuk. Legfőképpen ezekben tárul fel a három püspök karizmája. S ezúttal el is jutottunk a következő eposzi kellékhez, az *epitheton ornans*okhoz, az állandó jelzőkhöz, amelyek minden eposzban találóan mutatják fel a hősök tulajdonságait. A jelzőket a magukról valló püspökök habitusa

alapján fogalmazhatjuk meg. Fabiny Tamás az ökomenikus, az egységre törekvő, az egyetemesség elkötelezettje, Kocsis Fülöp a liturgosz és a magától szerényen elhárító, de szándékában meg nem kerülhető axios (a méltóságra törekvő), Székely János a tudós mesélő. aki mindig érdekes és izgalmas történettel ragadja meg a ráfigyelőket.

Végül a személyes beszélgetések tele vannak deus ex machinával, életüket, sorsukat, pályájukat kísérő isteni beavatkozásokkal, s ezeket csak fölerősítik az *epizódok*, az utolsónak említhető eposzi kellék.

Aki meg akar bizonyosodni a példák erejéről, vegye kézbe a könyvet, amely nemcsak érdekes és izgalmas olvasmány, hanem amolyan lelki karbantartásnak is szánt modern írás.

Kovács Lajos Péter: Fabiny Tamás–Kocsis Fülöp–Székely János, A példázat erejével, Bp., Éghajlat Kiadó, 2010. 225 p. (Manréza-füzetek 10.)

A cikk szerzője 2010. április 23-án mutatta be a kötetet a nyíregyházi Görög Katolikus Hittudományi Főiskolán két püspök jelenlétében

Emlékbeszéd Bessenyei György szobránál

„Ki szereti jobban a hazáját? Az é, aki ahhoz vonzó hívségétől elragadtatván, érte minden szempillantásban halni akar, vagy az, aki annak nyugodalmára értelemmel dolgozik?”

Tisztelt Ünnepló Közönség!

Tisztelt Tanár Úr, Kedves jelenlévők!

A Bessenyei György által feltett, majd zseniálisan egy következő kérdésben megválaszolt dilemma gyakorta került, kerül elő történelmünkben. Bármilyen időket is éljünk, ott húzódik meg a hazáját szerető és féltő ember – így vármegyénk neves szülöttjének is – gondolataiban. A megidézett kérdés évszázadok óta kíséri az Ady Endre által találóan „kompországnak” nevezett magyar hazánknak a sorsát. Bessenyei két kérdő mondata azonban többről szól, mint pusztán a hazaszeretetről. Nem egyszerűen egy felemelő életérzést jelenít meg, hanem annak a mikéntjén, a hasznosságán is elmélkedik. Sőt, iránymutatást ad a kortársak és az utókor, vélhetően a mindenkori magyarok számára is.

„Ki szereti jobban a hazáját?” A nekünk szegezett kérdés a különféle történelmi időkben jobbára a háttérben lappang, a válságos időkben azonban mindig előretör. Megállíthatatlanul. Ugorjunk előre néhány évtizedet és egy pillanatra gondoljunk Széchenyi Istvánra és Kossuth Lajosra. Gondoljunk a reformkorra, az 1848–49-es szabadságharcra, majd a kiegyezésre. Bessenyei György válasza egyértelmű: az értelmetlennek tűnő önfeláldozás helyett az értelmes önfeláldozást választja. A józan ész, a kiszámíthatóság, a nyugodt építő munka mellett teszi le a maga voksát a maga idejében.

Tisztelt Társaság! Kedves Ünneplők!

A mai korban, a XXI. század első éveiben a feltett kérdés nem okoz nehezen feloldható dilemmát. Sem a belső társadalmi helyzet, sem a hazánkat körülvevő külső erők nem kényszerítenek bennünket – mai magyarokat – arra, hogy hosszasan kelljen a választ keresnünk. Úgy gondolom, hogy a mai Magyarországon,

aki valóban szereti a hazáját az – Bessenyeit idézve – „annak nyugodalmára értelemmel dolgozik”.

Napjainkban is ezerézer probléma, baj, veszély van, ami megoldásra vár. A mai ünnepi alkalomkor nem kívánom ezeket sorjázni, hiszen benne élünk, látjuk, érezzük mindannyian. A történelmi példákból okulva azt is tudjuk, hogy bármilyen időket is élünk, onnan egyaránt lehet nem csak feljebb, hanem lejjebb is jutni. Itt Nyíregyházán, a Bessenyei-szobor talapzatánál méltó helyről lehet azonban elmondani, hogy a legreménytelenebb helyzetekből is lehetséges a felemelkedés. Ahhoz, hogy a reménytelenség és a nihil helyett a bizakodás, a gyarapodás és a megerősödés következzen be, mindösszesen egy paragrafust kell lélekben mindenkinek megszavaznia: „Emeld nemzetedet, ez legyen törvényed!” Cselekedni kell!

Tisztelt Ünneplők!

A szabolcsi nemesnek, vármegyénk kiválasztottjának megadatott, hogy Bécsbe, Mária Terézia testőrségébe kerülhessen. S mivel nyitott volt a világ dolgaira, könnyen magába szívta az akkori korszellemet. Cselekedni, a nemzetet felemelni szándékozott. Így válhatott a magyar felvilágosodás egyik legnagyobb alakjává. Tiszabercelen, majd Bécsben is egymásra talált Bessenyei György és az isteni gondviselés. Így rendeltetett. Mi pedig – kései utódok – mindezért csak hálásak lehetünk.

Vármegyénk neves szülőttjének az emlékezete bőséges tárházát szolgáltat az utókor számára egy-egy olyan megemlékezés alkalmával, mint ez a mai. Megidézhetjük szellemét, mint az anyanyelvünk iránt felelősségérző közéleti emberét, mint képzett katonáét, kiváló gondolkodóét, drámaíróét, költőét. Egy-egy részlet kiemelése méltatlanul halványíthatná el a teljességet.

Minden részlet méltó kifejtése pedig meghaladná a gondosan kimért időkeretet. Azért is bátorkodtam a hazaszeretetről értekezni hosszabban, mert ez fogta össze kötőanyagként a gondolatait, Bessenyei életét. „Ki szereti jobban a hazáját?” – tette fel a kérdést és ezzel a hazaszeretetet a cselekvő ember mércéjévé tette.

Állítsuk ezt magunk elé mi is mértékegységnek. Ezzel tehetjük a legtöbbet, akik összegyűltünk és fejet hajtottunk Bessenyei György szobránál Krisztus után 2010-ben, május hónap 9. napján.

Képes Géza

Bessenyei Gyurka szobránál*

Bolyongtam ép' a csöndes uccán
Szívemben zengő, halk melódiákkal.
Csodák varázsa verte lelkemet,
Vágyam a mult kódében repkedett
S találkoztam a pataki Diákkal ...

Magasba felkomorlott érc-alakja,
Így állt finom fejét kezébe ejtve,
Redők vonultak büszke homlokán.
(Ily merően akkor nézett talán,
Midőn „Agis”-szal vajúdott a lelke.)

Alkonyba dőlt már a tavaszi nap,
Fehér felhők bodorodtak az égen
S bokrok alján szél zizegett zenélve;
Várón néztem az ős-diák szemébe,
Az visszanézett s így beszélt nékem:

Nemes diákok, pataki diákok!
Szép-e a szép, még nektek, rút a rút
S igaz az igaz, mint az én koromba?
Penget-e lantot köztetek új-Tompa
S tudtok még csodát tenni, mint Kossuth?!...

Vitéz diákok, Kossuth unokái!
Készen vagytok-e új, dicsó csodákra?
Héj, tudtok-e majd, hogyha üt az óra
Rohanni harsány harci-riadóra
Előre mindig, soha-soha hátra?

Héj, hős diákok! Ég a magyar erdő!...
Nem halljátok: ropog a házatok.
Héj, hős diákok... ott... a végeken,
Csak most... fogadjatok szót énnekem:
Hogy vigyázzatok... hogy vigyázzatok!...”

... És elhallgatott a testőr-poéta,
Esengően, búsan nézett reám,
Midőn a kétkedés zúdult felé:
Így nézhetett a szörnyű vég elé
Az átokverte jós-királyleány.

_ Már estre hajlott a tavaszi nap,
Felhők csak szálltak... szálltak az égen
S a szellő csak zenélt bokrokon.
Az út sötét árnyán a bús rokon:
Az ős-diák ígyen beszélt nékem...

Nyíregyháza, 1927. ápr. 9.

* A verset elmondta: Erdélyi Tamás, a társaság tagja

Dr. Bodrog Miklós emléktábla avatása 2010. május 19-én

Forgatókönyv

1. Köszöntő, megnyitó
2. A nyíregyházi gyülekezet kórusa egy dr. Bodrog Miklós által írt éneket ad elő *dr. Kovács Attila* lelkész vezetésével.
3. Emlékbeszédet mond:
 - *Dr. Fabiny Tamás*, az északi egyházkerület püspöke
 - *Ugrin Aranka*, dr. Bodrog Miklós felesége
 - *Dr. Bánszki István*, a Bessenyei Társaság elnöke
4. Az emléktáblát leleplezi: dr. Fabiny Tamás és Tar Jánosné, az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium igazgatója
5. Koszorút helyeznek el:
 - *Dr. Fabiny Tamás* püspök
 - *Dr. Bánszki István*
 - *Tar Jánosné* igazgató
 - *Ugrin Aranka*, dr. Bodrog Miklós felesége
 - Megyei Önkormányzat
 - *Martinovszky István*, Luther Márton Kollégium
 - *Laborczi Géza*, kertvárosi evangélikus lelkész
6. Közös záróének: Erős vár a mi Istenünk (1–2.)

Dr. Bodrog Miklós

Nyíregyházán született 1929. december 7-én, iskolánkban 1948-ban érettségizett. Teológiai tanulmányokat folytatott Sopronban, majd Budapesten. 1953-ban avatták evangélikus lelkésszé. Hét helyen volt segédlelkész, aztán parókus Gyulán és Budapest-Rákospalotán. 1980-tól az egyház tudományos munkatársa. Több szakaszban teológiai oktató. 1966-tól intenzív lélekgyógyászati tanulmányokat folytatott, illetve működött külföldön is. Pszichológiai szakfordítói, majd szakirói tevékenységet folytatott. Nyugdíjasként egy évig a caracasi protestáns magyar gyülekezet lelkészeként működött.

Egy tudós lelkész emlékére. Dr. Bodrog Miklós emléktáblájának avatásán

„Az Úr csodásan működik...” Íme hazahozta az alma materba – a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Gimnáziumba – kitűnő diákját, dr. Bodrog Miklóst, aki erkölcsi magatartásával, a tudományok iránti elkötelezettségével és nemzete iránt érzett és tettekben kifejezett szeretetével volt és ma is példája az új generációknak.

Ennek a mintaszerű életnek a kialakulásában jelentős szerepet játszott ez az általa is nagyon szeretett gimnázium, ahol olyan tanárok segítették ifjú élete kiteljesülését, mint Belohorszky Ferenc, Margócsy József. Lelki fejlődését pedig Joób Olivér és Józsa Márton lelkészek inspirálták. Ez a tábla rájuk is emlékeztet.

Ám nemcsak a gimnáziumnak, a tisztelőknek és barátoknak jelent sokat ez az emléktábla, hanem a Bessenyei Irodalmi Társaságnak is. Ez a 112 éve alakult kulturális és tudományos egyesület ugyanis kezdettől fogva feladatának tartotta, hogy felfedezze, számontartsa, figyelemmel kísérje a megyében született, vagy hosszabb ideje itt élő alkotó tehetségeit: írókat, költőket, műfordítókat, kutatókat. Ezek sorába tartozik Bodrog Miklós is.

Nyíregyházán született, a Krúdy által is gyakran emlegetett Bujtoson. Innen, a Nefelejcs utcából járt nyolc éven át a Kossuth Gimnáziumba. A kitűnő érettségi után Budapesten végezte a teológiát, s lett lelkész. S mivel diákkora óta vonzódott az irodalomhoz, a nyelvekhez, ezért kezdett verseket, cikkeket írni, műfordítással foglalkozni. Külföldi tanulmányútjai során Németországban és Svájcban ismerkedett meg behatóbban C. G. Jung mélylélektani tanaival, s kezdett hozzá a „lélek szerelmese” műveinek elemzéséhez és fordításához. Ilyenek voltak a Lélektani típusok (1988), az Álom és lelkiismeret (1996), a Lélekgyógyászat (1998) c. művek, amelyekért nivódijas műfordítói elismerést kapott, valamint az Izgalmas lélektan C. G. Jung szellemében című alkotása (1999). Kutatásairól több rádióadásban is beszámolt, és előadásokat tartott Nyíregyházán a Bessenyei Társaság rendezvényein is.

Ha most őt, a lelkészi munkáját és a mélylélektani kutatásokat egyaránt derűs lélekkel, spirituális jókedvvel, stílusa mindenkori eleganciájával végző Bodrog Miklóst kérdeznénk: mit tart igazán fontosnak életéből, bizonyára ő is hasonlóan válaszolna, mint kedves lélekbűvára, aki az Emlékek, álmok, gondolatok című vallomásában ezt így fogalmazta: „Életemnek csak azokat az eseményeit érdemes elmondani, amelyek során a MARADANDÓ világot betört a MULANDÓBA.” *(Kiemelés: BI)*

Élményekben gazdag életéből most csak két mozzanatot emelnék ki, amelyekben a maradandó – feltételezhetően – betörhetett a mulandóba.

Kisdiákként – Joób Olivér lelkész vezetésével – konfirmációi előadásra készülődött. A szereposztás során Bodrog Miklós az egyik próféta szerepét kapta. Meglepődve és igen derűsen ült le, s két karját mellén összecsapva, vidám hangon mondta társainak: „Próféta leszek!”. Lelkészünk – aki figyelte ezt a mozzanatot – így szólt: „Miklós, még nem is gondolod, milyen nehéz prófétának lenni!”

Ifjú lelkész volt Miskolcon 1956-ban. A forradalmi hangulat lecsillapítására a helyi rendezők felkérték egy rádiós prédikációra.

Miklós egy pillanatig sem habozott. Magnófelvételtől tudjuk, így emlékezik akkori önmagára: „Nem voltam elég gyáva, hogy bátor ne legyek.” És a rádióban – többek között – ezeket mondta:

„Magyar testvéreim, honfitársaim, keresztyének! Sorsdöntő napokat élünk. Mi írjuk hazánk történelmének lapjait. Legyen ennek minden oldala tiszta! Kérlek titeket, mint Isten szolgája, a békeesség evangéliumának hirdetője, mint embert, mint magyar, tegyétek meg azt, ami a legnehezebb dolgok közé tartozik: uralkodjatok önmagatokon!”

Az előadás hatására – mondta el Miklós – „Lassan-lassan enyhült a lázas hangulat, s eloszlott a tömeg.” (1956. okt. 28.)

Akiknek védelmében annak idején szót emelt, elfelejtették, mert nem akartak emlékezni csillapító mondataira, és nem uralkodtak önmagukon.

Bodrog Miklós azonban nagy lelki erővel, töretlen hittel úrrá lett a megpróbáltatásokon, a lelkészi szolgálatban és a tudományos kutatásban vigasztalást és megnyugvást talált. Ekkor kezdett el

intenzívebben foglalkozni ének-szerzéssel és zsoltár-fordítással, valamint mélylélektani kutatással és pszichoterapeuta-gyakorlattal. Jung fordításai, az ezekhez kapcsolódó elemzései és gyűjteményes kötetei ezeken a szakterületeken hazánkban a legjobbak közé emelik.

A Bessenyei Irodalmi Társaság lélekben már készül a NYÍRSÉGI IRODALMI MÚZEUM létrehozására. A mai emléktábla avatása is jelzi: el fogjuk helyezni a tudós lelkész, BODROG MIKLÓS portréját a Nyíregyházán és a megyében alkotó művészek panteonjában, amelyben a rendkívül gazdag névsor Bessenyei Györggyel kezdődik, s Kölcseyn, Móriczon és Krúdyn át napjainkig tart. Bizakodásunk bizalommal teljes és a megvalósulás reményét hordozza. Teneo quia teneor.

*„Az életem nem az enyém,
csillag vagyok Isten egén...”*

GIMNÁZIUMUNK KITŰNŐ DIÁKJA

(é. 1948)

DR. BODROG MIKLÓS

Nyíregyháza, 1929-Budapest 2009)

EVANGÉLIKUS LELKÉSZ,

TEOLÓGIAI TANÁR, ÉNEKSZERZŐ,

MŰFORDÍTÓ ÉS PSZICHOTERAPEUTA

EMLÉKÉT ŐRZI:

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS

EGYHÁZ,

A NYÍREGYHÁZI EGYHÁZKÖZSÉG,

A GIMNÁZIUM

és a BESSENYEI TÁRSASÁG

2010

„Ölelő szeretettel”

Vázlatos pályakép Tamási Áron irodalmi levelezése alapján

Aligha van izgalmasabb, mint egy levelezéskötet segítségével évtizedeken keresztül társul szegődni a címzetthez vagy a feladóhoz! A napló mellett ugyanis a magánlevél a legszemélyesebb, legőszintébb irodalmi műfaj. Tamási Áron pályaképének vázlatos bemutatásához elsősorban az Ölelő szeretettel című kötetet (Palatinus Kiadó, 2009., gondozta: Nagy Pál) hívtam segítségül. Tamási több levelét közölték korábban folyóiratokban, de nagyon sok magyarországi és erdélyi levéltárakban várt a feltárára. A Tamási-monográfiák szerzői is csak ebben a kötetben olvashatták először együtt a nagy székely író irodalmi levelezését, a 169 levelet. Valamennyi írója Tamási Áron, címzettjei pedig írók és költők, többek között Benedek Elek, Illés Endre, Illyés Gyula, Molter Károly vagy Tompa László.

A kor kiemelkedő személyiségei, akikkel Tamási megosztotta mindennapjainak gondját-baját, együtt gondolkodott velük. Az elsőt 1923-ban írta Elek apónak, a nagy mesemondónak, a kötet utolsó levelét pedig 1963-ban küldte Illés Endrének, kiadójának, akivel „hosszú barátságuk egén még báránnyelűk is ritkán voltak”.

A huszonöt éves Tamási Áron már „beleesett az irodalom tuskés rózsabokrába” – megjelent első novellája, a Szász Tamás, a pogány, sőt barátaival egy antológiában is szerepelt -, mikor először kereste fel levélben a „nagyon szeretett Elek bácsit”.

„Farkaslakán lettem – mutatkozott be 1923. március 24-én –, s apám 30 holdat művelő ember. Én a tudomány miatt saját jószántomból kiestem az apai jussból... Udvarhelyt, a kat. fiúgimnáziumban végeztem 1917. évben. Hatodikig harisnyában jártam, verekedni – akár bicskával, akár anélkül – igen jól tudtam... Két és fél esztendeig a harctéren vitézkedtem, de a bűbánaton kívül a világon semmi bajom nem lett belőle.” Tegyük hozzá, a Piavénél harcolt, és nagyezüst vitézségi éremmel tért haza.

„Azután pedig – ezt nehéz kimondani, mert mindig erős szívdobogást kapok tőle – a Kereskedelmi Akadémiát végeztem el.” Az azonos nevű nagybácsi, aki Gyulafehérváron nagyprépost volt és a legényke székelyudvarhelyi iskoláztatását támogatta, a jogi tanulmányok megkezdésekor is unokaöccse mellett állt. Ám a trianoni békediktátum következményeként Kolozsváron egyetlen magyar nyelven tanító, felsőfokú végzettséget adó iskola maradt, a Kereskedelmi Akadémia. Tamási tehát oda kényszerült, ugyanis sem addig, sem azután nem tanult meg románul. „Egy amerikai út előtt állok – jelenti be Elek apónak. – Tíz esztendő leteltével, ha a jó Isten segít, visszajövök, s nagyobb felkészültséggel dolgozom fajom érdekében.”

Az Aquitania fedélzetén, a „nagyállat nagy tojáson” rájött, „hogy a hunok nem valának vízi népek... egy kerek hétig, mint az élettől búcsúzó madár az ágon, úgy feküdtem betegen az ágyban” – számol be immár Amerikából. Később az Ábel-trilógiában elmesélt amerikai tapasztalatok egyikét is megemlíti: „Felháborítóan korlátolt népség a született amerikai, de olyan sovíniszta, mint ez, otthon még a román parlamentben sincs senki. Hanem mivel némely dolgokban mi bevándoroltak mégis nélkülözhetetlenek vagyunk, hát mi is megélünk, s ők sem hálnak bele.”

1923 és 1926 között Amerikából küldött levelek közül hús olvasható a kötetben. Mindegyik az íróvá érlelődő Tamási Áron vallomása. „Állandó forrongásban vagyok... nagyon jót tett a bujdosásom... új világok nyíltak nemcsak szélességben a világban, hanem mélységben is. Itt jobban érzem a székelységemet... egész szívemmel Erdélyben s Erdélyért élek.” A távolság nem hogy nem szakította el szülőföldjétől és barátaitól, sőt ott fogalmazódott meg benne a cél, az egész életét meghatározó program. Jancsó Bélának, barátjának írta 1926 márciusában: „Már elég volt abból, hogy csupán különcknek vegyenek, akik szinte kizárólagosan csak az erdélyiek számára írunk... nálunk nem a magyar irodalom pótléka készül, hanem a magyar irodalomnak egy új fejezete”.

Hihetetlen tempóban dolgozott. A nehéz fizikai munka, majd a könnyebb banktisztviselői feladatok mellett hazaküldte Bajszerző nagyvilág című útirajzát, a Székely legény levelei Amerikából sorozat darabjait és számtalan verset is írt. Elkészült Ösvigasztalás című drámája, mely hosszú évtizedekre eltűnt. A legfontosabb azonban, hogy itt született tíz olyan elbeszélés, amely az életmű

kiemelkedő darabja, köztük az Ördögváltozás Csikban, a Tüzet vegyenek, a Zeng a magosság, a Ha igazság, harmatozzék.

„Irodai méretű”, még Amerikában magyar betűkkel kiegészített Underwood írógéppel, és főként „kitisztult látással és életcéllal” érkezett Kolozsvárra 1926-ban. Ekkor már saját könyves író: menyasszonya, Holitzer Erzsike 1925-ben kiadta a Lélekindulás című elbeszéléskötetet. Áprily Lajos kritikájából azért is érdemes idézni, mert megállapításai Tamási Áron írásművészetének egészére érvényesek. „Mondataiban mindenkitől független, különös lélekritmus lüktet... az epikus erdélyi lélek kifejeződésére a legtöbb erdélyi színt, a modern magyar próza felfrissítésére a legegényibb kifejezőeszközöket adhatja meg... Tamási harmat-frissességű művészetében egy feltáratlan világnak, a székely népléleknek üde szépségeit, balladás komorságát és századok során felhalmozott epikus kincseit hozta.” Németh László később azt hangsúlyozta, hogy Tamási újrafogalmazta a műfajt, és Móriczcal egyenértékű prózát teremtett. A távolság és az amerikai megpróbáltatások megteremték gyümölcsüket. „Messziről inkább megláttam az utat, amelyen immár itt maradva Erdélyben, dolgoznom kell.”

Milyen világ várta őt odahaza?

Kolozsvárról első útja Farkaslakára vezetett volna, ha az anyavárosban, Székelyudvarhelyen le nem tartóztatják mint gyanús idegent. A börtönben töltött éjszakán elgondolkozhatott a jelenről és a jövőről.

A románok 1918. november 15-én kezdték el Székelyföld megszállását, december 1-jére meghirdették a gyulafehérvári országgyűlést, december 3-án megalakult a kormányzótanács, elvetették a magyar autonómiát, Ferdinánd királynak felajánlották az Erdély feletti hatalmat. A trianoni döntés véglegesítette ezt az állapotot. Erdélyben korábban három rendi nemzet volt: a magyar, a székely és a szász. Nemzetalkotó tényezőként megjelent a román, és nagyon gyorsan többségbe került.

Mi történt a magyar közéletben, irodalomban, kultúrában? Erdélyből menekült, aki nem akart fölesküdni a román alkotmányra. „A megrendülést a földrengéshez szinte hasonlatos módon kell érteni, mert legalább negyedmillió erdélyi magyar választotta az elvándorlás útját” – írta a vagonlakókról a Vadrózsa ága című művében. De nem csak menekültek, vissza is érkeztek

néhányan, a legkiválóbbak. Kós Károly 1918 karácsonyán tért haza, a budapesti Iparművészeti Főiskolára szóló friss tanári kinevezéssel a zsebében. Sztánán szervezni kezdte a Kalotaszegi Köztársaságot, pénzzel, címerrel, zászlóval együtt. 1921-ben Paál Árpáddal kiadták az Erdélyi Szó című röpiratot, Erdély autonómiáját követelve - máig érvényesen. 1922-től Benedek Elek már a kisbaconi udvarházából küldte számtalan levelét, a Cimbora című újságban pedig nevelte a következő nemzedéket. Reményik Sándor Végvári álnéven írt verseiben kiáltotta világgá a nemzet fájdalmát, 1921-ben Csanády György Csaba királyfi segítségét kérte a Székely himnuszban. Gróf Bánffy Miklós IV. Károly koronázási kormánybiztosa, a Bethlen-kormány külügyminisztere 1926-ban tért haza Erdélybe, és egy saját pénzen vásárolt nyomdát is hozott magával, „hogy éltesse sokáig az Isten”. Mikor Tamási hazai földön való „irodalmi dőcögése” - szavai szerint - elkezdődött, már megalakult Erdélyi Helikon néven a „szabad írói csoportosulás”, melynek Marosvécsen báró Kemény János volt az összetartó gazdája, és működött az Erdélyi Szépművészeti Céh könyvkiadó vállalkozás is. „1919-től 1926-ig lassú és fokozatos átalakulás folyamán odáig jutott el az erdélyi irodalom, hogy tudatosan is felfedezte, hogy itt születik és itt él Erdélyben” - nyilatkozta később Tamási egy interjúban.

A kötet leveleinek számtalan részlete tanúskodik arról, hogy Benedek Eleknek és „fiainak” nagy szerepe volt abban, hogy tudatosult, Erdély és Székelyföld milyen izekkel gazdagítja az egyetemes magyar irodalmat. Járták az otthoni és magyarországi városokat, falvakat, felolvasóesteken toborozva híveket az új irodalomnak. 1928 októberében a Helikon írói érkeztek Budapestre: 4-én fogadta őket a miniszterelnök, este pedig a Zeneakadémián szerepeltek. Tamási Benedek Eleknek november 6-án számolt be a rendezvényről: „Ahogy megjelentünk a pódiumon, tapsolni kezdték az emberek, s ez a taps másodpercek után olyan tüntetéssé emelkedett, amilyent nemigen láttam. A hatalmas publikum felállt, úgy ünnepelte Erdélyt... Már-már az volt az impresszióm, hogy minket ünnepelni konjunktúra.” Igaz, hogy a Fészekben a tiszteletükre rendezett banketten „ki-ki maga fizette ki a vacsoráját”.

Dehogyan volt az „irodalmi dőcögés”, ahogy Tamási bekapcsolódott az irodalmi életbe. Inkább futás és szárnyalás!

Nászútját megszakítva részt vett a Helikon-írók találkozásán, augusztusban pedig már arról számolt be Áprilynak, hogy „regényemet írogatom... Kós Károllyal beszéltem a kiadás ügyében”. A regény, a Szűzmáriás királyfi, melyet élete végéig legkedvesebb könyvének nevezett, 1928 elején jelent meg Kós illusztrációival. „Az első regény, mely megkísérelte úgy adni ezt a népet, ahogy van: árva és szegény valóságából, ahogy a sors útján az Istenig rohan és visszahull” - mondta róla később. A művel szelet vetett és vihart aratott: „harc indult meg a Szűzmáriás körül,.. megbontja a magyar irodalom egységét... ne írjak faluról mindig, és ne írjak székelyekről... S most, ennek a felfogásnak a kirobbanásakor jött a Baumgartner-alapítvány 400 pengős csekkje” - írta egy levélben. A címzett nem más, mint Babits Mihály, a Nyugat szerkesztője, a Baumgartner-alapítvány kurátora. A Szűzmáriást még ugyanabban az évben a budapesti Athenaeum is kiadta, 1941-ben németre, 1942 csehre is lefordították, majd a pogány magyar hitvilág elemeire is épülő regény a háború után csak 1989-ben jelenhetett meg legközelebb.

A levelezéskötetben beszámolókat olvashatunk az újabb marosvécsi találkozóról, Benedek Marcellnek pedig arról ír, hogy Baconban belefogott „egy új regénybe, amelynek ideje 1918. szeptembertől 1919. május-júniusig tart... hogy Erdély annak az ölébe hull, aki a karjait tartja.”

1930. december 2-án ismét Babits Mihálynak köszönte meg, hogy az alapítvány immár 4000 pengős díjában részesítette. A levélben beszámol arról is, hogy az „Erdélynek az egyik világból a másik világba való zuhanásával” foglalkozó Czimeresek az Athaeneumnál „fekszik”. Végül magánkiadás lett belőle, jókora váltóval. A regény „kilóg” a Tamási művek sorából. Talán legnagyobb jelentősége, hogy Bánffy Miklós a Czimereseken feldühödve írta meg az erdélyi arisztokrácia igazi, megrázó históriáját Erdélyi történet című trilógiájában.

A levelezéskötetben viszonylag kevés szó esik Tamási novelláiról, pedig a húszas évek második felében remekművek születtek. 1929-ben jelent meg Erdélyi csillagok című kötete, benne olyan kiemelkedő elbeszélésekkel, mint a Siratnivaló székely, A legényfa kivirágzik, a Himnusz egy számmal, az Erdélyi csillagok vagy a Szép Domokos Anna. A harmincas évek elején küldött levelek közül rendkívül érdekesek a Benedek Marcellnek

írottak, melyekben az 1929. augusztus 17-én elhunyt Elek apó pesti emlékestjét szervezi; egy barátság elmélyülésének tanúi a Székelyudvarhelyre, Tompa Lászlónak írottak; megrendítőek vigasztaló sorai a halálos ágyán fekvő Kuncz Aladárhoz (1931. június 4.).

Egy Benedek Marcellnek írt levélben, 1931-ben bukkan fel először az Ábel: „Most egymás után írom a novellákat, s nemsokára kezdődik a regény is.” Hartmann Jánosnak 1932 februárjában megemlíti: „most humoros regényt írok”, október 12-én pedig jelzi Illyés Gyulának, hogy „most jelent meg egy könyvem, küldtettem Neked a Szépmíves Céhnél”. Tamási legsikeresebb, világhírű műve - új francia fordítása például nemrég jelent meg Svájcban! - kalandosan kezdte pályáját. Kolozsváron mindössze 1000 példányt jósoltak neki, a budapesti Athenaeumnál a jó barát Sárközi Györgynek kellett tolmácsolnia az igazgatóság véleményét: „igénytelen vidéki történet”. Ám az erdélyi megjelenés után néhány hónappal a pesti kiadó nagyhatalmú igazgatója személyesen utazott Erdély fővárosába, hogy szerződést kössön Tamásival! A Csíkcsicsóból származó, Hargitán erdőpásztorkodó Szakállas Ábel elindult világhódító útjára. Története akkor kezdődött, mikor „a románok kézhez vették Erdélyt”, a meggyötört világban, vonatokon és városokban tapasztalta meg, mi történt az országban, s végül Amerikát kellett megjárnia, hogy megtudja, hol van igazi otthona. Az Ábel-trilógia harmadik része kapcsán írta Tamási 1934 szeptemberében jó barátjának, Tompa Lászlónak: „amit meg kell írni, az több annál, mint ami az életben van... itt már az élet értelmét és létezésének utolsó s állandó nyugvópontját fogja megtalálni Ábel.” „A teremtett valóság” megfogalmazására törekedett. Harminchét évesen felért a csúcusra! Sikeres, ünnepelt író lett. Versengtek érte a folyóiratok, és a Révai Kiadótól évi tizenöt-húszezer pengő honoráriumot kapott csak az Ábel kötetei után.

Az 1932-34 között írt Ábel-trilógiával egy időben nyerte el végleges formáját Tamási legnépszerűbb színműve, az Énekes madár. 1930-ban, az év végén leveleiben már késznek jelzi a „három felvonásos komédiát”, ám közeli barátjának, Féja Géának 1931 októberében tervként említi: „A székely falu mostani képét írnám meg benne, fontos mondanivalókkal...” A népi játékon az utolsó simításokat, javításokat is Féjával egyeztetette, de már 1934-ben: „talán feljön még a napja ennek a darabnak”, vagyis

Magdó és Móka szerelme a valós életben is győzedelmeskedik. Második feleségével, Salgó Magdolnával csak 1938. augusztus 31-én sikerült „megcsinálni a házasságot”, mint Féja Géjának írta.

Tamási Áron drámaírói munkásságával kapcsolatban egy 1947-ben adott interjújának részletét idézem: „Az Énekes madár bemutatója váratott magára. A színigazgatók nem tartották előadhatónak... Én nemcsak a 'mesterséget' akartam tudni, hanem olyan színpadi formát is akartam teremteni, mely írói világomból épül, s amely mondanivalómnak saját bölcsője.” 1936-ban erdélyi pályatársai képviselőjében is így nyilatkozott: „nyilvánvalóvá akarjuk tenni, hogy tartalmi és művészi forma szempontjából elsősorban Transzszilvániához tartozunk, innen szeretnénk bevonulni a pesti színpadra; nem pedig a pesti színpadról óhajtunk ide visszajönni.” Az Énekes madár, a Tündöklő Jeromos, a Vitéz lélek vagy a Hullámzó völgyének szerzője a magyar drámairodalom megkerülhetetlen alkotója lett!

Tamási a harmincas években gyakran tartózkodott Budapesten – találkozhatott barátaival, kevesebb levelet is írt! –, de a szíve mindig hazahívta Kolozsvárra és Farkaslakára. Témái továbbra is szülőföldjében gyökereztek: „Vágyom vissza a falumba... Olyan az ember, mint a madár – az afrikai vándormadarakra utal –, de hát a madárnak szárnya van és szabadsága, az embernek pedig egyetlen szülőföldje és – sok kötelessége.” A szépíró gyönyörű mesét fogalmazott a misztikus világot idéző Jégtörő Mátyásban, a Ragyog egy csillagban és bőven áradó elbeszéléseiben, a szülőföldje iránt elkötelezett közéleti ember pedig közös gondolkodásra hívta kortársait. A Brassói Lapokban közölt cikkeivel előkészítette, leveleivel pedig szervezte a Vásárhelyi Találkozót, mely a nemzeti egység vágyából született. Jobb keze Kacsó Sándor volt, a hozzá írt levelekben a találkozó technikai részleteit éppúgy egyeztette, mint előadásának tartalmát. Tamási Áron életművének kevésbé ismert, évtizedekig szándékosan háttérbe szorított, csak csonkított szövegekkel hozzáférhető része a hazában, nemzetben gondolkodó esszéíró, publicista munkássága. 1943-ban kiadott Virrasztás című kötete hosszú ideig az antikváriumok rejtett kincse volt. Ez lett a sorsa Szülőföldem című művének is, mely 1939-es kolozsvári kiadása után 1986-ig várt arra, hogy Domján József rajzaival Baselben(!) hasonmás kiadásban újra megjelenhessen.

„Megvívjuk mi a magunk harcát, László! Hála Istennek ott tartunk már, hogy felemelt fővel és emberileg harcolhatunk” - írta Székelyudvarhelyre Tompa Lászlónak. A második bécsi döntés után vagyunk: „eljött hát végre a nap, amikor Kolozsvár hazatér! Mint a királyfi, kit gonosz hatalmak egyszer elraboltak és eladtak, ez a város is a mai napon [1940. szeptember 11.] úgy érkezik vissza az ő édesanyjához, Magyarországhoz... Éppen hasad a hajnal... Most vonul ki az utolsó román csapat a városból.”

S miről szólnak az ekkoriban írt levelek? Az örömről, számtalan irodalmi eseményről, sikerről - és a gondokról, aggodalmakról. Főként a Dél-Erdélyben maradt magyarokkal kapcsolatban: „egy megújítandó Európában megújult magyarságot kell teremtenünk” - írta Gondolatok hazatérés idején című írásában. Tudatosan távol tartotta magát a napi politikától, mégis zaklatott három év köszöntött rá. Mindössze egy új regénye készült el, a Magyar rózsafa. 1941-ben a budapesti Nemzeti Színházban megtartották a Vitéz lélek ősbemutatóját, de '42-43-ban már csak korábbi színpadi műveit újították fel és állították színpadra. Nagy örömet szerzett neki összes novelláinak gyűjteménye és a már említett Virrasztás című kötet. 1943 januárjában a Baumgartner-alapítvány megemelt összegű díjában részesítették, beválasztották a Kisfaludy Társaságba, május 14-én a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett. Ugyanakkor csak „súlyos szívbetegsége miatt” mentették fel a sorozáson, Németországban a Szűzmáriás királyfit a „nem kívánatos könyvek” listájára tették. A Magyar Királyi Kolozsvári Honvéd Hadtestparancsnokság illetékes alosztálya pedig azt kezdeményezte, hogy az Ábel a rengetegben, mint „nemzetnevelés szempontjából erősen kifogásolható mű”, a tiltott könyvek közé kerüljön. Ekkoriban fordították le az Ábelt német és holland nyelvre! Tanulságosak azok az irodalmi levelek is, melyek a Helikon megszűnése előtt íródtak.

„Az én helyzetem a körülményeim miatt más írónál is zaklatottabbak. Detektívek is kétszer jártak nálam: először Magdó szüleit keresték, másodszer magát Magdót, bár ő már hatodik éve katolikus” ment az ijesztő híradás Budapestre Illés Endrének. Ezután levelek helyett legfeljebb naplójegyzetekre támaszkodhatunk: „Október 7. Riadalom tetőfokán... Miskolczi és Haynal is azt tanácsolták, hogy menjek... Reggel $\frac{3}{4}$ 8-kor Molnár úr autóján elhagyjuk Kolozsvárt.” Október 14-én

érkeztek Nyíregyházára: „éjjeli szállás Bristol Szállóban. 8-an egy szobában, földön.” Más lehetett a fogadtatása 1933-ban, mikor Bánffy Miklós, Kós Károly és Kemény János társaságában járt itt! A Horthy-proklamációról 16-án út közben értesülhettek. Tamási december 14-én ért Budapestre, ahol előbb Bókay János lakásán húzta meg magát, majd az ostromot Bajor Gizi villájában vészelte át. Aligha gondolta, hogy majd másfél évtized is eltelik, amíg visszatérhet szülőföldjére!

1945-ben egyike lett annak a tizenkét közéleti és szellemi vezető személyiségnek, akit a nemzetgyűlés első ülésén képviselőnek választottak. Sipos Lajos 2006-ban megjelent monográfiájában izgalmas részleteket találunk ezekről az esztendőkről. A levelezéskötetben kevés írást olvashatunk, de azt igen, melyet 1947. augusztus 14-én írt Erdei Ferencnek. Ebből már a közelgő vihar előszelét érezzük: „A lelkiismereti szabadság nevében minden olyan felfogást helyteleníték, mely a művészi munka lehetőségét pártpolitikai állásponttól teszi függővé... szeretnék továbbra is párton kívül és felül állni.”

Ez a levél is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a Vitéz lélek című színműből írt, Szóts István által rendezett, Mezei próféta című filmet 1948-ban betiltották. Házassága is felbomlott: a Bogyót, illetve Borókát alakító Szóke Éva felbukkanását nem tűrte Salgó Magdolna. Ekkoriban kezdődött meg Tamási Áron vesszőfutása. Műveit nem mutatták be, könyvei nem jelentek meg, baráti segíelyekből élt. Ilyen körülmények között szegődött hozzá társul a harmincnégy évvel fiatalabb Basilides Aliz, akit a naplókban, levelekben Alizskának emleget. 1948-ban megírta ugyan egyik remekművét, a Bölcső és Bagoly című gyermekkoráról szóló emlékezést, de annak öt évet kellett várnia első megjelenésére. Hosszas tárgyalások és egyeztetések eredményeként született meg Hazai tükör című regénye Gábor Áron történetéről. Az enyhülés jeleként a Nagy Imre-kormánytól 1954-ben végre megkapta a Kossuth-díjat.

1955. szeptember 27-án írta Székelyudvarhelyre a régi barátnak, Tompa Lászlónak: „jó lelki eleség számomra az otthon eltöltött néhány hét. Az öröm és a baj keveréke igazán reális életkép.” Édesanyja betegsége miatt kapott kiutazási engedélyt. Tizennégy év után láthatta újra rokonait!

Az 1956-os esztendő jót-rosszat egyaránt hozott Tamási Áron számára. Januárban gyászolta édesanyját, tavasszal az Énekes

madár átírt változatának bemutatója miatt nyugtalankodott, a nyarat az újabb erdélyi utazás tervezése töltötte ki. Aliszkával szeptember 1-jén lépték át a határt, majd egy hónapot töltöttek odahaza, utána Marosvásárhelyen, Kolozsváron időztek. Tamási meglátogatta a hosszú fogságából kiszabadult, és már csak házi őrizetben levő gyulafehérvári püspököt, Márton Áront is. Október 4-én Illyés Gyulának választlevelet küldött Farkaslakáról: „Már négy hete, hogy itt töltjük az időt... Olvasom, hogy az Írószövetségben megterheltek engem... a jó öreg gárda tagjai kezdenek előbbre lépni”. Tamásit 1956 szeptemberében az Írószövetség elnökségébe választották, sőt 1957. április 20-ig Háty Gyulával annak társelnöke is volt.

1956. október 20-án érkezett vissza Budapestre.

A forradalom idejéből nem maradtak fenn levelek – telefonált, ha tudott –, naptárai viszont részletes bejegyzéseket tartalmaznak. Nagy Imre népművelési miniszternek jelölte, október 26-án a Kossuth Rádió közvetítette a Magyar Fohászt: „Az idők gyógyító lázában él a magyar... Nincs módunk kitérni a hűség elől” – írta. Íróküldöttséggel járt a Parlamentben, beválasztották a Nemzeti Parasztpárt szellemi irányító testületébe. November elsején fogalmazta meg Tiszta beszéd című írását, melyben „a magyarság egysége” mellett emelt szót. A szabadságharc idején a Sportkórházban szorgoskodott Aliszkával, később többször begyalogolt az Írószövetségbe, részt vett a Nemzeti Parasztpárt összejövetelén, az Írószövetség 1956. december 28-i taggyűlése hivatalos nyilatkozatának fogadta el a Gond és Hitvallás című, Tamási által fogalmazott dokumentumot. Az Ölelő szeretettel című kötetben olvashatjuk 1957. április 28-án Jankovich Ferencnek írt levelét, melyben a betiltott Írószövetség helyett létrehozott Irodalmi Tanács ügyében szervezkedik.

1957. szeptember 12-én dr. Vida Ferenc vérbíró előtt kellett tanúskodnia az íróperben. A dramaturgiában járatos Tamási Áron komponálta meg azt a jelentet, mely Tardos Tibor emlékezése szerint így zajlott: a tárgyalóterembe lépő Tamási mélyen meghajolt a vádlottak előtt, s csak felszólításra fordult a bíróság felé. 1956 után Tamásit szerették volna felhasználni a népi írók és a kommunista rezsim kiegyezéséhez. A levelezéskötet egyik legizgalmasabb darabját 1958. július 17-én írta Kállai Gyulának, a minisztertanács első elnökhelyettesének. Tamási Áron a rendszer ellenségének számított, a tíz leginkább megfigyelt személy egyike volt. Csak a

hatvanas évek közepén oldódott a hangulat: Tamási Áront és a népi írókat akkor már nem tekintették politikai ellenfélnek.

1964-től egyre gyakrabban betegeskedett, heteket töltött a János Kórházban, később a Kútvölgyben.

1965 nyarán elvált harmadik feleségétől. Farkaslakára már nem tudott ellátogatni, tehát testvérei utaztak Budapestre. 1965. december 24-én a lakására hívott anyakönyvvezető előtt feleségül vette Bokor Ágotát, akinek a kórházban fekvé monda tollba utolsó művét, a Vadrózsa ága című visszaemlékezést. 1966. május 19-én megírta végrendeletét, és 26-án meghalt. Budapesti búcsúztatására a Farkasréti temetőben került sor. Hamvait – kívánsága szerint – hazaszállították Erdélybe. Farkaslakán, a templom háta mögött, arccal kelet felé, ősei közelében, a két cserefa között helyezték végső nyugalomra. A kopjafával jelölt sír felirata:

*Törzsében székely volt,
Fia Hunniának,
Hűséges szolgája
Bomlott századának.*

Sírhantja körül nemzeti szalagos koszorúk sokasága jelzi: a magyarság egyik zarándokhelyére érkezett az utazó.

Erdélyi csillagok

című műsorában erdélyi írók és költők műveit mutatta be:

A századfordulótól az ezredfordulóig az irodalomban

*(Bevezető előadást tartott Aporné dr. Kincse Kovács Éva
az Erdélyi csillagok című versválogatáshoz)*

Az Erdélyi csillagok című versösszeállítást Kardos Katalin 1989-ben mutatta be ősbemutató előadásként a Kós Házban, Miskolcon, Gyöngyösi István rendezésében. Az erdélyi irodalomról szóló bevezető előadást akkor Czine Mihály irodalomtörténész tartotta népes és lelkesült közönség előtt.

A versválogatás Trianontól falurombolásig alcímmel az erdélyi irodalom számos kiemelkedő alakját idézte meg akkor és a jelenlegi, kissé már átformált, újra szerkesztett előadásban is

Kós Károly (Temesvár, 1883.december 16–Kolozsvár, 1977. augusztus 25.)

A rendkívül sokoldalú munkásságot folytatott, 93 éves korában elhunyt alkotó építészként vált leginkább ismertté a világban. Tervezői munkájában elsősorban tanulmányai színhelyének, Kalotaszegnek és az erdélyi népi építészetnek, népművészetnek a motívumait igyekezett felhasználni. Tanulmányozta a Székelyföld építészetét és a történelmi motívumkincset. 1907-ben a budapesti József Műegyetemen szerzett építész diplomát.

1912-ben a Régi Kalotaszeg című illusztrált építészeti tanulmányát a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Czigler-érmével ismerte el. 1916-ban őt bízták meg IV. Károly király koronázási ünnepségének és díszleteinek a tervezésével. Közben 1910-ben a kalotaszegi Sztánán fölépítette nyaralóházát, későbbi lakóházukat, a híres Varjúvárat és feleségül vette a türei református lelkész lányát. Négy gyermekük mindegyike alkotói, művészi pályán érvényesítette tudását.

1917–18-ban Kós Károly állami ösztöndíjjal Isztambulba ment tanulmányútra. 1919-ben megalakította a Kalotaszegi Köztársaságot.

1924-ben írotársaival közösen megalakították az Erdélyi Szépművészeti Céhét, amelynek megszűnéséig, húsz éven át volt tagja.

1944-ben feldúlták, kifosztották szatmari otthonát, ekkor Kolozsvárra menekült. 1926-tól alapító tagként szerkesztette az Erdélyi Helikon című folyóiratot 1931-ig, majd a Világosság című kolozsvári lap belső munkatársa lett (1948–49).

Aktív politikai szerepet is vállalt, 1946–48 között nemzetgyűlési képviselő is volt Kolozs megyében.

Pedagógusként is tevékenykedett. 1940-től a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán mezőgazdasági építészetet tanított. 1945-től a főiskola dékánja, 1953-ig a tanára volt. Legismertebb és legjellegzetesebb építészeti alkotásai többek között az Óbudai Református Parókia Budapesten és a Jánszky Bélával közösen épített római katolikus templom Zebegényben. Ezek a századfordulón készült templomok már a jellegzetes Kós-vonásokat mutatták (1908–1909). Ezután tervezte és készült el a Budapesti Állatkert néhány pavilonja Zrumecký Dezsővel közös alkotásként.

A szatmari lakóház, a Varjúvárként említett otthon 1910-ben épült. A budapesti lakóházak, épületek, múzeumok közül kiemelkedik az 1912–13-ban épült Wekerle-telep és a Városmajor utcai és az Áldás utcai iskolaépület.

Kós Károly alkotása a Székely Nemzeti Múzeum (1911–12) Sepsiszentgyörgyön és a „kakasos” református templom Kolozsváron (1912–13) és Mátyás király (Hunyadi Mátyás) szülőházának részbeni rekonstrukciója.

Már a 30-as években készült az eredetileg lakóháznak épült Kós-ház Miskolcon, ahol az Erdélyi csillagok ősbemutatója volt 1989-ben. A késői épületek közül megemlítendő a siklói új templom 1994-ből és a Marosvásárhelyi Gázgyár, a Mezőgazdasági Iskola épülete.

Kós Károly munkásságát mind a magyar, mind a román állam jelentős díjakkal, kitüntetésekkel ismerte el.

1966-ban a Budapesti Műszaki Egyetem disz doktorává avatták, 2010-ben posztumusz Ybl Miklós-díjat kapott.

Emlékét és nevét őrzi a budapesti XIV. kerületi Kós Károly sétány, a XIX. kerületi Kós Károly tér és Általános iskola, a temesvári szülőházon egy emléktábla, valamint a Kós Károly Alapítvány. 1999 óta a településvédelem és a település szépítés terén végzett kimagasló egyéni és csoportos munkáért a bizottság díjat adományoz.

2009-ben jelent meg Sas Péter: Kós Károly Képeskönyv című munkája. Az elektronikus könyvtárból is követhetjük életútját.

Kiemelkedő irodalmi szerepe is. Írói munkásságára a sokmű-fajúság jellemző. Írásait linometszetekkel illusztrálta sok esetben (pl. Attila Királyról Ének-ballada 1909,1923. Erdély kövei 1922.)

Írt regényt (Varjú-nemzetség 1925., Az országépítő 1934.), színműveket (Budai Nagy Antal 1936., István király 1942.) és számos remek építészeti könyvet (Erdély, Kalotaszeg, A székely nép építészete, Falusi építészet, Mezőgazdasági építészet).

Reményik Sándor (Kolozsvár, 1890. augusztus 30–Kolozsvár, 1941. október 24.), a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom kiemelkedő alakja.

Édesapja Reményik Károly építész volt, édesanyja Brecz Mária, Dobsináról települt családból származott a Felvidékről. Jogi tanulmányokat folytatott fiuk Kolozsváron, de utolsó évét nem fejezte be.

Első verse az Új Idők című újságban jelent meg 1916-ban, majd az Erdélyi Szemle munkatársa lett. A Pásztortűz néven újjáalakult folyóirat szerkesztője lett 1921-ben, amelyet a legnehezebb időkben szerkesztett.

Életét két fontos körülmény határozta meg: kereszténysége és magyarsága. Édesanyja értő szeretete kísérte indulásától. A családban élénken éltek az 1848-as szabadságharc hagyományai.

A békediktátum kihirdetése után visszavonult magányába. A 20-as évektől élete és egészsége megtört, szanatóriumokba került (Végvári-versek). Számot vetett a kisebbségi sorssal és érzéseinek hangot adott. A lelkek építészének tartották. 41 évesen, fiatalon hunyt el, síremléke a Házsongárdi temetőben áll, a költő tiszteletére emlékpádot állítottak Alsógödön. Sírkövén ez áll: „Egy lángot adok, ápdold, add tovább.”

Emlékét, költészetét a Magyarok Világszövetsége lapja születésének évfordulóján cikkben méltatta.

Kányádi Sándor (Nagygalambfalva, Hargita megye, 1929. május 10–) erdélyi magyar költő, 80. születésnapján Budapest Várkerületének diszpolgári címét kapta. 1997-től a Kossuth és Széchenyi-díj Bizottság tagja. A Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

Édesapja Kányádi Miklós gazdálkodó, édesanyját, László Juliannát gyermekként, 11 évesen veszítette el. Alapiskoláit szülőfalujában, majd felsőbb iskoláit a székelyudvarhelyi református kollégiumban végezte, középiskoláit a Római Katolikus Főgimnáziumban fejezte be (1944-45). Fémipari középiskolában tanult, majd beiratkozott a marosvásárhelyi Szentgyörgyi Színházművészeti Főiskolára.

Diplomát azonban a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Nyelv-és Irodalomtudományi karán szerzett 1954-ben. Életét az irodalomnak, az írásnak, szerkesztésnek szentelte, de irodalomtanárként soha nem dolgozott. 1958-ban kötött házasságot Tichy Mária Magdolna tanárnővel és szerkesztővel. Két fiuk született.

Költői tehetségét Páskándi Géza (1933-1995) fedezte fel, ő közölte Kányádi első versét a bukaresti Ifjúmunkás című lapban 1950-ben. Ekkoriban Kolozsváron élt. 1951-52. az Irodalmi Almanach segédszerkesztője, rövid ideig az Utunk, a Dolgozó Nő munkatársa, 1960–1990 között a Napsugár című gyermeklap szerkesztője.

1984-ben Észak- és Dél-Amerikában tett hosszabb előadói körutat.

Kányádi Sándor a ma élő magyar költőnemzedék nemzetközi szinten ismert, kiváló költője. A magyar nyelv megtartó erejébe vetett hittel szólaltatja meg az erdélyi kisebbségi sors, a közösség megtartó, hagyományőrző szerepének történeteit, létproblémáit.

Verseskötetei az 50-es évektől folyamatosan láttak napvilágot (Virágzik a cseresznyefa 1955., Sirálytánc 1957., Kicsi legény, nagy tarisznya 1961., a legutóbbiakból ízelítő. Felemás őszi versek 2002. és műfordítások: Csipkebokor az alkonyatban 1999. Színműveket is írt (pl. Fából vaskarikát 1969., Kétszemélyes tragédia) Kedvelt műfaja a mesék világa.

Munkásságát számos díjjal ismerték el. 2004-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét, 2008-ban a Magyar Kultúra Követei Díjat, 2009-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjét és Budapest I. kerülete díszpolgári címét kapta.

Kötetben meg nem jelent verseit összegyűjtve Valaki jár a fák hegyén címmel rostálta egybe.

Verseit megzenésítve mutatta be a Kaláka és több más zenei együttes. Rendszeres vendége az irodalmi találkozónak, könyvbemutatóknak, irodalmi beszélgetéseknek. Közvetlensége, jó humora, kedélye és humánus viszonyulása az elesettekhez népszerű közéleti szereplővé tette Budapesten.

Szemlér Ferenc (1906. Székelyudvarhely–Bukarest, 1978. január 9.) romániai magyar költő, író, műfordító, kritikus. 1923-tól a bukaresti egyetem jogi karán tanult. 1930-48 között bukaresti ügyvéd és Brassóban újságíró. 1931. az Új arcvonal, majd 1937-ben az Új erdélyi antológia munkatársa. A marosvécsi Helikon írói közé tartozott indulásakor.

1953. az Igaz Szó szerkesztője volt, majd 1956-tól végleg Bukarestbe költözött, vezető irodalmi tevékenységet folytatott, az írószövetség titkára is volt. 1959-ben jelent meg a Téli alma című kötete. Az 1960-as évektől lírai, elégikus hangvételű versek, táj költészet jellemzik. Sokműfajú alkotó: 1960. Szelek tenyerén, Változó vidék c. kötetei jelentek meg Összegyűjtött versek 1924–1944, 1945–1965 (1969), Versek 1966–1978 (1983). Híres regénytrilógiája az udvarhelyi Odüsszeia I–III: 1971.

Tompa László (1883-1963), erdélyi és csángó költő. Reményik Sándor és Áprily Lajos mellett az erdélyi helikon triász harmadik, csángó költő tagja volt. Székelyudvarhelyen élt. Versei egy szenvedélyes, magányos költői lélek önvallomásai.

Az irodalomtörténet egyetemes és magyar irodalmi besorolásában Tompa László a Nyugat kezdő költői közé sorolható: Ady, Babits, Kosztolányi, Juhász Gyula indulásával rokonítható költészete.

Dsida Jenő (1907. Szatmámémeti–1938. május 7. Kolozsvár)

Benedek Elek fedezte fel tehetségét. Édesapja Dsida Aladár, az osztrák-magyar közös hadsereg mérnökkari tisztje volt, orosz hadifogságba került. Édesanyja Csepregi Tóth Margit, beregszászi családból való. Az ő féltő gondoskodásának szentelte a következő verssorokat a költő: „Köszönöm Istenem az édesanyámat! / Amíg ő véd engem, nem ér semmi bánat, / Körülvesz virrasztó, áldó szeretettel.”

A költő szereleme és későbbi felesége Imbery Melinda, 1937-ben kötöttek házasságot, de a költő szívbetegsége miatt csak rövid együttlétet élvezhettek.

A fiatalon elhunyt költő sírja a Házsongárdi temetőben található, Kolozsvárott.

Kötetei a híres marosvécsi összejövetelek ihletéséből is táplálkoztak, melyekhez a költő 1926-tól csatlakozott báró Kemény János kastélyában. A társaság tagjai voltak ez időben: Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tompa László, Bartalis János, Kós Károly, Bánffy Miklós, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, Molter Károly, Karácsony Benő, Tabéry Géza, Szentimrei Jenő, Tamási Áron, Kacsó Sándor, Wass Albert költők.

1929-től a Helikon fiatalabb generációjának tagjaként vett részt a munkában. Kezdetben jogi tanulmányokat is folytatott.

Kötetei: Leselkedő magány 1928. Nagycsütörtök 1933. Angyalok citeráján 1938.

Emlékét és költészetét a digitális irodalmi könyvtár és az EL TE Stíluskutató csoportjának tagjai is ápolták, munkásságának tanulmánykötetet szenteltek a miskolci egyetemi kutatók, Kabán Annamária és férje.

Farkas Árpád (Siménfalva, 1944. április 3–Székelyudvarhely), első kötete 1968-ban jelent meg a második Forrás nemzedék markáns képviselőjeként. (Lipovánok, Határátkelés, Avaron című kötetei jelentették a költői út állomásait).

Sepsiszentgyörgyön élt és alkotott, az Igaz Szó c. folyóirat munkatársaként, Kolozsváron szerzett tanári diplomát. 1990-től a Háromszék című napilap főszerkesztője volt, az utóbbi években ritkán közölt verseket. 1985-ben megjelent a Vének tivornyája, majd a Nyitott égbolt 1991, és az Egyszerű 1992-ben.

A műsorban elhangzó Epilógus a lófürösztéshez című versét Tompa Lászlóhoz írta. Utolsó nagyszülője, özv. Farkas Jánosné sz. Kibédi Erzsébet halálára írta Ének című versét (1994).

Wass Albert (Válaszút, 1908. január 8–Astor, Florida, USA, 1998. február 17.) Kolozsvár mellett, a Szentgyedyi és Czegei grófi Wass családban született.

Egy 1979. augusztus 22-én kelt önéletrajza szerint, amikor a román hadsereg 1918. decemberében elfoglalta szülőföldjét, az új évben, 1919. január 19-én 10 éves kisfiúként átélte azt a kolozsvári tüntetést, ahol a magyarok önrendelkezési jogaikért küzdöttek. Süvítő golyók vették körül, a családban sebesülések történtek.

Erdélyt Romániához csatolták. Szembesülniük kellett a kisebbségi sorssal.

Diákként Debrecenbe került a Mezőgazdasági Akadémiára (ma emléktábla és szobor is őrzi a költő emlékét Debrecenben). Diákként a Debreceni Újság, majd a Budapesti Hírlap, Ellenzék című lapok munkatársa lett. Németországban és Párizsban tanult.

1931-ben Marosvásárhelyen bemutatták egy színdarabját.

1932-ben hazatért, besorozták egy évre a hadseregbe. 1934-től apja betegsége miatt ráhárul a gazdaság irányítása, és kényszerházasságot kötött a birtokok védelme érdekében és a csőd elkerülésére a hamburgi Siemens Évával, unokahúgával 1935-ben.

Első regénye a Farkasverem abban az évben jelent meg, melyet Baumgarten-díjjal jutalmaztak. Ekkor már a Kisfaludy Társaság és a Magyar Királyi Akadémia irodalmi tagozatának a tagja volt.

1936-ban nagyapja halála után az erdélyi magyar református egyház püspökségének főgondnoka lett.

Az 1940-es években katonai tiszti rangban szolgált. Kivándorolt Amerikába, elvált, majd újra nősült. 1957. január 4-én megkapta az amerikai állampolgárságot Floridában.

Gainesville-ben élt 1970-ig, amikor állásából, a Floridai Egyetem Idegen nyelvi tanszékének tanári állásából nyugdíjba vonult. Itt alkalma nyílt fiai taníttatására.

Íróként a Nemzetközi PEN CLUB tagja lett. A 134 erdélyi szervezetet összefogó Erdélyi Világszövetség első elnöke lett. Tanácsadóként dolgozott a Fiatal Amerikaiak a Szabadságért

egyetemi mozgalomban, létrehozta az Amerikai-Magyar Szépművészeti Czéhet, a Duna-menti Kutató és Információs Központot és a Danubian Press Kiadó vállalatot. A romániai kisebbségben élők elnyomott helyzetére hívta fel a figyelmet a 70-es években.

Az ezredforduló éveiben Koltay Gábor készítette az eredeti életút helyszínein dokumentumfilmet Wass Albert életéről. Művei reneszánszukat élék, számos kiadó vállalkozott írásai újrakiadására, kiadására.

A nemzetközi PEN CLUB jelmondata szellemében élt: „Egy összekuszált világ emberiségének lelkiismerete vagyok.”

A megőrzött emlék

Részletek Wass Albert verseiből, emlékezve egy szép leányra, szentgyörgyvölgyi Damján Babára (1929)

Dal egy kis sárga művirágról

Csodapompás farsangi éj volt,
Ömlött a pezsgő, állt a bál:
kis halványsárga művirágot
adott egy drága lány.
Esküdtünk hűséget, szerelmet,
diáktavas volt és daloltunk
„hull a hó... hull a hó...
most szeretni volna jó...
szeretni volna jó...”

A kertajtóig együtt mentünk
puha, havas, bús téli éjjel.
Vágyak, szerelmek ezer színét
ó, de pazarul szórtuk széjjel.
Utánunk koldusan, zokogva

még elküszott a nótaszó:
„hull a hó... hull a hó...
most meghalni volna jó...
meghalni volna jó...”

Elszállt a farsang, el a mámor,
tüzek, csodák mind messze szálltak.
De azt a csepp kis virágot
ereklyeként még most is őrzöm.
A zűrös évek éjszakáin
feledés-hó fog hullni ránk.
De távolról, de nagyon néha
mesélni fog a művirág.
Olykor szívünkből mesehalkan
kizsong egy régi nótaszó, hogy:
„hull a hó... hull a hó...
most feledni volna jó...
feledni volna jó...”

Mert nagyon szeretlek

Én vagyok az a kíváncsi csillag,
mely rád kacsingat és rád ragyog,
holt mámorok tört ívén át az éjbe:
s én vagyok az a sápadtság, amit
éjfél után, ha bálból jössz haza,
rád lehel a sarki lámpa fénye.

Köszönetet mondok

Köszönöm ezt a téli éjszakát,
 amit emlékül adott nekem.
 Köszönöm, hogy szeretett egy kicsit,
 mert én magát nagyon szeretem.
 Szeretem úgy ismeretlenül,
 névtelenül, szökén, szépen.
 Mese volt. Oh, e mesénél
 csodásabbat még soh'sem éltem.

Talán, ha jobban megismerném,
 oly szürke lenne, mint a többi -
 Köszönöm azt, hogy így maradt meg.
 Álmodok szoktak így a szíveinkbe
 belopódzni és tovaszökni.

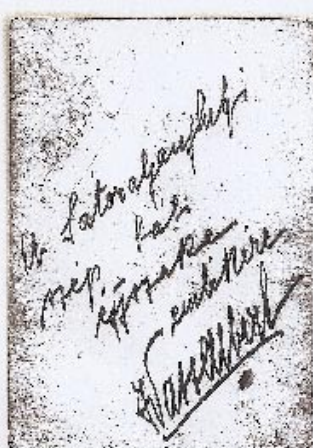
Március

Ma jött az első vad tavaszi szél
 szökén lobogva és bomlott-merészen,
 Szébb lett a vén föld? Nem tudom, hiszen
 én csak a Te kék szemedet néztem!

*

Egy régi történetet idéznek fel a költő versei, a boldog gyermekkort követően a még szebb fiatalságot jelentő gondtalan ifjúság vidám életét, az első bált, az első szerelmet; és annak emléke egész életüket végig kísérte.

A megtörtént esemény valamikor az 1920-as évek végén, a minden évben megrendezett megyebálon kezdődött, Sátoralja-újhelyen.

Édes Mária,

Fellett mindennek nagyon
a művészet, ezért leppentett
próbáimnak. Sokat gondoltam
magára, töltesd, mint ismer-
te lehetne is. Szeretném ha
egy Népet Rapphatóság magától,
éppen ezért küldöttem is is egyet,
remélem nem felejtett meg és
is nem utasítja vissza.

Sokat gondolt magára, édes veim
Fate, Népszerűség

Debrecen.
Pallag.

[Handwritten signature]

Zemplén megyében a sok szép első bálozó leány nagy izgalommal készült az eseményre. A város egyik Debrecenben tanuló diákja meghívta barátját, kollégiumi szobatársát, aki egy Erdélyben élő földbirtokos fiaként, a pallagi főiskolán tanulta a mezőgazdaság vezetéséhez szükséges ismereteket, jöjjön el vele, vegyen részt ő is a nevezetes bálon.

A táncest fénypontja a szépségkirálynő megválasztása volt. E címet ezen a bálon szentgyörgyvölgyi Domján Baba nyerte el. A fiatalemberek sort álltak, hogy legalább egy fordulóra partnerként táncba vihessék az est legszebb leányát. Köztük volt a két diák is. Beszélgetés, közelebbi ismerkedés a tánc rövidsége miatt egyszerűen lehetetlen volt. Az erdélyi diák az emlékezetes estét sokáig nem tudta elfelejteni. Hosszú idő elteltével, végül hallgatva szívére, levelet írt, és egy fényképet küldött magáról az őt szerelemre lobbantó kék szemű, szőke hajú, szépséges leánynak.

Válaszra azonban nem kerülhetett sor, mert jöttek a világot felforgató történelmi változások, tönkretéve sok ezer ember életét. A sors hozta annyi viszontagság között egy-egy kedves emlékhez ragaszkodva maradt meg évtizedeken keresztül e kis levél a benne lévő fényképpel. Ott volt édesanyám élete végéig féltve őrzött értékei között. A levelet küldő és a fényképen lévő szerelmes diák az Erdélyből származó, majd később Amerikában letelepedett, világhírű magyar író, czegei gróf Wass Albert volt.

Kökénydi Mária

A levél tartalma:

Édes Kislány!

Féltett kincsként őrzöm a művirágját, egyik legszentebb ereklyém nekem. Sokat gondolok magára, többet, mintsem le lehetne írni. Szeretném, ha egy képet kaphatnék magától, éppen ezért küldök én is egyet. Remélem, nem felejtett még el és nem utasítja vissza.

Sokat gondol magára édes kis Baba, kézcsókkal

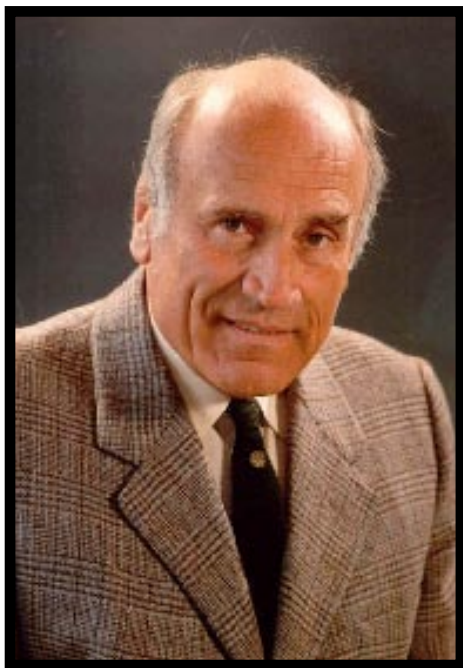
Wass Albert

Debrecen.

Pallag.

2010. szeptember 11-én Budapesten vettek búcsút a kiváló színésztől, az Anyanyelvapolók Szövetsége elnökétől.

Búcsú „Ékes, édes anyanyelvünk” útmutatójától, Bánffy Györgytől

Csaknem húsz évig ültünk együtt az Anyanyelvapolók Szövetsége elnökségében. Megyénkből még Bachát tanár úr és Minya Károly kollégánk képviselték az édes anyanyelvet oktatókat.

Bánffy György a szövetség elnökeként mindig az elkötelezettség megszállottságával képviselte a magyar nyelv ügyét. A színésztársadalom, a pályatársak és a színházat szerető közönség a magával ragadó, sokszor démoni szerepvállalót gyászolják, aki a színészi alkotások során is a magyar nyelv féltője és őrzője volt. „Ékes, ékes anyanyelvünk”

című önálló estjével bejárta az országot.

Nem is nagyon régen Nyíregyházán, a megyei könyvtárban örvendeztette meg lelkes hallgatóságát. Amikor 2004-ben, a 70. születésnapomra megjelent tanulmánykötetet átadtam neki, meleg szavakkal gratulált, és az érdeklődő ember gesztusával tette azt a táskájába. Drága Gyuri Bátyám! Köszönjük meleg, biztató és bizakodó szavaidat. Szeretnénk méltó módon őrizni oly sokszor elhangzott lelkes útmutatásaidat! Nyugodj békében!
(Kelet-Magyarország, 2010. szept. 11.)

Együttműködünk a nyelvápolásért

Éppen az erdélyi irodalommal foglalkozó előadásomat öntöttem formába, amikor a Magyar Nemzetben megjelent a megrendítő írás Bánffy György haláláról.

(1. emlék) Az én utolsó találkozásaim a kiváló színésszel az Anyanyelvápolók Szövetsége Ifjúsági Parlamentjén voltak a Baár-Madas Református Gimnáziumban, úgy szeptember közepén. Ő mindig érdekes, kis humorral fűszerezett, de komolyságot, tiszteletet sugárzó bevezetőt, szinte egy kis színészi produkciót tartott a mintegy 100-150 résztvevőnek. Az elnöki asztalnál közvetlen szomszédja, beszélgető társa lehettem néhány percre, amíg a délelőtt „forgatókönyvét” megbeszéltük.

(2. emlék) Egy kora tavaszi TF-este Budapesten, ahol az irodalomról és a nyelvápolásról tartottak műsort – természetesen, hogy személyesen megjelent Bánffy György is. Pár szót váltottunk a folyamatban lévő munkáinkról, és meghívott férjemmel együtt Madách Imre Az ember tragédiája előadására, amelyben az Úr hangjaként szólalt meg (Evangeliumi Színház előadása, Duna Palota, Bp.).

(3. emlék) 2010. március 14. Madách Az ember tragédiája előadása szünetében, a csodás, hangulatos, lelkesült, telt házas előadás közben volt alkalmam beszélgetni a művésszel. Ez az utolsó beszélgetésem és találkozásom volt Bánffy Györggyel. Nagyon emlékezetes maradt számomra, mert olybá tűnt, mintha egy futóversenyen stafétabotot adott volna át az egyik generáció tagja a másiknak. A teremben nagy, talán ovális asztal egyik pontján, az ablak mellett, színpadi ruhát öltve, téliesen meleg kabátjában ült az idős színész, átlósan vele szemben pedig egy kisfiú. Ő is színész volt, nagyon határozott fellépéssel, öntudatosan. Mindketten Az ember tragédiájának a szereplői voltak és lettek.

Szomorú emlékezéssel osztom meg ezeket az emlékeimet alkotótársaimmal, a Bessenyei György Társaság irodalmat, nyelvet, műveltséget ápoló tagjaival.

Anyanyelvünk múzeumáról

2007. április 12-én, Széphalmon, Kazinczy Ferenc egykori gyümölcsöskertjében ünnepélyes keretek között tették meg az első kapavágást a Magyar Nyelv Múzeuma építkezésén. Örömmel gondolhattunk arra, hogy bár a 2001-ben történt alapkövetétel óta évek múltak el, most végre sikerül elérni egy régóta formálódó elgondolás megvalósítását. A régió közös erőfeszítésével dolgozták ki az *Összefogással Tokaj Világörökségéért* programot, amelynek egyik eleme a széphalmi új épületegyüttes. Az Európai Uniótól elnyert 400 millió forintos támogatást egészítette ki Borsod-Abaúj-Zemplén megye közgyűlése további 300 millió forinttal, hogy ez a nagy és fontos kulturális beruházás megvalósulhasson. Radványi György Ybl-díjas építészmérnök dolgozta ki a terveket, amelyek a 21. század anyagait és formáit alkalmazva teremtenek keretet nyelvünk történeti útjának, mai változatainak, gazdagságának, a magyar nyelven létrehozott kiváló alkotásoknak a bemutatására.

Kell-e indokolni, hogy miért éppen ezen a helyen építették fel ezt az intézményt? Talán elég Petőfi Sándorra hivatkozni, aki így beszélt Széphalomról: „Kötelessége volna minden emelkedettebb lelkű magyarnak életében legalább egyszer odazarándokolnia, mint a mohamedánnak Mekkába.” Petőfinek e soraira is gondolva javasolta az illetékeseknek dr. Pásztor Emil kezdeményezése nyomán a Kazinczy Ferenc Társaság 1994-ben, hogy a Kazinczy-emplékkertben létesüljön egy *magyar nyelvtörténeti múzeum*.

Évente igen nagy számban látogatnak el Magyarország minden részéből egyének, családok, csoportok Kazinczy Ferenc sírjához meg a közelében emelt emlékcarnokba. Hazánknak ez a leglátogatottabb irodalmi emlékhelye, és innen indult a 19. század elején a magyar nyelv megújítását célzó mozgalom. De erről a vidékről, Abaújból származik a magyar nyelvnek olyan nagy alkotása, mint a vizsolyi Biblia (1590), olyan kezdeményezése, mint az első önálló magyar nyelvű irodalmi folyóirat megjelenése (Kassa, 1788).

Hazánkban előzmények nélkül való vállalkozás kibontakozásának lehattunk tanúi. Fel is merült a hírek nyomán két aggodalmaskodó kérdés. Az egyik az, hogy vajon lehetséges-e egyáltalán a folytonosan mozgásban lévő nyelvet kiállítások formájában az érdeklődő közönség előtt bemutatni; a másik pedig, hogy nem szomorú dolog-e anyanyelvünket múzeumba zárni. A két kérdés, természetesen, összefügg egymással. A *múzeum* szó valóban sokak számára a múlt konzervált emlékeinek gyűjteményét jelenti csupán, s úgy tűnhet, eleven nyelvünk nem illeszthető efféle tárházba. Ha azonban a szó eredeti jelentésére gondolunk, vagyis hogy a múzeum „a múzsák otthona”, akkor már nemcsak a holt anyag, hanem az élő alkotói folyamat is beilleszthető a fogalomba. S tegyük hozzá a múzeumnak mint közgyűjteménynek a szerepköreit: a gyűjtést, a tudományos feldolgozást és a bemutatást, s máris elfogadhatjuk, hogy a nyelvnek is lehet ilyen tevékenységeket végző intézménye. A modern audiovizuális technikai eszközök segítségével pedig a bemutatás megoldható.

Érdemes visszapillantani az eseményekre a gondolat megszületésétől a kapunyitáig! Dr. Pásztor Emil a Kazinczy Ferenc Társaság 1994. március 19-én a sátoraljaújhelyi múzeumban tartott tisztújító közgyűlésén a vita keretében – mások korábbi ötleteit is felhasználva – javasolta Széphalmon nyelvtörténeti állandó kiállítás és konferenciaközpont létesítését.¹ Elgondolását még abban az évben írásban is kifejtette, úgy vélte, „az ország gazdasági helyzetének javulása után – talán az ezredforduló táján – új épületet emelnének a széphalmi Kazinczy-parkban a magyar nyelvtörténeti múzeum elhelyezésére.”² A gondolatot felkarolva a Társaság elnöke részletes indítványt tett, s annak alapján Szamosvölgyi Péter, Sátoraljaújhely polgármestere jeles szakembereket – nyelvészeket, irodalomtörténészeket, muzeológusokat – kért fel az ügy támogatására, az elgondolások véleményezésére. A megszólítottak egyikeként Kovács Sándor Iván professzor, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke nyílt levélben erősítette meg a múzeum létesítésének fontosságát.³

1. Hírlevél 18. 1994. máj. 5. 2.

2. PÁSZTOR EMIL: *Javaslat egy széphalmi magyar nyelvtörténeti múzeum létesítéséről*. Széphalom 6. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1994. 367-369. A kezdeményezést népszerűsítette szakmai körökben is: Magyar Nyelvőr, 1995. 210-212., Édes Anyanyelvünk, 1999. okt. 7.

3. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN: *A széphalmi nyelvmúzeum és a miskolci Kazinczy Egyetem*. Hírlevél 28. A Kazinczy Társaság tájékoztatója, 1999. márc. 3. Megjelent a Széphalom évkönyv 10. kötetében is.

A széphalmi Kazinczy-emlékpark új intézménye⁴

A konkrét programterv kidolgozására tett helyi előterjesztés hivatkozott Széphalom szellemiségére: „Amikor a Magyar Tudományos Akadémia a múlt század 70-es és 80-as éveiben méltó formát adott Kazinczy Ferenc emlékhelyének, tudatosan tett határozott lépéseket, hogy e hely varázsa szélesebb körben hasson. A sír csaknem 170, az emlékcarnok több mint 120 éve vonzza a magyar kultúra zárándokait Széphalomra. Az Akadémia igazgatósága 1886 őszén 20 arany jutalomdíjat tűzött ki a Kazinczy emlékének ébrentartását szolgáló ifjúsági teljesítményekre, Széphalom – ha megszakításokkal is – azóta ösztönzi a környék diákságát alkotásra. Most is olyan kulturális központ megteremtése a célunk, amely a 'hagyományos' kiállítóhelyi funkción túl cselekvő programokat kínál, s ezért Széphalom még vonzóbb úti cél lehet.”⁵ A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma üdvözölte és támogatta a kezdeményezést: „A helyszín valóban méltó az elképzeléshez, hiszen Széphalom volt a múlt század első évtizedeiben a reform- és nyelvújító mozgalom egyik központja. Magunk is tapasztaltuk, hogy nagy a látogatottsága az emlékhelynek, és csak üdvözölni tudjuk azt az elképzelést, hogy a korszerű audiovizuális technika, a számítógép segítségével be tudja vonni a látogatókat különböző formákban a magyar nyelv

4. A fényképfelvételeket *Szigeti Sándor* készítette.

5. KOVÁTS DÁNIEL: *A Magyar Nyelv Múzeuma megteremtéséről*. Hírlevél 28. A Kazinczy Ferenc Társaság tájékoztatója, 1999. márc. 4.

múltját, jelenét, értékeit megismertető tevékenységbe.”⁶A sajtóban is hírt adtak az előkészületekről,⁷ majd pedig a „Magyar Nyelv Múzeumáért” közalapítvány létrehozásáról.⁸ Közben Radványi György építészmérnök, a Budapesti Műszaki Egyetem docense megbízást kapott az építészeti tervek elkészítésére.⁹

2001. szeptember 21-én ünnepi eseményre gyülekeztek a széphalmi emlékcarnok előtt az érdeklődők: Nemeskürty István millenniumi kormánybiztos beszéde után helyezték el az új múzeum alapkövét, fölötte a Borsi Antal szobrász által készített emlékkövel. Köszöntőjében Fehér József múzeumigazgató arra hívta fel a figyelmet, hogy „a Magyar Nyelv Múzeumának megvalósítása határokon is átnyúló nemzeti feladat”, Szamosvölgyi Péter polgármester örömmel jelentette be, hogy a kezdeményezés támogatók sokaságát sorakoztatta fel, Ódor Ferenc azt hangsúlyozta, hogy a múzeum felépítése kötelesség.¹⁰ Jelen volt a kezdeményező dr. Pásztor Emil is, örömmel fogadta, hogy hét évvel javaslatának elhangzása után elhelyezték az intézmény alapkövét, s készen állnak tervei.

Október 21-én, röviddel az alapköv letétele után, az „Édes anyanyelvünk” verseny záróünnepségén, Széphalmon elmondott beszédében Szathmári István professzor is kitért a leendő múzeumra: „Vajon felmerülhet egyáltalán a kérdés: szükség van-e ilyen múzeumra, és éppen itt, a Kazinczy Emlékparkban? Emberségünk, magyarságunk megtartása, erősítése érdekében igenis fontos az, hogy otthona legyen a XI. században, 1055-ben írt Tihanyi Alapítólevéllel meginduló nyelvemlékeink sorozatának; hogy minden magyar – akárhová vetette is a sors: a mai határokon túlra vagy a világnak tőlünk igen távoli részeire – együtt láthassa a magyarságunk legfőbb zálogát, anyanyelvünket képviselő műveket, a Halotti Beszéd-től Balassin, Arany Jánoson, Babits-on át napjainkig és a nyelvünket bemutató nyelvtanokat, szótárakat, nyelvtankönyveket Sylvestertől,

6. Dr. Hámori József miniszter megbízásából Kóczyáné dr. Szentpéteri Erzsébet, a közgyűjtésményi főosztály vezetője írt. Hírlevél 29. A Kazinczy Ferenc Társaság tájékoztatója, 1999. nov. 2.

7. D. K.: *A Halotti Beszéd-től az Édes Anyanyelvünkig*. Észak-Magyarország, 1999. jan. 8.; *Magyar nyelv múzeuma épül*. Magyar Nemzet, 1999. dec. 13.

8. *Magyar Nyelv Múzeuma Széphalmon*. Napi Magyarország, 1999. dec. 14. 12.; F. K.: *Kazinczy munkájának legszebb gyümölcse*. Észak-Magyarország, 2000. júl. 21.

9. RADVÁNYI GYÖRGY: *Építészeti műleírás a széphalmi Kazinczy-emlékpark létesítményei, a Magyar Nyelv Múzeuma engedélyezési terveihez*. 1999. április.

10. BSZA [BÓDISZ ARTILA]: *Múzeumot emelnek a magyar nyelvnek*. Észak-Magyarország, 2001. szept. 22. Az újság azt is megírta, hogy az épület 1300 négyzetméteren fogadja majd a látogatókat, a beruházás költsége 250 millió forint, s az építés a következő évben megindul.

Szenczi Molnártól máig... És hogy a múzeum itt legyen a Kazinczytól elnevezett Széphalmon? A síremléke és a mauzóleuma mellett? Erre csak kérdéssel felelhetünk. Ki zárkóztatta fel a magyart a XIX. század első évtizedeiben a művelt nyugati nyelvek mellé? És a felelet: a Kazinczy vezérelte páratlan országos mozgalom, a nyelvújítás.”¹¹

A műszaki tervezéssel párhuzamosan folyt a tartalmi munkára vonatkozó tervek részleteinek kidolgozása. A Kazinczy Ferenc Társaság tett javaslatot a múzeumi feladatkörök részletezésére.¹² Ennek megvitatására hívott össze dr. Ódor Ferenc megyei közgyűlési elnök szakértői megbeszélést Miskolcon 2001. november 30-ára, s ezen kijelölték a teendőket. Ennek alapján 2002-ben részletesen kidolgoztuk a múzeumi tevékenységek keretét és tematikáját. Áttekintettük a múzeum alapításának indítékait, a múzeum rendeltetését és feladatait, a múzeumi alapfunkciókat, az állandó kiállítás tematikáját, a kiegészítő programok fő irányait, áttekintettük a múzeumi környezetet, a társintézményi háttért.¹³ Az építkezés megkezdése azonban késett; az alapkövetétele után újabb hét esztendő kellett várni, míg a múzeum megnyithatta kapuit, s közben a költségek nagymértékben megemelkedtek. 2007. szeptember 6-án alakult meg az a szakértői csoport, amely elkészítette a múzeum állandó kiállításainak részletes programtervét.¹⁴ Közben, 2007 márciusában megindultak a kiviteli munkálatok, s egy év múltán, 2008 februárjában megkezdhetők a kész épület műszaki átadását.¹⁵ A megnyitó ünnepségen nagy tömeg örvendezett anyanyelvi kultúránk új intézményének.¹⁶

11. SZATHMÁRI ISTVÁN: *Nyelvünk jellemző sajátosságairól Széphalmon*. Hírlevél 33. A Kazinczy Ferenc Társaság tájékoztatója 33. 2001. dec. 2.

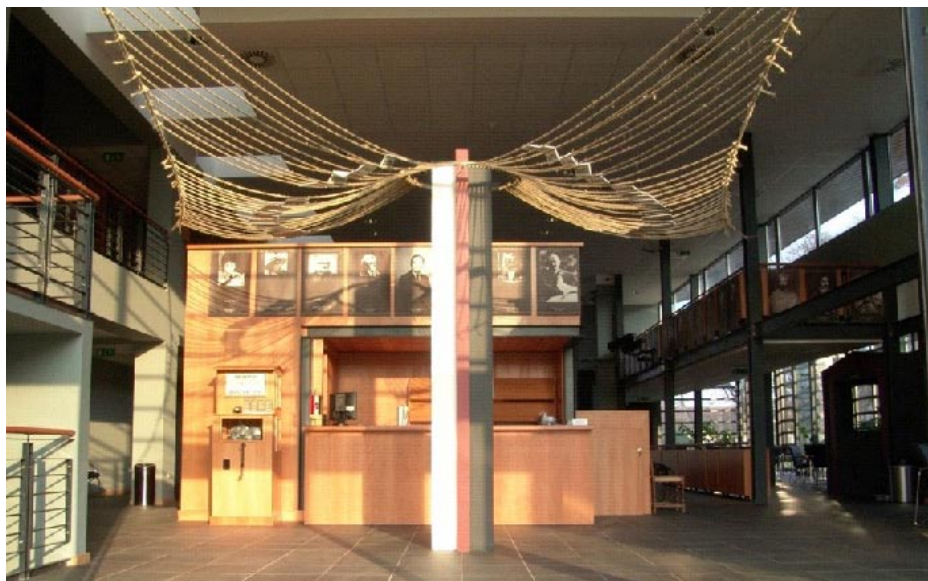
12. KOVÁTS DÁNIEL: *Előterjesztés a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma néhány funkcionális kérdéséről*. Hírlevél 33. A Kazinczy Ferenc Társaság tájékoztatója 33. 2001. dec. 3.

13. FEHÉR JÓZSEF–KOVÁTS DÁNIEL–PÁSZTOR EMIL–RADVÁNYI GYÖRGY: *A széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma tématerve*. Széphalom 12, a Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2002. 317-324.

14. A munkacsoport vezetője dr. Balázs Géza, az ELTE tanszékvezető tanára, tagjai Fehér József múzeumigazgató, dr. Kárpáti László művészettörténész-muzeológus, dr. Kováts Dániel ny. főiskolai tanár, Maróti István, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetője, dr. Monok István, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, dr. Nyirkos István egyetemi tanár, Radványi György építésztervező, dr. Veres László megyei múzeumigazgató, Wacha Imre főiskolai docens.

15. A Hírlevél 43. számának címlapján 2008 februárjában már közli a kész épület fényképét, a 4-9. oldalakon Szigeti Sándor képriportja számol be a munkálatok fázisairól. A 44. szám 2008 augusztusában jelent meg, benne az avatóünnepségről van részletes beszámoló (4-9.).

16. A Széphalom évkönyv 2008. évi kötetében megjelentek a megnyitó ünnepségen elhangzott beszédek. Széphalom 18. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2008. 1-33., 47-58., 83-88.

A múzeum előcsarnoka

Az épület több egységből áll. Az állandó kiállítások rendezésére háromszintes tércsoportot alakított ki a tervező, amelyek egy belső előtérből nyílnak, az érdeklődők itt mélyedhetnek el egy-egy választott témában, anyagban. Az előcsarnokból nyílik az időszaki kiállítási tér, a kiselőadó, az Akadémiai terem. Igen sok lehetőséget kínálnak az előcsarnok és az előadóterem egybenyíló terei a nagyobb rendezvények megtartására (konferenciák, előadások, nyelvi versenyek, koncertek). Az épületben kialakítható egy könyvesház, amely könyvtár, folyóirat-olvasó, bolt és kávézó egyben. A múzeum interaktív állomásokkal felszerelt pontjai a látogatókat a szokott múzeumi sétára szánt időn túl is ott fogják tartani. Az emeleten a Busa Margit Tudományos Könyvtárban alakították ki a hosszabb-rövidebb időt az intézményben töltő kutatók, gyakornokok fogadására alkalmas egyterű, bútorzattal elválasztott munkahelyeket.¹⁷

Az intézmény állandó kiállításai változatos – képi, hangzó, a látogató bevonására lehetőséget adó – formában mutatják be a Föld nyelveinek típusait, családjait, nyelvrokonainkat, a magyar nyelv kialakulására vonatkozó tudományos elméleteket. Az emeleti kiállítótér *Titkok titka* című tárlatában nyomon követhető a magyar nyelv történeti fejlődése a legrégebb nyelvemlékeinktől a mai beszéd-

17. A múzeumépület 897 m² területet foglal el, szintjein 1500 m² szolgálja az intézményi funkciókat. A bruttó építési költség 700 millió forint volt (berendezés, installáció nélkül).

mód jellemzőiig. Tanulmányozhatók az élő nyelv területi változatai, a regionális köznyelvek, a nyelvjárások, beleértve a határainkon kívül élő nemzettestek nyelvét, valamint egyes társadalmi csoportok (pl. a szakmák, az ifjúság, a sajtó) nyelvhasználatát. Bemutathatók a nyelvünk gazdagításában kulcsszerepet vállaló alkotók (tudósok, írók, költők) alapművei, a nyelvünk rendszerét taglaló nyelvtankönyvek, a szókincsünket tartalmazó szótárak, s a magyar hangrendszer és beszédmód illusztrálására pedig megszólalnak jeles honfitársaink Kossuth Lajostól, Babits Mihályon, Kodály Zoltánon át Sütő Andrásig. Kiváló színészeink, előadóművészeink videofelvételei adnak példát a szép magyar beszédre. Időszaki kiállításokat a magyar nyelvtörténet egy-egy eseménye, jelentős szereplője tiszteletére rendezhetnek, vagy az állandó kiállítás anyagát kiegészítő tematikus tárlatot hozhatnak létre, továbbá képzőművészeti alkotásokat állíthatnak ki, például mives könyvillusztrációkat.

Az előcsarnok és az előadóterem kínálta lehetőségeket hangversenyek, irodalmi estek, matinék rendezésére használják. Otthonra lelnek itt a tudományos konferenciák, kulturális találkozók. Igen nagy számban látogatnak el Széphalomra iskolai csoportok, akik most már nemcsak az emlékcarnokban látható, Kazinczy életútját bemutató kiállítást tekinthetik meg, nemcsak Kazinczy sírjánál emlékezhetnek meg a Mesterről, hanem kulturált körülmények között találkozhatnak a magyar nyelvvel kapcsolatos ismeretekkel, értékekkel is. Az intézmény ki tudja elégíteni az ismeretterjesztő előadások, bemutatók, anyanyelvi foglalkozások, vetélkedők szervezésére irányuló igényeket is.

A földszinti nagyteremben az állandó kiállítás részét képező *A magyar szó világa* című bemutató 2008. október 18-tól várja az érdeklődőket. A magyar nyelv szókészletének több metszete tárul a látogatók elé: a magyar szavak jellemző vonásai; a szavak története, eredete; a legszebb magyar szavak; a nyelvújítások értékei; a rokon értelmű szavak színessége; az írók-költők szavai; a határon túli magyar nyelvváltozatok világa; az izgalmas szleng, a diáknyelv... A kiállítás egyes epizódjai kis „kincsesházakban” foglalnak helyet, és csábitják nyelvünk bűvárait. Mivel a nyelv, anyanyelvünk egy soha le nem zárható nyelvtani rendszerből és szótárból áll, a nyelv titkainak fölfedezői saját utak, csapások szerint járhatják be a szókincs világát; csodálkozhatnak, vitatkozhatnak, kiegészíthetik az itt látottakat, tanulhatnak és taníthatnak másokat. Hiszen, ahogy

A magyar szó világát bemutató állandó kiállítás

egy erdélyi író mondta: „anyanyelvünket csak együtt tudhatjuk jól”. A nyelvi utazás elmélyítését szolgálják a játékos kérdőívek, feladatok.¹⁸

Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulója tiszteletére 2009. március 21-én „*Kívívánk a széptusát*” – *A magyar nyelvújítás* címmel nyílt kiállítás, amely a Pásztor Emil Galérián kapott helyet. A kiállítás a felvilágosodás kori magyar nyelvújítást, illetve annak előzményeit és következményeit mutatja be szemléletesen: színes képekkel és tartalmas szövegekkel. A tájékozódást térkép, lapozható szótárak és egyéb kiadványok segítik. A látogatók a tárlat végén elhelyezett számítógép elé leülve további szakirodalmi szövegeket olvashatnak, kérdőíveket tölthetnek ki, vitafeladatokat oldhatnak meg, továbbá magyar írók-költők hangját hallgathatják. A kiállítás egyik „látványossága” egy régi rádió, melyből a Kossuth Rádióban évtizedeken át sugárzott, „Édes anyanyelvünk” című műsor 1985. június 16-án lejátszott adása: Lőrincze Lajos hangja szól. A Kazinczy Ferenc Társaság kiadásában kiállítási útmutató füzet jelent meg, amely további és „hazavihető” információkat ad az érdeklődő látogatóknak.

18. A Magyar Nyelv Múzeuma honlapja, Nyiri Péter ismertetője alapján.

2009. október 16-án új kiállítás nyílt *Magyar örökség: a „Beszélni nehéz” anyanyelvi mozgalom* címmel, amely a magyar beszédművelő mozgalom történetét mutatja be Kodály Zoltán 1937-es riadójától, illetve Péchy Blanka 1960-as kezdeményezésétől napjainkig. Könyvek, emlékplakettek, oklevelek, újsághírek és fényképek adnak hírt a mozgalomról, a Kazinczy-díj Alapítványról, az ifjúsági versenyekről, a beszéd- és magatartáskultúra szervezeteiről, a beszédművelő rádió- és televíziós műsorokról, a hangzó beszéd tudományáról. A kiállításnak helyet adó galéria végében lévő plazmaképernyőn a látogatók a Duna Televízió Nyelvőrző című műsorának adásait nézhetik meg. A kiállítás egyik mottója Kodály üzenete: „A magyar kiejtést is tanulni kell, még született magyarnak is”. A tárlat a téma jelentőségére is felhívja a figyelmet: az általános beszédkultúra fejlesztése, a szép és értelmes magyar beszédre nevelés az egyik legfontosabb feladat.

Részlet a nyelvtörténeti tárlatból

A magyar nyelv múltja, jelene és jövője című nagy állandó kiállítás a két emeleti kiállító teremben 2010. szeptember 29-én nyílt meg. Az előtérben találkozunk a világ nyelveit és a

magyar nyelv rokonítási kísérleteit bemutató témákkal. A látogató ismereteket szerezhethet a magyar nyelv tulajdonságairól: az indoeurópai nyelvekétől eltérő alaktani, mondattani és szemléletbeli sajátosságairól. Az olvasnivalót gazdag hang- és mozgóképanyag egészíti ki, mely nyelvi, kulturális és genetikai rokonaink életébe, népművészetébe ad betekintést. Az innen nyíló Hungária tér bemutatja nyelvünk fejlődését, a legjelesebb nyelvemlékeket, és szól nyelvünk-irodalmunk nagyjairól (pl. Balassi Bálintról, Pázmány Péterről, Apáczai Csere Jánosról, Kölcseyről, Vörösmartyról), a korai magyar nyelvű kódexekről, nyomtatott művekről. Az első „toronyban” a Halotti Beszédet idéző temetési jelenet látható, egy fal menti fülkében pedig egy kódexmásoló figurája tekinthető meg. A tájékozódást ismertető szövegek és fogalommagyarázatok, valamint az adott kort és kulturális környezetet idéző tárgyak segítik. Egy másik kiállításrész bemutatja a nyelv kultúrahordozó erejét, a magyar nyelv jelképes szövegeit hangban és képben, majd kitér a retorika és a jelbeszéd témakörére. A nyelvjárási toronyban a kilenc nagy magyar tájegység egy-egy jellegzetes szövege hallgatható meg, a hangzást feliratok és az adott tájegységet bemutató kisfilmek kísérik. A tárlat ezután szemléletesen mutatja be az informatika korának nyelvét, tudatosítja a nyelvhasználatunkat befolyásoló technikai tényezőket. A régi olvasókönyvek színes sorának megtekintése és a nyelvi humor szemelvényeinek elolvasása után a látogatók nyelvi játékok kipróbálásával búcsúzhatnak a tárlattól, miközben jeles magyarok anyanyelvükről mondott és írt vallomásait olvashatják.¹⁹

E terek szomszédságában van a Lőrincze Lajos tiszteletére berendezett szemináriumi terem, annak galériáján pedig a Busa Margit Könyvtár. A Magyar Nyelv Múzeuma – reményeink szerint – előbb-utóbb a kutatásnak, a tudományos műhelymunkának is otthona lesz. Már is van érdeklődés a határokon, sőt a tengeren túlról; olyan kívánságot fogalmaztak meg, hogy a Magyar Nyelv Múzeuma segítsen az Új Világba elkerült magyarok nyelvcserere kényszerült leszármazottainak képet alkotni elődeik anyanyelvéről, kultúrájáról. A honismereti mozgalom is minden bizonnyal hamar fel fogja fedezni, hogy a Magyar Nyelv Múzeuma milyen kiváló lehetőségeket nyújt. Hagyományaink, nemzeti értékeink

19. A kiállítás dr. Balázs Géza és Fehér József forgatókönyve alapján dr. Kárpáti László kurátori irányítása mellett készült.

A „múzeumok éjszakája”

tükrözője a nyelv, ez a széphalmi új csarnokban szemléletesen igazolódik: múlt és jelen találkozik szerves egységben.

A múzeum az együttlét örömét kínálja családok, iskolai osztályok, baráti körök, látogató csoportok számára.

A tervező így álmodta meg az épület környezetét: „A múzeum látogatóinak számtalan látványosságot rejtenek az emlékkert bővítvényei. A kert, Kazinczy kedves helye különös világnak ad otthont. Sétaút vezet a nyelvművelés nagyjainak szoborcarnokához. A hely a *Halhatatlanok csarnoka* nevet kapta. Itt, a szép fekvésű kőfalon vagy annak öbleiben helyezük el a magyar nyelv gazdagítóinak mellszobrait, reliefjeit, a sétány mentén állnak majd íróink, költőink életnagyságú szobrai. (Természetesen évek kellene egy ilyen program megvalósításához.) A kúttól apró ér vezet végig csörgedezve a sétaút kötőmbjeibe vésett folyókában a vizet, egészen a kilátópontig, az ér itt bukik a terasz alá, majd egy kicsiny ’fátyolka vízesés’ formájában kerül elő... A Szépkilátóból újabb látnivaló tárul a látogatók elé: a *Nyelvcsaládfa-liget*. Itt a nyelvcsaládokat szimbolizáló művészi alkotásokból formált ligetben, a finnugor nyelvek családfája mellé kíváncsoznak az indoeurópai, az altáji és mindazon nyelvcsaládok fái, amelyek gazdagították a magyar nyelvet... A Nyelvcsaládfa-liget közelében, az épületek tetőfelületeiről gyűjtött csapadékvízzel táplált, évszakonként változó vízszintű tófüzér készült, a körülötte alakított

domboldalon halljuk 'a magyarok beszédit', amint tábort vernek, vagy ahogy Szent Gellért hallotta őket beszélni; megelevenedik egy-egy jelenet a vándorlások, a letelepedés korából, nyelvjárások hangzó anyagaival találkoznak a látogatók."²⁰

A Kazinczy-hagyomány erejét látjuk abban, hogy a széphalmi emlékhely egy sajátos és egyedülálló intézménnyel, a magyar nyelv múzeumával gazdagodott. Új intézményről van szó, amelynek ki kell alakítania sokoldalú működése feltételeit, módszereit. A tartalmi munka színesítéséhez, a környezet fejlesztéséhez folyamatos szellemi és anyagi támogatásra van szüksége. Máris több nagyszerű kezdeményezés bontakozik ki a magyarság körében az országon belül s a határainkon kívül.²¹ Nemzeti ügyet támogat, aki anyanyelvünk múzeumának működtetéséhez és fejlesztéséhez hozzájárul. Kazinczy szellemsége hatja át az új múzeumot. Ő hirdette: „Mi ezt a nyelvet szeretni tartoznánk, ha oly szép és a maga nemében egyetlen nem volna is, mert a mienk. Vizsgáljuk, mely szerek által gyarapodhatik; elmélkedjünk, tanuljunk, s tekintsük, mit csináltak mások, s mi használ nekünk. A maradék tanúja lesz tetteinknek”.²²

20. RADVÁNYI GYÖRGY: *A Magyar Nyelv Múzeumának hajléka és környezete*. Széphalom 18. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2008. 22-23.

21. Szép példáját adja az önzetlen támogatásnak a floridai Naplesben élő Evva Andrásnak és feleségének alapítványa (The American Foundation for Hungarian Youth and Culture); 2009-ben a nyelvújítást bemutató kiállítás, 2010-ben a Busa Margit Könyvtár megvalósításához anyagi segítséget tudtak adni.

22. *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*. KAZINCZY FERENC: *Híven szeretni a jót...* Sátoraljaújhely–Nagyvárad, 2009. 249.

1956 áldozatairól újabb adatok tükrében

1. „Hivatalos” hősi halottak

Mottó: *„Én ugyanis mindkét oldalon gyászolom a halottakat. Gyászolom a sok-sok ártatlan áldozatot.*

Az orosz kiskatonát és a magyar diákok.

Az ÁVH-snak besorozott fiút és az elesett felkelőt...”

(Gombos Katalin színművész)

„In memoriam: 1956, Budapest” címen a Népszabadság 1989. június 10-i száma 1405 halott adatait közölte, s hozzáfűzte: „Fájdalmas, nehéz feladatra vállalkozott a Népszabadság, amikor megkísérelte összeállítani azok névsorát, akik az 1956-os harcokban veszítették életüket. Erre, az elmúlt 33 évben - sajnos - nem került sor; az áldozatok többségéről nem maradtak fenn dokumentumok, levéltári anyagok. Így a névsor, mely a következő két oldalt kitölti, nem lehet teljes, ezért sok kritika érheti.”

Ez így igaz! Miként tény az is, hogy a hozzátartozók illetve 1956 hívei és kutatói még a Népszabadságnál is nehezebb helyzetben voltak az egykori adatok gyűjtésénél, megszerzésénél. Öröndetes ugyanakkor, hogy az 1989. év igen bő termést hozott az 1956-os irodalom terén. Példaként megemlítek néhány jelentős művet: Izsák Lajos: 1956 a sajtó tükrében; Ómolnár Miklós: Tizenkét nap, amely...? Tóbiás Áron: In memoriam Nagy Imre; a Halottaink 1956, I-II. kötete; Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála.

Ezek a forrásmunkák sok személyes adatot és visszaemlékezést is tartalmaznak, s elősegítik, hogy az eddiginél realisabb képet vázolhassunk fel 1956 áldozatairól. Segítségemre szolgáltak ebben azon hasznos tapasztalataim is, amelyeket a berettyóújfalui Járási Kórház üzemi munkástanácsi elnöki teendői kapcsán szereztem egy hónapig tartó működésünk alatt.

A számadatok egyértelműen bizonyítják, hogy Kádár János – egyesek szerint jóságosnak mondott avagy paternalistának, atyáskodónak titulált – rendszere a leszámolás kegyetlenségében messze túlszárnyalta mindazt, amit 1848/49, 1919 és 1945 megtorlásai összesen eredményeztek Magyarországon.

Hősiesen „vadásztak” a már fegyvertelen szabadságharcosokra, s forгатókönyvnek tekintették a megtorláskor a minden megyében összetákolt ún. Fehér Könyveket, amelyek nem egyebek, mint a valótlanágok, rámondások és jogi képtelenségek halmazatai!

Természetes, hogy ilyen légkörben a már fegyvertelen szabadságharcosok, forradalmi bizottmányi vagy munkástanácsi tagok élete egyszerűen semmit sem számított, egy fabatkát sem ért; szabadon lehetett kínozni, ütni-verní vagy ide-oda szállítani. A minden földi jóval ellátott karhatalmisták, a „pufajkások” pedig a fasiszta módszereket is felelevenítve még az ártatlan szülöket, testvéreket és gyermekeket is üldözték, lelki zsarolásaikban a hozzátartozókat is felhasználták.

Kádárék a nemzet által gyászolt mintegy 3500 szabadságharcos hősi halotról nem beszéltek, nem írtak, nem-létezőknek tekintették őket. Csupán a saját, 216 főnyi hősi halottjukat (köztük ávósokat!) ismerték el, ünnepezték és dicsőítették! Az akkor Svájcban élő Gosztonyi Péter szerint 2502 halott volt a forradalmárok vesztesége, minthogy sok adat csak utóbb vált hozzáférhetővé.

A forradalmárok sebesültjeinek száma rendkívül nagy: 19 222 főnyi volt, s ebből Budapestre esett 16 700 fő, közülük 13 000 súlyosan sérült kórházi ápolásban is részesült. Magyarázza ezt, hogy sok esetben amatőr harcosok, felkelők kerültek szembe jól kiképzett, hivatásos katonákkal, szadista ávósokkal. Tudni kell azt is, hogy a Kádár-féle kormány hatalomra ültetése után a felkelők maguk kezelték a kisebb sebesüléseket, már nem mertek előző kórházaikhoz fordulni (például a Péterfy Sándor utcai kórházhoz), mert tartaniuk kellett a feladástól, illetve az elfogatástól. Az idő azt is bebizonyította, hogy indokolt volt az exodus, a kivonulás Nyugat felé, s hogy joggal félt a megtorlástól a 210 000 emigráns, akiket csak disszidensnek csúfolt a diktatúra. Pár éven belül ugyan 50 000 disszidens visszatért és tapasztalnia kellett, hogy csupán a többi ármánykodáshoz hasonló, „jó trükk” volt a büntetlenség kilátásba helyezése, mert szinte kivétel nélkül meghurcolták, legalábbis megalázták őket. Mindenesetre, történelmünkben ez volt a legnagyobb menekülés, s egy ilyen kis nép nagyon nehezen tud elviselni ilyen nagy érvágást!

Az 1956-os felkelésnek voltak nagy tömegkatasztrófái: a Rádió ostroma (okt. 23.), a Kossuth-téri vérengzés (okt. 25.), valamint

a Vasárnapi Újság című rádióműsor adásaiból is részletesebben megismert sortűz Mosonmagyaróváron (108 halott) és a szintén okt. 26-án Esztergom városában elkövetett karhatalmi kilengések (17 halott), az ugyancsak Esztergom megye Felka nevű helységben a devecseri Rendőrkapitányság „ismeretlen dolgozói” által lelőtt 4 ember, s végül, már jócskán a „kádári konszolidáció” időszakában, 1956. december 8-án bekövetkezett salgótarjáni vérengzés (139 halott!). Ezen utóbbi vérfürdőre vonatkozó kórházi adatokat a Kádár-féle matematika úgy írta felül, hogy a későbbi salgótarjáni emlékműre csupán 60 vértanú, azaz fegyvertelen civil neve került (Boros Géza művészettörténész 1997. évi személyes közlése)! Ilyen tömeges sebesülések ellátása meghaladta a polgári kórházak és klinikák kapacitását, s gyakori volt az idővesztés és a várakozás, még az elsősegélyeknél is.

A Fehér Könyv szerint a Péterfy Sándor Utcai Kórház „az ellenforradalom gócfészke” volt. Ezzel szemben az igazság az, hogy itt kezelték Mező Imrét (haslövés) és Kállai Évát is! De gyógyítottak itt ellenséges, azaz szovjet katonákat is. A nyíregyházi Megyei Kórház sebészeti osztályának adatai megőrizték, hogy az 1956. október 28-án felvettek között szerepel

Pjotr Fedorovics Kosztyin 29 éves szovjet katona mindkét combjának lőtt sebével és a jobb combcsont törésével, s a sebészeti szakellátás után még aznap elszállították a szovjetek.

Minden halállal szegényebb lesz egy család, veszteség éri a nemzetet is. A különböző országokat jellemzi, minősíti az, hogy milyen ott a kegyelet, s miként őrzik a hősi halottak emlékét. Nos, Kádáréknak a nemzet gyásza nem számított! A szovjet veszteségekkel kapcsolatban is csupán külföldi becslésekből lehetett tájékozódni (kb. 3500 fő).

Ezek után úgy gondolom, hogy joggal tette fel a kérdést a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége 1989. június 6-i Országos Bizottsági ülésén 1956-ról szólva egy kitüntetett: „Azok, akik akkori tevékenységükért Munkás-Paraszt Hatalomért Érdemérmeket kaptak, valójában egy népfelkelést vertek le? S amit az iskolákban eddig a történelemből tanítottak, azt a gyerekek mostanában felejték el?”

A válasz a magyar nép forradalma szempontjából egyértelműen: igen!

II. A kórházak

Mottó: *„Mélységes fájdalommal tölt el a tragikus napok során áldozatul esett ártatlan dolgozó emberek minden csepp kiontott vére.”*

(Nagy Imre 1956. okt.25-i rádióbeszéde)

Az 1956.október 23-át megelőző időszakban a kórházak és az orvosok szerepe a nagy tömegben kiszabadult politikai foglyok testi-lelki állapotának a vizsgálatára és szükség szerinti kezelésére korlátozódott. Király Béla vezérőrnagy, a Nemzetőrség főparancsnokának „Ki a kórházból” című írásából tudjuk, hogy az ötévi magánzárka rendkívül károsította szervezetét, s ezért Nagy Imre baráti köre vitette át a Róbert Károly körüti Központi Honvéd Kórházba, ahol súlyos alultápláltságot állapítottak meg. Vele együtt még kb. 50 katonatiszt szabadult ki a Rákosi-rendszer börtöneiből: „Valójában a Gerő-kormány reménye, hogy az ezrével kiszabadított, meggyötört, megfélemlített politikai foglyok csillapítóan hatnak majd a magyar lélekre, visszafelé sült el.”

Az 1956. október 23-i tüntetések, gyűlések, felvonulások mind-mind a spontán népfelkelés részei voltak és szervezetlenek! Nagy és országos népmozgalom alakult ki, amely Gerő arrogáns rádióbeszéde és a belső karhatalom szokásos kegyetlen fellépése révén forradalommá, majd az ismételt szovjet beavatkozás révén szabadságharccá fejlődött!

Az Írószövetség gyanakvó vezetői előtt, 1956. október 23-án (kedden) tett ígérete ellenére Gerő Ernő, az MDP főtitkára már aznap este (!) a Magyar Rádió székháza előtt a tömegbe lövetett, és 1956. október 25-én (csütörtökön) délben a Parlament előtti Kossuth téren nagy vérfürdőt (Kéri Edit: Kik lóttek a Kossuth-téren? című, 2006. évi könyve szerint 234 halott és sok száz sebesült) rendezett.

A forradalmi ifjúság nem volt felkészülve a fegyveres harcra, nem volt szervezett sebesültszállításuk, s nem voltak hadi kórházai, sőt fegyvereik sem az elején. A Rádió ostrománál az első sérülteket a közeli Rókus-kórházba, illetve a Vas utcai kórházba szállították.

A Kossuth téren az ÁVH sortüze 234 halottat eredményezett, mégis a Fehér Könyv mindössze 22 halotról beszél, azonban „a szemtanúk állítása szerint a sebesülteket és halottakat 4-5 autóbusz és 15-20 mentőautó szállította el.”

A Mentőszolgálat Markó utcai központjában külön kórházat és tájékoztató szolgálatot is szerveztek, mert a hosszas szállítás veszélyes és a lakosság informáltsága pedig hiányos volt.

A kórházakat és klinikákat meglepte e sok és tömegméretű katasztrófa. Az ablakok, az ajtók betörték, az épületek megsérültek; a harcok miatt a szállítás és a közlekedés is lehetetlenné vált, s ezért szükségkórházakat, átmeneti segélyhelyeket alakítottak ki a pincékben. Civil orvosok és orvostanhallgatók is nagy számban bekapcsolódtak a kórházi, illetve utcai mentési munkálatokba. Példaként ismertetem a Kilián-laktanyában, a forradalom fellegrárában kialakított kis kórházat. Az ódon épület régen Mária Terézia Laktanya volt, s 1944 előtt itt volt, egyebek között, a Horthy Miklós Egyetemi Diákoththon is.

Még 1943-ban egy hétig laktam és étkeztem itt, s jól emlékszem ma is az egy méternél is szélesebb, vastag, várszerű falakra. A forradalom idején, 1956. október végén azonban a Kilián-laktanya körút felé eső sarka már teljesen hiányzott, szinte leborotvtáák az ágyúk, tankok. Az épülettömb udvar felőli része azonban szinte teljesen ép volt és használható. Itt volt az 1. emeleten Maléter Pál (a Corvin-köziek szóhasználata szerint Hosszú) főhadiszállása, és a földszinti ebédlőben kis kórházat rendeztek be, műtővel, fektetővel és gyógyszerházzal. Még orvosuk is volt: dr. Pestessy József, a Szolnok megyei kórházból, aki gyógyszerküldeményt kísért fel, de már nem juthatott ki az épületből. A Kilián-laktanya egészségügyi őrmestere Berkovics Pál volt (Kanada).

Az első napokban még légi úton is szabadon érkezett a sok külföldi vér-, gyógyszer- és élelmiszer-szállítmány Lengyelországból, Ausztriából és Svájcból, de a magyar repülőterek szovjet megszállása után ez már csak vonaton volt lehetséges.

Rengeteg riport jelent meg a kórházakban ápolt szabadsághősökről a különféle újságokban. A leggyakoribb sérülés a haslövés, fejlövés, gránátszilánkok okozta többszörös sebek, égés és zúzódás volt. A gyógyítás legfontosabb módozatai, a sokktalanítás, vérátömlesztés és a sebészi ellátás voltak.

A Róbert Károly körüti Honvéd Központi Kórház is azonnal megnyitotta kapuit a fiatal szabadsághősök előtt, s a jó betegellátás mellett még a sebesültek névsorát is közzölték a Magyar Honvéd c. lap 1956. október 31-i (szerda) számának a 2. oldalán.

A Balassa János Kórház vagyis a volt Pajor Szanatórium (Bp. VIII. ker. Vas u. 17.) az Igazság c. lap 1956. október 29-i (hétfő) számában tiltakozott: „Nem vagyunk ÁVH-kórház”!

3500 sebesültet ápolnak a kórházakban címmel dr. Drexler Miklós egészségügyi miniszterhelyettes a Szabad Nép 1956. október 29-i (hétfő) számában nyilatkozott: a külföldi gyógyszer segélyekkel és a lakosság önkéntes élelmiszer felajánlásával biztosítva van a sebesültek ellátása, sőt 1200 működőképes kórházi ágytartalékunk is van. Lengyel barátaink repülőgépen hozták a vért, kötszert, műszert és gyógyszert. Sőt, a lakosság segítségével és a VII. kerületi Légoltalmi Parancsnoksággal karöltve, a Szövetség utcai Kórház segítségével a Dob utca 85. sz. alatti iskolában 50 ágyas kis kórházat állítottak fel, önkéntes orvosokkal és ápolónőkkel.

Figyelemre méltó a Magyar Nemzet 1956. október 30., keddi számának Orvos az emberekről c. cikke, amelyben Czeyda-Pommersheim professzor, a Rókus Kórház 1. számú sebészeti osztályának a vezetője ekként nyilatkozott: „Ezekben a napokban megváltozott az emberek lelki világa. Az egymás iránti segítőkészség, az önkéntes fegyelem olyan nagyszerű példáit tapasztaltam, amit egyszerűen bámulatosnak mondhatnék”.

A Magyar Honvéd c. lap 1956. november 2-i száma közli a Gyáli úti Honvéd Repülő Kórházban fekvő 74 sebesült névsorát és „köszönetet mondanak mindazoknak, akik a betegek ellátására élelmet küldtek”.

Úgy gondolom, hogy e néhány mozaik is jelzi, hogy az 1956. évi felkelés a magyar nép nagy mozgalma, összefogása volt, s az egészségügyi személyzet, illetve az önkéntes betegápolók jól megfeleltek a reájuk háruló feladatnak. Megerősíti ezt az utókor tisztelete, amelyről a Magyar Nemzet 1990. október 18-i száma így adott hírt: „Az 1956-ban elesett, illetve a megtorlásban meghurcolt orvosegyetemisták tiszteletére emléktáblát avatnak október 19-én az orvosegyetemi klinikák kertjében délután 3 órakor (Üllői út 26.)”.

III. A mentőszolgálat

Mottó: *„Amiatt a gazember miatt kellett meghalnom”.*

(Mező Imre utolsó szavai: Rákosira vonatkoztak.)

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ugyan veszteségeket okozott a Kádárféle kormány és az ismételten támadó szovjet hadigépezet oldalán is, azonban a legnagyobb áldozatot a felkelő fiataloktól, illetve a polgári lakosságtól követelte. Eleinte a felkelőknek még szállító eszközeik sem voltak. Az első sebesülteket évfolyamtársaik, bajtársaik kísérték vagy ölben vitték a közeli kórházba. Sokszor vért is adtak a kísérő felkelők, s mentek tovább harcolni.

Az első szovjet támadás és az utcai harcok kialakulásával már nagyon megnőtt a halottak és a sebesültek száma! A szállításban oroszánrésze volt az Országos Mentőszolgálatnak, amely az első napokban még kifogástalanul működött, s a forradalom oldalán hadi egészségügyi tényezővé emelkedett. Telefonhívásra azonnal kivonultak, s a kb. 65 mentőkocsi, az orvosok valamint az ápolók emberfeletti munkát végeztek. Napokig egyfolytában dolgoztak, sok orvos és mentős meghalt vagy megsebesült, számos mentőautó pedig használhatatlanná vált.

Az ÁVH arcátlansága még a mentési munka kapcsán is megmutatkozott! Részben minden szemrebbenés nélkül tüzet nyitottak, gépfegyversorozatokat zúdítottak a betegszállítókra is, részben pedig galád furfanggal maguk is használtak mentőautókat saját katonai és belügyi céljaikra. Tény, hogy az ÁVH a Magyar Rádió ostromakor a lőszerutánpótlást mentőautókon csempészte be az épületbe, de az is, hogy Nagy Attila színművészt a miskolci Megyei Rendőrkapitányság fogdájából fehér mentőautóval szállították a szovjet Katonai Parancsnokságra illetve Kabai Dezső nemzetőr parancsnokot Nyíregyházáról Ungvárra, sőt Dudás István ávos százados, a mosonmagyaróvári hóhér is katonai mentővel menekült szlovákiai elvtársaikhoz.

Ezen fondorlatokra a felkelők természetesen hamar rájöttek, s bizalmatlanságuk folytán olykor ők is rálöttek „gyanús” mentőautókra. Ezért vált szükségessé az Országos Mentőszolgálat alábbi közleménye Segítse mindenki a mentőket címen (Magyar

Nemzet rendkívüli szám 3., 1956. okt. 26., péntek), ekként: „Két nap óta szünet nélkül cseng a telefon az Országos Mentőszolgálat Markó utcai központjában. Budapest különböző területeiről érkezik a segélykérés. A kocsik egymásután fordulnak ki a kapun. Golyók sivítanak, gránátok robbannak és a kis fehér mentőautó valósággal száguld. Hatalmas tankokat kerül ki, nem tudják feltartóztatni. Ott látható a Stúdió előtt, a Kálvin téren, a Körúton, a Parlament előtt és a város minden pontján, ahol szükség van rá, nyomban ott terem. Orvosok, ápolók, gépkocsivezetők életük veszélyeztetésével, félelmet nem ismerve látják el feladatukat. És mégis, hiába hősi helytállás, minden igyekezet, híre terjedt a feldúlt tömeg között: fegyvert szállítanak”, és a tájékozatlan tömegeből tüzet nyitottak a mentőkocsikra. Több kocsit összetörtek, többbe belelőttek. Dr. Rónafalvi Ödön mentőorvost munkája közben ölték meg. Egy másik orvosnak a szeme világát vette el a gyilkos golyó. Több ápoló és gépkocsivezető is megsebesült. És lehetne sorolni tovább. Mentőkre löni! – ilyen még nem fordult elő. Kérve kéri a mentők: ne akadályozzák meg a nagy munkájukat!

Sok a sérült, segítsünk mindenütt a mentőknek, hisz mindannyiunk életéért harcolnak. Alig hangzott el a rádióban a Vöröskereszt felhívása a lakossághoz, százan és százan jelentkeztek egészségügyi munkára és önkéntes véradásra, a kórházakban és vérellátó állomásokon. A vöröskeresztes aktivisták fehér köpenyben, karszalaggal, vöröskeresztes teherautókkal szállítják a sérülteket.”

A mentőszolgálat ugyan már évekkel ezelőtt észrevételezte, hogy más szervezet is(!) használ mentőautót, azonban ez hatástalan volt, hiszen az ÁVH mindenek feletti volt a Rákosi-féle diktatúrában. (Itt éppen csak megemlítem témánk szempontjából, hogy dr. Pisztor Ferenc: Péter Gábor altábornagy pszichohistóriai portréja címen tartott figyelemre méltó előadást 2010. március 25-én a Magyar Orvostörténeti Társaságban az ÁVH-ról). De az ÁVH nemcsak megfélemlítéssel, hanem puszkagolyóval is akadályozta a mentők munkáját. Így például a Sebesültek között c. cikkben (Egyetemi Ifjúság c. lap, 1956. nov. 3., 2. old.) Hegyi Lajos, kertészeti főiskolai hallgató mentés közben a mentőautóban történt megsebesülését így adta elő: „Mindenkinek messziről látnia kellett, hogy mentőkocsiról van szó. Mégis, társaim és magam véleménye az, hogy tudatosan lőttek kocsinkra, minden valószínűség szerint az ávos katonák közül”.

A mentők hősi halottait: dr. Rónafalvi Ödön mentőorvossegédet és Kecskés Sándor mentőápolót az Egészségügyi Minisztérium és az Országos Mentőszolgálat saját halottjának tekintette, és 1956. november 3-án a Farkasréti temetőben még díszsírhelyen, nagy részvét mellett helyezték örök nyugalomra.

Nagyobb számú sebesült szállítására autóbuszokat is igénybe vettek. Így a Magyar Függetlenség c. újság 1956. november 2-i reggeli kiadása A Korányi-kórházból címen megőrizte számunkra a következő hírt: „... útnak indult tegnap a déli órákban az első autóbusz, amely sebesülteket szállított Bécsbe, hogy a továbbiakban ott ápolják őket.” A lap déli kiadásának a 2. oldalán a következőket írta: „ezer és ezer sebesült, aki kritikus óráit éli kórházainkban, a gyógyszert, amely a Ferihegyi repülőtérre érkezne, nem kaphatja meg, mert a repülőtereket önkényesen megszállták...”

Mindenesetre az Országos Mentőszolgálat dolgozóinak 1956-os emberfeletti munkája ma is megérdemli a lakosság elismerését.

IV. Kétféle temetés

Mottó: „Micsoda év, gondoltam, micsoda hullazápor,
pedig még nem tudhattam, mennyi van hátra,
hányat, kiket, mit visz el ez az év?”

(Petri György: Bibó temetése. – Bibó István, 1911-1979)

A valódi 1956-os temetéseket megelőzték, mintegy bevezették az ún. rehabilitációs temetések. Mindenekelőtt a Rajk-temetés és az ún. tábornokok újratemetése (Illy Gusztáv és Sólyom László altábornagyok; Beleznay István, Pálffy György és Révész Kálmán vezérőrnagyok; dr. Merényi-Scholtz Gusztáv orvostábornok és Lőrincz Sándor vezérkari ezredes) tartozik ide.

S nemsokára jött 1956. október 23-a, a 12 dicsőséges nap, s gyászolta az egész ország az újabb áldozatokat: a kb. 3500 hősi halottat valamint a 19 222 sebesültet.

Tildy Zoltán államminiszter 1956. október 30-i rádióbeszédében egyebek között még a következőket is mondta: „Bejelentem azt, hogy a nemzeti kormány a felkelés hősi halottait katonai tiszteletadással

fogja eltemettetni. Gondot visel a sebesültekre és gondoskodik meggyógyításukról Gondoskodni fog a hozzátartozókról a nemzet minden áldozatkészségével.”

Sajnálatosan, csupán 1956. november 4-ig lehetett így! A történetek ismeretében ma már tragikomikusan hangzik a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1956. november 4-én a szolnoki rádióban sugárzott programjának a 3. pontja: „A kormány nem tűri meg, hogy a dolgozókat bármi ürügy alapján üldözzék azért, mert a legutóbbi idők eseményeiben részt vettek.”

Az áruló Kádár János azonban az oroszokkal együttműködve, vérbe fojtotta a magyar nép és a forradalmi ifjúság reményeit (hazaárulók, azaz quislingek; K. Quisling norvég fasisztáról elnevezve).

A testvérharc újból sok halottal járt! Pedig már az első szovjet beavatkozás után is szívszorító látványt nyújtott Budapest utcai harcainak helyszíne. Ekkor egy szemtanú így írta le a Kerepesi úti temetőt: „Néhány utcai síron volt felirat, másokon semmi... Kimentünk a Kerepesi temetőbe is. Halottak a fák tövében, a fal mellett, sőt a sírok tetején is. Kővályogtak köztük az élők. Befogták az orrukat és közel hajoltak. Keresték anyák a gyermekeiket, gyermekek a szüleiket. Sok halottat egyáltalán nem lehetett felismerni, még az sem volt biztos, hogy férfiak-e vagy nők. Tanklövedékekkel, gránátokkal szétszaggatott húscafatok. Az emberek a ruhamaradványokat piszkálgatták, az alapján próbáltak eligazodni...”

A Kádár-féle diktatúra nemcsak Nagy Imre miniszterelnököt valamint mártírtársait dobta jeltelen sírba, hanem az egész országban ez volt az egységes „rendező elv” az ellenforradalmárok eltüntetésénél, ún. temetésénél! A feleségek, szülők, gyermekek nemcsak a kivégzés idejét, de még az elföldelés időpontját sem tudhatták! A mindenféle jelzés, fejfa nélküli sírokat nem hantolták fel, hanem éppenséggel elegyengették, elplanírozták, olykor a rendőrlovakkal tapostatták le. Így a Nyíregyházán 1958. május 6-án kivégzett Szilágyi László özvegye is csak 6 év múlva tudta meg a temető gondnokától, hogy férjét az Északi temető XXVIII. parcellájában jeltelenül földelték el!

A mégis megtudott avagy csak gyanított sírok környékéről a szerencsétlen, kétségbeesett hozzátartozókat még évekkel később is elzavarták, sokszor erőszakkal. A szegény állam költségvetéséből

bőven futotta a titkosrendőrök hadára, akik megbízhatóan szemmel tartották még Halottak napján is a temetők környékét.

Nagy Imre feleségét is csak az gyötörte, hogy nem tudja, hol temették el – ha egyáltalán eltemették – kivégzett élettársát. Kádáréknál ez hosszú évtizedekig államtitok volt. Rettegtek a közvéleménytől.

A kegyeleti szempontokat pedig még a szovjet fél is fontosnak tartotta! A Malinyin tábornok által vezetett tárgyaló csoport a Parlamentben egyebek között az alábbiakat terjesztette elő: 1.1 állítsák helyre a megrongált szovjet katonai emlékműveket 2.1 védjék meg a Magyarországon eltemetett szovjet katonák sírjait és 3.1 a határon ünnepélyesen búcsúztassák az utolsó távozó szovjet egységet. Ezek a javaslatok azonban pusztán az időnyerést szolgálták a Hruscsov által már elrendelt hadművelet 1956. november 4-i kezdetéig.

Mező Imréné így írta le férjének a Kerepesi temetőben történt 1956. november 16-i temetését: „Akkor még oldalt, a Kossuth-mauzóleum mellé temették őket... Elöl, a dízsírhelyen az ellenforradalmárok nyugodtak mint hősi halottak, díszes sírkövek alatt. Tele minden virággal, ámbár Mező Imre sírjára is rengeteget hoztak... Egy szép nap nem bírtam tovább, szóltam Kádár elvtársnak. Meddig fogjuk még ezt a díszpompát túrni? A mieinknek meg semmi? Intézkedett, hogy hozzák őket előre. Megkérdezték, hogy sírt akarok-e vagy betegyék a mauzóleumba? Inkább a sírt választottam, legyen hova kijárni...”

Hát, éppen ebben van Kádár János valamint párthíveinek a legfőbb bűne, hogy megbolygatták még a halottakat is, diktálni akartak még azoknak is! Áthágva az örök emberi törvényt, megakadályozták, hogy ki-ki eltemethesse avagy gyászolhassa hozzátartozóját, illetve az általa tisztelt szabadsághősöket!

Az 1956-os felkelők egészségügyi ellátásának most ismertett kutatási adatai a forradalom hiteles történetének fontos részét képezik, és egyben jól tükrözik, hogy az orvosok, a kórházak és a lakosság meghatározó része a szabadságharc oldalán állott, szívvel-lélekkel!

Ismerni kell ezen adatokat és nem szabad elfeledni ezeket, mert Babits Mihállyal együtt valljuk: „Nem feledésben van orvosság, hanem éppen az emlékezésben!”

A Bessenyei Kör alapító elnöke, báró Feilitzsch Berthold szabolcsi főispán

»Szabolcs vármegyében a vármegyei társadalom csak az önkormányzati és hivatalos életnyilvánulásaiban érintkezett Nyíregyháza város társadalmával. Ez különben majdnem minden vármegyében így volt. De Szabolcsban ez a különélés akkor szembeötlőbb volt, mint máshelyt, így támadt az az elgondolásom, hogy az egész megyére kiterjedéssel egy Kultúregyesületet alapítsak. Ez a gondolat testet is öltött a „Bessenyei Kör”-ben. Az alapítás be is vált, mert a magyar kiváló íróknak az előadóasztalnál való megjelenése és az európai viszonylatban is híres művészek szereplése a társadalom szorosabb kapcsolatát hozta létre.

Erre az alapításra később is örömmel gondoltam vissza, bár a megyéből való eltávozásom után a kör a szabadkőművesség hatása alá került.»

Egyesületünk – korábbi nevén: Bessenyei Kör – első, és egyben alapító elnöke, báró Feilitzsch Berthold császári és királyi kamarás, magyar királyi titkos tanácsos, 1932-ben vetette papírra visszaemlékezéseit.

Egy több mint nyolc évtizedes életpályát bemutatni minden részletekre kiterjedően merész vállalkozás volna bárkitől is. Főleg akkor, ha ebből a 82 esztendőből ki kell térni a Feilitzsch-család történetére, a szabolcsi főispáni időszakra, ezen belül is a Bessenyei Körre, az 1918/19-es zűrzavaros időszakra, a Horthy-rendszerben elfoglalt pozíciókról, a Johannita Rendre, a közjogi méltóságokra és az emigrációra.

A Feilitzsch-család evangélikus vallású, ősi frank eredetű, amely önálló nemzetséggént a Karolingok korában kezdte meg fokozatosan nyugatról keletre húzódását. Főispánunk a terebélyes családfa unterhartmannsreuthi ágából származott.

A család részvétele a reformációban jelentős volt. Luther Mártonnak, a nagy reformátor, Spalatin Györgyhez, Frigyes szász választófejedelem udvari papjához írt levelében olvasható:

„Érdemekben a fejedelemtől s a fejedelem személyében és megbízásából a pápai követnél Feilitzsch Fülöp udvari tanácsos úr járt el.”

Indigenatus (honfiusítás) útján telepedtek le Magyarországon, Torontálban, itt építettek maguknak csinos kastélyt.

Végigtekintve életútjukat, a leginkább megfelelő szó karrierjükre: a tipikus. A magyarországi arisztokrácia tagjaiként először bekerültek, majd utóbb beleszülettek egy olyan közegbe, ahol nemcsak részesei, hanem egyre inkább alakítói, formálói voltak az eseményeknek, a történéseknek – lokális, majd országos szinten. Hogy mindezekből mennyi az, ami az egyéni tehetségnek, a kapcsolati tőkének, vagy a szerencsés véletlennek köszönhető, az mindig változó volt. Nincs kétségünk viszont abban, hogy mindig a jószándék, a segíteni akarás motiválta őket.

Odahaza a családban a német és a magyar szó egyszerre volt használatban, anélkül, hogy bárki is akcentussal beszélt volna. Minden probléma nélkül váltottak át a társalgások alkalmával németről magyarra és fordítva. Tehát a Feilitzsch-család esete – és még inkább Berthold későbbi élete – is mutatja, a Habsburg-hűség, az osztrákbarátság és a hű magyarság egyáltalán nem voltak összeegyeztethetetlenek.

Báró Feilitzsch Feodor Lázár cs. és kir. lovaskapitány Törökkanizsán, Torontál vármegyében, 1855. május 20-án esküdött örök hűséget a római katolikus Lukáts Friderika Henriettenek. Frigyüket négy fiúval áldotta meg a Teremtő, akik ugyanitt születtek: *Feodorral*, *Artúrral*, aki 1905-től 1906-ig m. kir. földművelésügyi miniszter volt, *Alfréddal* és *Bertholddal*.

Feilitzsch Berthold Emil András Alfonz Lázár 1867. július 15-én látta meg a napvilágot. Később így emlékezett apjára emlékirataiban: „*[Atyámnak] Nyelvtelhetsége nem volt, a magyar nyelvet elsajátítani nem tudta. De szigorúan őrködött felette, hogy fiai magyar iskolákban és magyar szellemben neveltesse.*”

Nagy hatással volt rá vívőmestere, Martinengó Nándor, „*aki nemcsak vívni tanított meg, hanem lovagias szellemet is oltott belém*” – írta visszaemlékezésében.

Középiskoláit és a jogakadémiát Pozsonyban végezte el, 1889-ben mint közigazgatási gyakornok Torontál vármegye szolgálatába lépett. Ezévből aljegyzővé választották. Ettől kezdve gyorsan

**Báró Feilitzsch Berthold (1867–1949)
elpusztult portréja**

haladt előre. 1892-ben II. aljegyző, 1893-ban I. aljegyző, 1895-ben főjegyző lett.

Kolozsváron, a Farkas utcai református templomban, 1893. június 1-jén vezette oltár elé losonczi Bánffy Alice bárónőt, Bánffy Dezső miniszterelnök leányát. Házasságukból négy gyermek született; Nagybecskereken *Cecile* és *Felicitas*, Nyíregyházán *Jenő* bankigazgató-helyettes, johannita tiszteleti lovag és *Erzsébet*.

1897 áprilisában Magyarország legfiatalabb főispánjaként nevezték ki Szabolcs vármegye élére. A nagy elődöt, Kállay Andrást (1889–1897) váltotta a főispáni székben. Hosszú idő után ismét nem-megyebeli nemes úr volt a megye első hivatalnoka.

A megyei millenniumi ünnepek az ő főispánsága alatt valósultak meg; történelmi jelentőségű helyeink emlékoszlopokkal való megjelölése, a Bessenyei-szobor felállítása, a nyíregyházi „Erzsébet” közkórház felépítése, a Szabolcs vármegyei múzeum fölavatása, valamint a vármegye közlekedési viszonyainak rendezése, valamint az 1898-as agrárszocialista megmozdulások megfékezése, és az azt előidéző viszonyoknak enyhítése és szanálása fűződik nevéhez.

Az 1867-től 1918-ig tartó dualista időszakban két evangélikus főispánja volt a „kuruc” Szabolcs vármegyének: Feilitzsch Berthold (1897–1906) és Meskó László (1917–1918) országgyűlési képviselő, államtitkár, aki az Evangélikus Főgimnázium Felügyelő Tanácsának elnöke volt sokáig. Feilitzsch Berthold főispánként hivatalból volt tagja a tanácsnak. A további tisztségviselők: jegyző: Leffler Sámuel, Vietórisz József; hivatalból tag: Geduly Henrik evangélikus püspök, Májerszky Béla városi főjegyző,

későbbi polgármester; választott tagok: Barzó Mihály építész, Bencs László és Balla Jenő polgármesterek. A tanács tagjainak mandátuma hat évre szólt.

»Az 1897. év őszén Szabolcs megyében egy agrár-anarchista mozgalom ütötte fel a fejét, amely a száraz időben keletkezett tűz gyorsaságával elterjedt az egész megyében. Egy Várkonyi (István – K. D.) nevezetű budapesti újságíró és laptulajdonos volt e mozgalom vezetője. Budapesten három háza volt — jellemző jelenség.

Arra ösztönözte a jóhiszemű magyar népet, hogy a szántóföldeket osszák föl maguk közt.

A mozgalom az összes környező vármegyében elterjedt — Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében is —, de legelterjedtebben és legszenvedélyesebben Szabolcsban.

Ebben az időben történt, hogy a vármegye közönsége annyira tartott a mozgalom elején a dolgok rosszrafordulásától, hogy egy közgyűlésen idegen, nem magyar ajkú katonaság odarendelését kérte.

Én ezt természetesen elleneztem, de az eset jellemző volt. A függetlenségi magyar vármegye kért nemzetiségi katonaságot.

Az 1886. évi XXI. t.-c. egy rendelkezése alapján én vettem kezembe e veszedelmes mozgalommal szemben szükségesnek mutakozó védekezés vezetését. Elsősorban gondoskodtam a csendőrség megerősítéséről és megfelelő erélyes csendőrtiszt odahelyezéséről is. Később már katonai karhatalom kirendelését is kértem. A kassai VI. hadtest akkori parancsnokló tábornoka, Fabinyi, oly előzékeny volt, hogy minden kérésemet azonnal teljesítette. A m. kir. belügyminiszter többször figyelmeztetett arra, hogy hatáskörömet túllépek, én azonban ezzel nem törődve, azon túl is rendeltem ki katonaságot, igyekeztem a népet felvilágosítani és észretéríteni.

Ma könnyű dolog egy lapot beszüntetni. Akkor csak nagy nehézségek árán sikerült hosszú idő után Várkonyi lapjának betiltását elérnem. Amikor az általam szolgáltatott bizonyítékok alapján Várkonyit letartóztatták és a nyíregyházai fogházba szállították, sikerült megfogni és leszerelni a mozgalmat.

Annyira fejlődött ez, hogy a nép Nyírbátoron és Kisvárdán a telekkönyvek megsemmisítését is megkísérelte. Körülbelül 1898 február havában kezdett lassan a nyugalom helyreállni.

Ekkor jelentkeztem kihallgatásra és a Felsőség előtt

honvédgyalogtishti ruhában jelentem meg, mert akkor már a honvédséghez voltam beosztva.

Őfelsége hosszasan és részletesen tudakozódott a mozgalomról és hatásairól és ámulatomra felsorolta a csapattestek erejét, amelyeket igénybe vettem és a helyeket, ahol azok még akkor tartózkodtak.

Magatartásomat megdicsérte.

A kihallgatás közel 10 percig tartott; a várószobában kíváncsi arcokat láttam magam körül, mindenki csodálkozott e valóban szokatlan dolgon és kérdezték, mi történt. Én mosolyogva azt mondtam: „Őfelsége elcsevegett velem.”

Mikor 1898. év őszén Bánffy Dezsőnek mondtam, hogy kitüntetést érdemeltem volna, azt kaptam válaszul, hogy: „Jól csináltad, — ha rosszul csináltad volna, elcsaptunk volna.”

Az agrármozgalom alatt derekasan helytálló három községi főbíró az ezüst érdemkeresztet kapta előterjesztésemre. Első eset volt, hogy kitüntetést kézbesítettem és kissé szégyeltem magam, hogy az érdemkereszt alapításának nyomtatott szabályait német nyelven kellett a jó magyar, szabolcsi bírácoknak átadni. Az átvételi elismervény is német volt.»

1898. január 21-én tartotta meg alakuló közgyűlését a vármegyeháza közgyűlési termében a Szabolcsvármegyei Bessenyei György Művelődési Kör. Az alapszabály rögzítette az egyesület célját: „A Bessenyei-kultusz ápolása és ennek megfelelően a Kör működési területén az irodalomnak, művészetnek, tudománynak művelése.” Azt is kitűzték, hogy a falvak és városok népét közös kultúrtevékenységen keresztül igyekeznek egybefogni. Szorgalmazták a családi könyvtárak kialakítását és az olvasási kedv fokozását. A kulturális előadások megtartásán túl olyan ambiciózus célokat tűztek ki, mint például folyóiratok, napilapok, könyvek, füzetek kiadása, népfőiskolák, könyvtárak, népszínházak, zeneiskola létrehozása, a Szabolcsi Bessenyei Hét programjában könyvnap, népi tánc- és színjátszóversenyek szervezése, kiállítások rendezése. E tervek egy részét sohasem, más részét pedig hosszú évek után sikerült megvalósítani. Az egyesület 1944-ig formálisan folyamatosan működött, és számottevő hatással volt a város és a megye kulturális életére. 1987-es újjáalakulása óta a társaság ismét jelentős szerepet tölt

be Nyíregyháza város és a megye közművelődési életében Bánszki István elnök urunk következetes vezetése révén.

Az egyesület elnökei: főispánként 1898-tól 1906-ig Feilitzsch Berthold, 1906-tól 1910-ig gróf Vay Gábor, 1910-ben bátyja, Tibor, 1911-től 1921-ig Geduly Henrik evangélikus püspök, mellette 1916-tól 1917-ig Ujfalussy Dezső főispán társelnökként, 1921-től 1925-ig Mikecz Dezső alispán, 1925-től 1932-ig Kállay Miklós főispán, későbbi miniszterelnök, 1932-től 1934-ig Bencs Kálmán, Nyíregyháza polgármestere, 1934–1936-ig Mikecz Ödön főispán, 1936-tól 1944-ig Szohor Pál Nyíregyháza polgármestere látta el az elnöki teendőket. Közülük Bencs Kálmán a Szabolcs szabadkőműves páholy tagja volt.

Kállay András főispán már korábban kezdeményezte és Kovács István törvényszéki bíró a megye 1889. októberi közgyűlésén javasolta a Bessenyei-szobor felállítását. Többszöri időpont-módosítás és Erzsébet királyné meggyilkolása miatt halasztották az emlékjel avatását 1899. május 9-ére. I. Ferenc József császár és király külön engedélyére négy királyi testőr teljes díszben jelent meg az avatáson, tisztelegve nagy elődük emléke előtt. Szakadó esőben történt az avatás, ám ez sem szegte kedvét a megyeháza előtti téren összesereglett több ezres tömegnek, hogy hazafias érzületének adjon tanúbizonyságot. Mint ismeretes, 1928-tól áll a mai helyén, a Bessenyei téren Kallós Edének a Reviczky Ádám testőrtiszt portréja alapján készült, de Bessenyeinek emléket állító szobor. Reméljük, hogy a közelgő, Bessenyei halálának 200. évfordulójára megújuló szobor köré visszakerül az egykoron hozzá tartozó díszkerítés is!

Múlhatatlan érdemei közé tartozik a megyei árvízvédelmi munkálatok irányítása: 1898-tól 1906-ig volt a kisvárdai székhelyű Felső-szabolcsi Tiszai Ármentesítő Társulat kormánybiztosa. Amikor kinevezték erre a tisztségre, a Samassa-templomban kérte az Istent, hogy adjon ehhez neki erőt.

Szabolcsi főispáni méltóságából való felmentése után 1906-1912 között közigazgatási bíró Budapesten, majd 1912-től 1914-ig a Vöröskereszt főgondnoka volt. Az I. világháború alatt, majd ezt követően – 1914–1920 – ismételten közigazgatási bíró a fővárosban.

A Tanácsköztársaság idején a Szent Koronát biztonságba helyezte a biztos pusztulástól. Gróf Ambrózy Gyula koronaőr

tette meg az első határozott lépést ezirányban: „(...) Ambrózy (...) felutazott a fővárosba. Azt eszelte ki, hogy Romanelli ezredeshez fordul segítségért. De a Ritz szálló, ahol az olasz ezredes lakott, tele volt vörös detektívekkel, márpedig Ambrózy félszemű ember volt, s a fekete kötésről könnyen felismerték volna. Közvetítőt keresett, s ezt báró Feilitzsch Berthold volt szabolcsi főispánban és ennek fiában találta meg. Készséggel vállalták, hogy összehozzák Romanellivel.” „Jutalmul” Feilitzsch több hónapig „élvezhette” a kommün vendégszeretetét a Markó utcai gyűjtőfogházban.

1920-ban, egyre súlyosbodó epebaja miatt kérte nyugdíjazását.

A két világháború közötti időszakban a legnagyobb konzervatív szellemi tekintélynek örvendett, véleményére, nézeteire az akkori Magyarországon minden mérvadó politikai, politikai jellegű ideológiai szervezet adott.

A Magyar Közösség parancsnoka, az Etelközi Szövetség (EX) Titkos Társaság elnöke, a MOVE társelnöke volt.

1924-ben lett a hazánkban megalakuló protestáns Johanna Lovagrend magyarországi tagozatának első, vezérlő kommandátora. Ebben a minőségében ő öltöztette be tiszteletbeli kommandátornak Horthy Miklós kormányzót 1927-ben. Ekkora megtiszteltetés nem sokaknak jutott osztályrészül...

A '20-as évek végétől ismét a közigazgatási területen szolgált: 1927-től 1929-ig csonka-bihari főispán, 1929-1931 között békési főispán volt.

1944. november 8-án a felsőház alelnökévé választották. Új keletű vonzalma a szélsőjobboldal felé valószínűleg karriervágyból fakadt. Az országgyűlés a háborús események következtében 1944 végén Sopronba tette át székhelyét, majd az ország legnyugatibb területeinek elvesztése után, 1945. március 29-én elhagyta az országot és Nyugat-Németországban és részben Ausztriában telepedett le. A felsőház és az országgyűlés megmaradt képviselőivel Németországba menekült, hogy az emigrációban megszervezzék a magyarság képviselőjét.

Feilitzsch Bertholdot unokája, Eöttevényi Tibor (1924–2008) kísérte Sopronból a képviselőházi vonaton. Hosszú, fáradtságos út után, kimenekített vagyon nélkül, sok nélkülözéssel Wollabergebe irányították a menekülteket, az osztrák–cseh–bajor

hármashatárra. Az összezártság, egyre erősödő vesebaja, idős kora miatt, szellemi képességének gyengülése következtében fokozatosan kezdte elveszíteni józan ítélőképességét. Szeretett volna hazajönni, egyesíteni a családot, de annak itthon maradt tagjai lebeszéltek erről, féltve őt az új hatalom retorziójától.

Számkivetettségének körülményeiről írt regényt Nyíró József erdélyi író „Íme, az emberek!” címmel, aki végigkísérte őket az úton.

Mivel a család szétszakadt – felesége itthon maradt, egyetlen fiát, Jenőt elfogták az oroszok, és 1955-ben Tiszabón, nyomorúságos körülmények között halt meg kitelepítésben –, mindez erősen megviselték szervezetét. Unokája levelet írt rokonuknak, Feilitzsch Heribertnek, hogy be tudják-e fogadni rokonukat. Először arra hivatkozva, hogy menekültekkel van tele a kastélyuk, elutasító választ kaptak. Aztán a johannita úrmesternek, Oszkár hercegnek írt levelet unokája Potsdamba. A szétbombázott Németországban a posta kézbesítette a levelet és a Herrenmeister közbenjárására Hof Unterhartmannsreuthba befogadták az idős rokont.

Emigrációs tevékenységének része volt az ún. altöttingi országgyűlés: a Nyugatra menekült magyar politikusok 1947. augusztus 19-én este gyülekeztek a Guttenberg-kastélyban, hogy meghallgassák az Előkészítő Bizottság jelentését. Augusztus 20-ra virradó hajnalon, 3 órakor megnyílt „az Országgyűlés Képviselőházának és Felsőházának együttes ülése”. Az ülésen báró Feilitzsch Berthold, a Felsőház alelnöke és Spett Ernő volt mezőtúri képviselő elnökölt. Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes az államfői jogok ideiglenes gyakorlásával megbízott miniszterelnök lett. Iparügyi miniszter Zsilinszky Gábor – Bajcsy-Zsilinszky Endre öccse –, a Stádium Sajtóvállalat volt vezérigazgatója, nemzetnevelési miniszter Nyíró József, a külügy- és honvédelmi miniszteri teendőket Farkas Ferenc magának tartotta fenn.

Az altöttingi kormány tevékenységét – mint hamarosan a kezdeményezők előtt is világhosszá vált – több körülmény lehetetlenné tette. Mindenekelőtt az amerikai katonai hatóságok által kimondott tilalom, azután a 47-es magyar koalíciós politikusok megjelenése nyugaton és az irántuk Washington részéről megnyilvánult bizalom, majd az 1948-as elnökválasztás, amely Farkas Ferencék reményei ellenére nem a republikánusok győzelmét, hanem Harry Truman újbóli megválasztását eredményezte. Nehezen

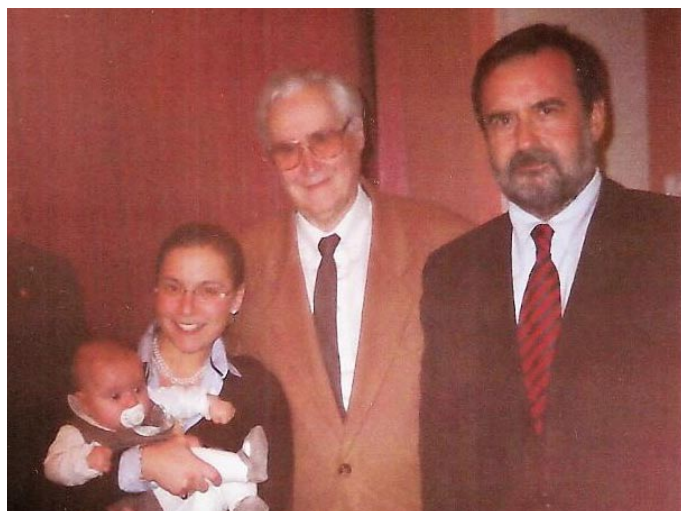
képzeltető el azonban, hogy a republikánus kormány az altöttingi kezdeményezés ügyében másképpen gondolkodott volna, mint a demokrata. Az ellenkormány csak papíron létezett, működni nem tudott. 1949 elején már semmi kétség nem lehetett afelől, hogy a vállalkozás nem tartható fenn és legjobb lenne a kudarcot bevallani.

Farkas 1949. május 29-én a Münchenben tartott miniszteri ülésen lemondott.

Feilitzsch Berthold hosszas betegség után Unterhartmanns-reuthban, 1949. november 1-én hunyt el. A münchenreuthi családi kriptában helyezték örök nyugalomra.

Arcképét megörökítették a megyeháza közgyűlési terme számára, amelyet 1945 után pusztítottak el. Somogyi Sándor megyénkbeli szobrászművész – köszönetképpen, hogy Jósa András javaslatára felkarolta az ifjú tehetséget – mellszobrát is elkészítette. Mára csak Jósa szobra maradt meg...

Emlékiratai – amely 1933-ban magánkiadásban jelent meg – fontos kortörténeti dokumentum. Feilitzsch Berthold a Monarchia, majd a Horthy-rendszer mérvadó személyiségeiről ad pontos, portrészertű jellemzést. Csak remélni tudjuk, hogy sikerül hamarosan előteremteni a szükséges anyagi fedezetet ennek az értékes memoárnak a közkinccsé tételéhez.

A Feilitzsch-leszármazottak a társaság elnökével

Szállási Árpád: Földközelben

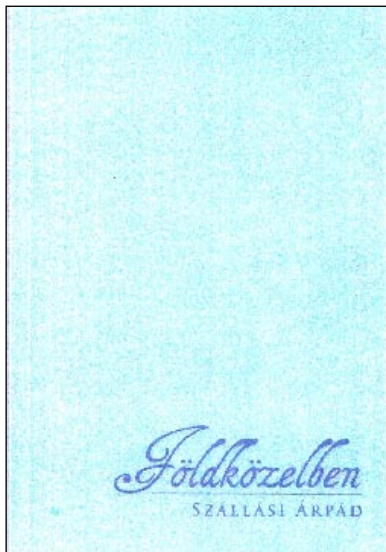
(Esztergom, 2010)

Értékes ajándékot hozott a posta 2010 karácsonyán, a szabolcsi származású szerző immár hatodik verseskötetét. Az előző öt kötetet 2002–2006 között, évenként adták ki (Búvópatak, 2002; Az elmúlás balladája, 2003; A szeretet nosztalgiája, 2004; Könyörgés a környezetért, 2005 és Napló helyett, 2006), s négy évi hallgatás után, most jelent meg a Földközelben című, már saját kiadású műve.

A kötet tartalomjegyzéke nem jelöl meg fejezeteket, mégis hamar felismerhető a költőt most foglalkoztató néhány fontos

téma, illetve visszatérő gondolat. Legtöbbször az időjárásról és környezetünk megváltozásáról ír, „könyörög a környezetért”, de sok vers témája a költészet, a szülőföld, Nagyecsed, s olykor eszébe jutnak a magyarság sorskérdései is.

Leggyakrabban a költészet foglalkoztatja. A Földközelben című kötetének azonos című, első verse így kezdődik: „Földközelben / énekeltem / figyelmet sem / érdemeltem.” Ez azonban nem állja meg a helyét, mert például a Búvópatak és A szeretet nosztalgiája című köteteket nagy elismerés mellett mutatta be a Bessenyei Társaságban. Magát „Ecsedi poetának” tartja, akinek a számára drog a versírás, bár attól a költő nem kábul el. Az Ezer vers című költeményében magánügynek tartja a versírást, „de örömet / leltem benne / a helyembe / más mit tenne?”. A Korlát című költeményében elárulja, hogy „apró töredékekben” fejezi ki mondanivalóját. Kiderül a Magány című verséből, hogy „Oly magános / a magányom / hogy szinte már / alig bánom / panaszkodni / nem szeretek / öreg vagyok / de nem beteg.”

Sőt, a Szemlélődés című verséből azt is megtudjuk, hogy „Ha szemlélődöm / hát verset írok / nem lesz belőle / áldás vagy szítok / ... jó negyven éve, / ha már elkezdtem, / tetszik, nem tetszik / ez tart életben.”

Szállási Árpád sokat foglalkozik a környezet és az időjárás szembeszökő változásával. A nyár című versében kozmikus karamboltól tart. Az Árvíz című költeményéből pedig kitűnik, hogy a „tsz-idején / szántóföldeken / azt akarták, hogy / mezsgye ne legyen / pedig hasznos volt / az a csatorna / mely a belvizet / mindig tárolta.” A Böjti szelek című és az Ugyanarról című verseiben a vadvizekkel és az időjárás érthetetlen megváltozásaival foglalkozik. „megváltozott annyi minden / hulladék van, de rend nincsen / ... belenyugszom, mit tehetek / fűjjatok csak böjti szelek”. Érdekli költőnket a modern technika is, s ezt tükrözi a Számítógép I. és a Számítógép II. című verse, ugyanakkor a Vadlóhere című költeményében őszintén elmondja: „előttem a számítógép / de lovacról álmodom még!”

Az Ecsed című verséből kitűnik, hogy szülőföldjéhez köldökzsinór köti és nagyon szeret hazamenni. Ugyan 40 éve Esztergomban él, de Nosztalgia című versében ma már belátja, nem kellett volna Szatmártól távolra elmennie: „ott maradni tovább / az enyéim között / de hát a kalandvágy / fiatalon üzött / ... test nélküli lelkem / ott lesz Nagyecseden!” Nagyecsed még 2004-ben díszpolgárává választotta, s ő hálából megírta II. Rákóczi Ferenc és Ecsed című könyvét. Kötelezőnek érezte évenként sétálni a Kraszna partján, Séta című verse szerint „akármely / évszakban / mert ecsedi / maradtam / ... kicsiny Kraszna / szent vizem / tisztaságát / őrizem.”

A mai Magyarország kérdéséről, a pénzhajhászásról, az Azért a' pénz' az úr című versében ekként vélekedik: „Marx úr sirjában foroghat / vége a régi álmoknak / győzött a tőke, / kik felett - / meddig lesz a kéz ölbe tett?” De alapvető sorskérdést vet fel az Idő haladtán című, kitűnő verse is: „Az idő haladtán / egyre furcsább a nyár / kevesebb a búza, / szökik a dinnyeár / ... vidám barakk hogy lett / bús demokrácia, / politikusnak kell megindokolnia.” Felfogása szerint a Kárpát-medencében élő magyarságnak egyetlen feladata van: „megmaradni rajta”!

Hiszek a szóban

Hiszek a szóban, a kimondott, vagy leírt beszédben, mert hiszek Isten egyszülött Fiában és Igéjében. Benne, az örökké élő Szóban mondta ki magát az Atya, és benne kiáltott a világba engem. Ez a szó maga az élet és az üdvösség. Született és nem teremtett, kimondták és nem kitalálták, kimondatott, tehát él öröktől fogva és mindörökké, amint él az, aki kimondta a Szót, az örök Atya. Ez a szó teremt rendet gondolatainkban és a szavaink között, ettől a vigasztaló, evangéliumi szótól tanulhatunk embernek lenni. Ebben a Szóban lett Isten Fia emberré, hogy az ember fölérjen Istenhez, és már emberi szóval nevezze nevén az örök titkot: Mi Atyánk!

Vallom, hogy az emberi szónak nincs közelebbi őse vagy rokona, mint az örök Isteni Ige, akiben az életet és a világosságot kaptuk. Látom, hogy beszéddel vagy Írással sok kárt is lehet okozni, de tudom, hogy a szó eredeténél fogva az életet hordozza. Csak az igazán kimondott, a szív gazdagságából származó, a lélek mélységeit feltáró közlés méltó arra, hogy szónak nevezzük. Az emberi szó is él, mint a kimondója, ha nem halott és üres beszédkényszer hozza létre. Magunkat mondjuk ki minden megnyilatkozásunkkal, és az igazán emberi szóval nemcsak ismereteket, híreket, vagy pletykákat teszünk közzé, hanem a gondolatunkat, a szívünket, az életünket osztjuk meg másokkal.

Megszületik tőlünk is minden kimondott szó, tovább élünk bennük, és mások is gazdagabbak, élőbbek lesznek szavaink isteni erejéből. Ez az üdvösség jó híre, ez az evangélium szava.

Hiszek az igazi emberi szóban, mert vallom, hogy a kegyelem és igazság Jézus Krisztus által lett. Az örök Igét egyszer mondta ki az Isten, és benne véglegesen, változhatatlan igazsággal kimondott mindent, a hatalmát és atyaságát, a szeretetét és megbocsátását, az örömet és az áldozatot, a keresztet és a feltámadást. Ebben a Szóban nem volt egyszer igen, máskor nem, mert az Atya minden ígérete Igenné vált benne. Tőle kaptuk az emberi szónak, a beszédnek vagy Írásnak legbölcsebb, de legnehezebb tanácsát: A ti beszédetekben az igen legyen igen, a nem legyen nem. Ma

nagy hit kell ahhoz, hogy ezt elfogadjuk. De hisszük, hogy csak az igazság tesz szabaddá, boldoggá, emberré minket. És bízunk benne, hogy vannak és lesznek emberek, akik a szavak mögött az igazságot keresik, és akik kimondott vagy leírt szavaikkal az igazság alázatos, elszánt szolgálói akarnak lenni, akik sem életükben, sem kimondott szavaikban nem tagadják meg önmagukat.

Az igaz szónak ez az ereje csak az igaz emberek előtt tárul fel, azok előtt, akik nyílt szívvel és őszinte alázattal keresik az igazságot. Megtévesztő szavakból, érdekektől vezetett szövegekből már elégünk van. Bízunk abban, hogy az igazság szolgálói lehetünk, és talán sok emberben felébreszthetjük az igazság éhségét és szomjúságát. Boldogok vagyunk, ha az igazságot adhatjuk másoknak, de nem felejtkezhetünk el arról, hogy igazában azok a boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot.

Hiszek az emberi szó jóságában, abban, hogy szavakkal is lehet igazán vigasztalni, bátorítani, lelkesíteni, szeretni. Vallom, hogy a szó nemcsak üres fecsegés vagy szónoklás, hanem képes arra, hogy a lélek melegségét és a szív szeretetét hordozza. Neveljük, korholjuk, buzdítjuk egymást, így építjük Isten országát. Küldetésünk, hogy a szeretet evangéliumának, a szavakon, írásokon, híreken, újságokon át sugárzó örömhírnek a tanúi legyünk. A megbocsátás és megbékélés hívei vagyunk, annak az Atyának a gyermekei, aki szerette a világot, és egyszülött Fiát adta értünk. Ma ez lehet az igazi hír, a valódi „újság” az embereknek.

Hiszek a kimondott vagy leírt emberi szó szentségében, mert vallom, hogy az Isten örök Szava szent. Érzem felelősségemet, amikor beszélni vagy írni kezdek, mert tudom, hogy minden szavamon a becsület, a hűség, a szentség jegyeit kéri számon tőlem. Igazinak vagy hamisnak, bűnösnek vagy szentnek a szavaink által is ítélnék minket, és szavainkkal jobbra, boldogabbá, szentebbé tehetünk másokat. Egy újságnak, rádióknak, televízióknak nem lehet szebb és nagyratörőbb célja, mint megadni, vagy visszaadni az emberi szónak a becsületét és szentségét, és szolgálni azt az életeszmenyt, amit Istentől kaptunk:

„Szentek legyetek, mert én is az vagyok.”

(A karácsonyi ünnepi összejeövetelen Tóth László, társaságunk tagja mutatott be részletet az írásból.)

A szerkesztő utószava

A Bessenyei Almanachnak immár hetedik kötetét tartja kezében az olvasó. Hagyományainkhoz híven igyekeztünk – a rendelkezésünkre álló anyagok, kéziratok, fényképek birokában – most is teljességre törekvő módon felidézni a 2010-es társasági eseményeket. Ezúttal is örülhettünk azoknak az írásoknak, amelyek felidézik az év folyamán elhangzott kötetbemutatókat, a társasági összejövetelek gazdag programjait jelentő előadásokat, a különböző rendezvényeink programjait.

Örömmel adtunk helyet egy olyan visszaemlékező írásnak, amely egy alkalom apropójaként felidézte a régen megélt kedves, kellemes emlékeket, érzéseket, egy nagy író személyes vallomásai és annak fennmaradt dokumentumai bemutatásával. Az év folyamán többször is volt alkalom koszorúzásra.

Ezeket képekben és az elhangzottakat szövegesen igyekeztünk megörökíteni.

Jelen kötetünkben több olyan írás is szerepel, amelyet tagjaink nem a szorosán vett társasági alkalmakon adtak elő, vagy azért, mert más helyszínen hangzottak el, vagy azért, mert a tervezett programokba nem fért bele, ám az elkészült írásokat a szerzők eljuttatták a szerkesztőséghez. Azzal, hogy némileg nyitottabbá vált az Almanach – hisszük –, hogy a szélesebb társadalmi jelenlétünket is példázzák.

Sajnos, ezévben is szembesülnünk kellett azzal, hogy – többszöri kérésünk ellenére – a Biblia és a szépirodalom című előadás szövegét nem kaptuk meg. Így csak jelképesen utalunk az előadásra.

Külön öröm, hogy a társaság tervei, jövőbeli programjainak felvillantása is olvasható az évkönyvben.

Megköszönöm az együttműködést a szerzőknek, külön is *Erdélyi Tamás* műszaki szerkesztő társamnak – egyben sok fénykép alkotójának! Ha csak egy kicsit is tudtunk előre lépni azon az úton, amely a műveltség és a magyarság útját jelenti – nem dolgoztunk hiába!

Dr. Csermely Tibor

A Bessenyei Társaság tagjainak 2010-ben megjelent verseskötetei:

Pagonyi Szabó János: Alkonyi valóságok

Demeter Sándor: Egyedül

L. Gál Mária: Megtört csend

Az alkotóknak gratulálunk!

Halottaink a 2010-es esztendőben:

Kovács Tibor

Labossa Gusztáv

Dr. Kiss Ilona

Ferencz Miklósné

Ferencz Miklós

Dr. Hoffmann Ferencné

Dr. Reményi Mihály

Fájó szívvel búcsúztunk el tőlük!

TARTALOM

Elnöki előszó. A „Nyírségi Irodalmi Múzeum” reménye	5
Dr. Papp Irén: Flóra című kisregényéről beszélget a szerzővel dr. Csermely Tibor	12
Dr. Székely Gábor: Létezik-e a GONOSZ?	19
Gaál Sándor: A Biblia és a szépirodalom	27
A Társaság György-napi ünnepi rendezvényének programja	28
Dr. Csermely Tibor: A példázat erejével. Fabiny Tamás, Kocsis Fülöp és Székely János kötetéről	30
Román István: Emlékbeszéd Bessenyei szobránál	34
Képes Géza: Bessenyei Gyurka szobránál	36
Dr. Bodrog Miklós emléktábla avatása 2010. május 19.	37
Dr. Bánszki István: Egy tudós lelkész emlékére. Dr. Bodrog Miklós	47
Ugrin Aranka: „Ölelő szeretettel” Vázlatos pályakép Tamási Áron levelezése alapján	41
Kardos Katalin: Erdélyi csillagok	
Aporné dr. Kincses Kovács Éva: Erdélyi csillagok. A század- fordulótól az ezredfordulóig az erdélyi irodalomban	52
Wass Albert: Dal egy kis sárga művirágról	59
Mert nagyon szeretlek	60
Köszönetet mondok	61
Március	61
Kökénydi Mária: A megőrzött emlék	61
Dr. Csermely Tibor és Aporné dr. Kincses Kovács Éva: Emlékezés Bánffy Györgyre	64
Dr. Kováts Dániel: Anyanyelvünk múzeumáról	66
Dr. Fazekas Árpád: 1956 áldozatairól újabb adatok tükrében	78
V. Komiszár Dénes: A Bessenyei Kör alapító elnöke: báró Feilitzsch Berthold szabolcsi főispán	89
Dr. Fazekas Árpád: Szállási Árpád: Földköznelben	98
Dr. Keresztes Szilárd: Hiszek a szóban	100
A szerkesztő utószava	102
A Bessenyei Társaság 2010. évi eseményei képekben	105-112

A BESSENYEI TÁRSASÁG

2010. évi fontosabb eseményei színes képekben

Februárban Futaky László és Csermely Tibor átadja a társaság tagjainak a 2009. évi Almanach kötetét

Az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium díszterme. Gaál Sándor előadását hallgatják a résztvevők (27. oldal)

Az előadók szívesen fogadják Bánszki István elnök szóbeli értékelését és ajándékait

A Besenyeyi-szobor koszorúzása. Beszédet mond Román István országgyűlési képviselő, Képes Géza versét Erdélyi Tamás tolmácsolja, elnökünk a kamerák kereszttüzeiben (34–36. oldal)

Csermely Tibor és Futaky László elhelyezi a Társaság, Zsíros Antalné és Hajnal András Tiszabercel koszorúját

Bánszki István elnök Bodrog Miklós emléktáblájának avatásán az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium falánál (47. oldal)

Aporné dr. Kincses Kovács Éva ismertetője az erdélyi irodalomról és Kardos Katalin előadóművész ihletett előadása Erdélyi csillagok címmel (52. oldal)

A Társaság évzáró estjén

81.

Születésnap köszöntő

A Társaság évváró estjén

A
T
á
r
s
a
s
á
g
é
v
z
á
r
ó
e
s
t
j
é
n

A
T
Á
R
S
A
S
Á
G
É
V
Z
Á
R
Ó
E
S
T
J
É
N